

MMXIV. II. ÉVFOLYAM KÜLÖNSZÁM

KÜLÖNSZÁM

Békefenntartók napja 2014
Tudományos konferencia

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
NEMZETBIZTONSÁGI INTÉZET
BUDAPEST

NEMZETBIZTONSÁGI SZEMLE

A Nemzeti Közsolgálati Egyetem
Nemzetbiztonsági Intézetének

elektronikus (online) megjelenésű tudományos folyóirata

KÜLÖNSZÁM

BÉKEFENNTARTÓK NAPJA 2014

TUDOMÁNYOS KONFERENCIA

HU ISSN 2064-3756

2014.

A szerkesztőbizottság elnöke: Dr. Boda József, Nemzeti Közszerológiai Egyetem

Főszerkesztő: Dr. Dobák Imre, Nemzeti Közszerológiai Egyetem

Internetes megjelenés: Morcz Ivett, Nemzeti Közszerológiai Egyetem

Internetes elérhetőség: <http://nbszemle.uni-nke.hu>

Szerkesztőség: Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Nemzetbiztonsági Intézet
1101 Budapest, Hungária krt. 9-11.

Levelezési cím: Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Nemzetbiztonsági Intézet
1581 Budapest, Pf.: 15.

E-mail: nbszemle@uni-nke.hu

Szerkesztőbizottság

Elnöke:	Dr. Boda József
Tagok:	Dr. Béres János
	Dr. Botz László
	Dr. Dobák Imre
	Hazai Lászlóné dr.
	Dr. Kobilka István
	Dr. Kovács Zoltán András
	Prof. Dr. Padányi József
	Dr. Regényi Kund Miklós
	Dr. Resperger István
	Prof. Dr. Szakály Sándor
	Dr. Takács Tibor
	Dr. Vida Csaba

Kiadó:

Nemzeti Közsolgálati Egyetem
1101 Budapest, Hungária krt. 9-11.

2014. május 29-én a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézetének szervezésében került megrendezésre a Békefenntartók Napja 2014 elnevezésű nemzetközi tudományos konferencia. Kötetünk a konferenciára tekint vissza az eseményen készült fényképekkel és a témakörben írt tanulmányokkal.

Őexc. Lounès MAGRAMANE Úr Algéria nagykövetének köszöntője

PEACEKEEPING MISSIONS IN AFRICA

Let me first of all express my high appreciation for the organizers of this very important meeting for inviting me, in my capacity of Dean of African group in Budapest, to deliver this lecture on this very sensitive issue dealing with peace, security and stability in Africa. It is indeed my pleasure to share with you on this occasion one of our huge challenges faced by Africa: PEACE, SECURITY.

It is one of our priority now, in Africa, because as you know, you will not reach any economic development or integration without resolving the problems and difficulties linked with peace, security and stability. At this stage, I'll try to summarize for you how Africa, or the African Union (AU) tackles this issue of peace and security on both levels: Institutional and Operational.

In this first point I will present the institutional architecture of peace and security in the framework of the African Union.

The Constitutive Act of the African Union was adopted in July 2000 in Lome. It gives priority for development and stability in Africa with the setting up of the Peace and Security Council with a clear mandate to consider and prevent crises and conflicts.

In July 2002 in Durban, the member states of AU adopted the Protocol establishing the peace and security council replacing in the same time the Cairo Declaration of 1993 relating to the Establishment of a Mechanism for Conflict Prevention, Management and Resolution.

The African Union Peace and Security Architecture (APSA) is devoted to strengthen African capacities for managing and resolving conflicts on the continent. It is composed of 5 pillars, namely the 'Peace and Security Council' the 'Continental Early Warning System', the 'Panel of the Wise', the 'Peace Fund' and the 'African Stand by Force'.

1. The Peace and Security Council (PSC)

This is a collective security system and early-warning arrangement aiming to facilitate timely and efficient response to conflict and crisis situations in Africa

This is a permanent decision-making organ of the AU for the prevention, management and resolution of conflicts, composed of 15 member states, 5 of which are elected for a 3 year renewable term, and the 10 others for 2 years, on the basis of equitable geographical distribution in the region.

The „Protocol relating to the Establishment of the Peace and Security Council” (PSC) has been adopted by member states, on 9th July 2002 in Durban, at the birth of the African Union, replacing the Cairo Declaration of 1993 on the Establishment of a Mechanism for conflict Prevention, Management and Resolution.

The CPS builds its actions basically on the following organs:

2. The Panel of the Wise

The Panel of the Wise, officially launched on 18 December 2007, is composed of five highly respected African personalities. On this occasion, the first Head of State of independent Algeria, late President Ahmed Ben BELLA was elected head of this group, which was chaired by him until 2010. This is an advisory body supporting the efforts of the „Peace and Security Council” and of the Chairperson of the Commission in all fields related to the maintenance and promotion of peace, stability and security in Africa.

3. The Continental early warning system (CEWS)

This organ aims to facilitate the anticipation and prevention of conflicts in Africa. It consists of:

An observation and monitoring centre, known as the 'Situation Room' which is located at the Conflict Management Division of the African Union (AUC) in Addis Ababa. It is responsible for data collection and analysis and the observation and monitoring units of the regional Mechanisms, directly linked through appropriate means to the 'Situation Room'.

A Chiefs of Staff Committee, composed of senior staff members of the PSC, is charged with advising and assisting this latter, in all military and security questions.

4. Special fund for Peace (Peace Fund)

A Special Fund for peace was established in order to provide for the 'PSC' financial resources to its peacekeeping missions and other related operational activities. It is funded by resources from the regular budget of the Union (10%), but also contributions coming from sources outside of Africa.

5. The African Standby Force (ASF)

It is an international, continental and multidisciplinary peacekeeping force with military, police and civilian contingents that acts under the direction of the African Union. Headquarters of ASF are located in Addis Ababa. It is composed of standby multidisciplinary contingents, with civilian and military components in their countries of origin, and they are ready for rapid deployment.

This force should have been operational since 2010, but will not be fully operational before 2015. It is composed of regional brigades already in place in each of the five sub-regions of the continent, namely the 'North Africa Regional Standby Brigade' (NASBRIG), an East Africa Standby Brigade (EASBRIG), a Multinational Force of Central Africa (FOMAC), a Southern Africa Standby Brigade (SADCBRIG), and an ECOWAS Standby Brigade (ECOBRIg).

As regards the North African Regional capability (NARC), Libya is the coordinator and is responsible for the development of the North African Standby Brigade (NASBRIG). Though Brigade Headquarters are located in Egypt (Cairo), to two logistics depots are established in Algeria, namely the Regional Logistics Base (BLR) at Djen Djen Jijel (east of Algeria) and the Regional Centre of Excellence (Rouiba).

It should be noted that the 'Solemn Declaration on a Common African Defence and Security Policy' has been adopted at the 2nd Extraordinary Summit of the African Union, in Sirte, on 28 February 2004. This statement reaffirms

“the commitment of the African Union to endow the Union with the requisite capacity for decision-making, in order to ensure effective political-military crisis management aimed at preserving peace and strengthening the security of the African continent in all aspects including the elimination of conflicts”.

On 31 January 2005, member States of the African Union adopted the AFRICAN UNION NON-AGGRESSION AND COMMON DEFENCE PACT, intended to promote cooperation among the Member States in the areas of non-aggression and common defense, to prevent conflicts between or inside the states, to ensure resolution of disputes by peaceful means. This pact has established new structures:

The African Peace Academy: to provide a framework for the promotion of peace and security, and development center of an African doctrine for peace.

The African Union Commission on International Law (AUCIL) charged with studying border issues. Operational since 2011 and is actively working to standardize African law in this area and help member states to overcome (solve) their border disputes.

In order to respond quickly to crises and conflicts in Africa, in May 2013, during the Summit AU in May 2013 in Addis Ababa, marking the 50th Anniversary of OAU/AU it has been decided to set up the African Capacity for Immediate Response to Crises (ACIRC), to meet emergencies. This capacity has been created on a temporary basis, and will be replaced by the African Standby Force (ASF) when it becomes fully operational. Thus, the African Union will have flexible and strong force composed of military capabilities and/or police officers, receiving force multipliers and additional support, facilities and resources provided by Member States on a voluntary basis, and according to their capacity.

It is expected to be deployed quickly in order to respond effectively to emergency situations, in the framework of the African Peace and Security Architecture (APSA).

II. In the 2nd part of my lecture, I'm going to give an overview about operational level of Peacekeeping missions deployed in Africa with the cooperation of United Nations.

There is a close co-operation between the United Nations and the African Union, as well as between the Security Council of the UN and the Peace and Security Council of the African Union. Most peacekeeping missions are operated

in collaboration of the African Union, with the UN. In this case I have to underline the UN responsibility for peacekeeping missions and actions in Africa.

1. African Union Mission in Sudan (AMIS)

Mission deployed by the African Union (AU) in Darfur in 2006, which has been replaced in 2008 by The African Union-United Nations Hybrid Operation in Darfur (UNAMID).

This is the largest peacekeeping mission ever implemented by the UN, having a personnel composed of 19555 soldiers, 6432 police officers and 4013 civilians.

Since its establishment, the AMIS/UNAMID lost 192 soldiers and civilians. Its primary aim is to protect civilians, ensure the safe delivery of humanitarian assistance, monitoring and verifying implementation of agreements, to promote an open political process and contribute to the promotion of Human rights. It is also responsible for monitoring the situation along Chad's borders with the Central African Republic.

African Union Mission to Somalia (AMISOM)

It was established on 19th January 2007 by the Peace and Security Council (PSC) of the African Union, for 06 months initial term. Since then, its mandate has been extended every 6 or 12 months.

In 2010, it had 5250 soldiers, 2550 to Burundi and 2700 to Uganda. By 2011, its number has increased to 8375 and by 2012 to 9700 and by 2013, it has reached 12000, including 850 Djibutians. It will have 20000 members by the end of 2014.

These forces try to intervene between civilians and terrorist organization Al-Shabaab. 250 of their soldiers were killed so far. It aims to provide support to the Transitional Federal Institutions to the stabilization of the situation in the country and the pursuit of dialogue and reconciliation. It also aims to facilitate humanitarian assistance.

African-led International Support Mission to Mali (AFISMA)

This is a military mission led by the Economic Community of West African States (ECOWAS), sent to support the government of Mali (ECOWAS member) against Islamist rebels in the Northern Mali conflict. Deployment of the mission was authorized by the resolution 2085 20/12/2012 of Security Council of the UN,

which "authorizes the deployment under African leadership, of an international support mission to Mali for an initial period of one year, renewable.

The mission consists of 7700 soldiers, all from member states of ECOWAS. It has been transformed into United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali (MINUSMA) on 25 April 2013, in support of political process and helping stabilize mali. 8 soldiers were killed since its deployment.

African-led International Support Mission to the Central African Republic (MISCA)

It was established on 5 December 2013 by UN Security Council resolution 2127 to stabilise the country as a result of the Central African republic conflict under the Djotodia administration and following the 2013 Central African Republic coup d'état. The mission was deployed on 19 December 2013. by 21 February 2014, it reached a number of 6032 soldiers.

On 7 April 2014 the Misca was placed under the authority of the UN and transformed to MINUSCA, United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission int he Central African Republic. Its main tasks include protecting civilian population, providing support to the implementation of the transition including the promotion of the extension of the authority of the RCA.

Under resolution 2149 of 10 April 2014, it can have up to 11820 members, including 10000 soldiers and military observers and 1820 police officers. This entire workforce will be deployed no later than 15 September 2014.

African Mission in Burundi (AMIB)

This mission was established by the African Union on 3 February 2003. It was deployed until the establishment of United Nations Operation in Burundi (UNOB) in order to oversee implementation of cease fire agreements. The main objective of this mission was to provide support to initiatives for disarmament and demobilization, as well as to play an advisory role for the reintegration of combatants.

Conclusion

I would like to conclude, in very brief terms, that there is a real progress on approaches and conceptions of the African Union dealing with this sensitive

issue of peace, security and stability. It is indeed a major priority and one of the main goals of the collective action of the African Union.

As you know there is large preference for regional approaches between countries of the region dealing of the conflict in their area, or direct involvement of the subregional organizations. All the initiatives are taken in the frameworks, with close consultations with the AU and with its support.

Africa is involved now, in some area with operational presence with the support of UN.

The role of UN in this area of action is very important, especially with the benefit of its large experience, availability of means and materials and the legal basis for such operation.

The partnership AU-UN I think is one of the good roads but needs more close reinforcement.

Thank you.

NKE Sajtóhír:

Takács Tamás: Békefenntartók napja- a legvédtelenebbeket óvják

Forrás:

<http://uni-nke.hu/hirek/2014/05/31/bekefenntartok-napja-a-legvedtelenebbeket-ovjak>

Békefenntartók napja- a legvédtelenebbeket óvják

A békefenntartók a világ, benne hazánk biztonságát szolgálják és a legvédtelenebbeknek nyújtanak menedéket - mondta Dr. Kovács Gábor rendőr dandártábornok, a Nemzeti Közszerződési Egyetem oktatási rektorhelyettese az intézményen belül működő Nemzetbiztonsági Intézet május 29-én, a Békefenntartók napja tiszteletére rendezett konferenciáján.

Az ENSZ békefenntartói tevékenységének eddigi 65 éve alatt 3100-an veszítették életüket. Ma 116 ország 111 ezer katonája vesz részt békefenntartó műveletekben. A dandártábornok felidézte: hazánk 1988-ban kapcsolódott be az ENSZ békefenntartói tevékenységébe, a mai napig mintegy 25 misszióban 10 ezer magyar katona teljesített szolgálatot. Emlékeztetett: az egyetem Hungária körúti kampuszán, a Zrínyi Laktanya udvarán is áll emlékmű a békefenntartói műveletek során elesett magyar katonák tiszteletére.

A Nemzeti Közszerződési Egyetem fegyveres szolgálatra készülő hallgatói a képzésük során tanulnak a békefenntartásról is. A visszajelzések alapján a magyar békefenntartók a nemzetközi szinten is megállják a helyüket - mondta megnyitó beszédében a rektorhelyettes.

Az első magyar békefenntartó misszióra 1897-ben, Krétán került sor: a zavargások során a görögöket és a törököket kellett távol tartani az akkor még a Monarchia egyenruháját viselő katonáknak - emlékeztetett a konferencián Dr. Takács Tibor rendőr vezérőrnagy, országos rendőrfőkapitány-helyettes. Eddig összesen 50 békemisszióban vettek részt magyarok - tette hozzá.

Jelenleg a Rendőrség végzi azok felkészítését, akik Magyarországról nemzetközi békefenntartói misszióba indulnak - mondta a konferencián Dr. Horpácsi Ferenc rendőr ezredes. Az egyik legrégebbi, jelenleg is futó magyar békefenntartói küldetés a Sínai-félszigeten zajlik, itt rendőrök és katonák közösen dolgoznak. Koszovóban, pristinai és mitrovicai központokkal összesen 32 magyar rendőr teljesít szolgálatot. Ők egyaránt részt vesznek

határellenőrzésben, bűnügyi nyomozásban, tanácsadásban és mentorálásban a szerb és az albán lakosság ütközőzónájában. Afganisztánban öt, Grúziában három, Moldovában két magyar rendőr szolgál. Az EBESZ ukrainai megfigyelő missziójába összesen 15 főt készül küldeni a Rendőrség. Magyar rendőrök dolgoznak még Montenegróban, Macedóniában, New Yorkban és Brindisiben, valamint Líbiában is, bár utóbbi ország esetében biztonsági okokból a misszió központja jelenleg Málta –tette hozzá Horpácsi Ferenc.

A Magyar Honvédség békefenntartói feladatai elsősorban Magyarország NATO- és EU-tagságához kapcsolódnak – hangzott el a konferencián Topor István ezredestől. Földrajzilag a Balkán és Afganisztán számít a két legfontosabb területnek. A célkitűzés az, hogy évente ezer magyar katona vegyen részt békefenntartói feladatokban, jelenleg ez a szám 641. Afganisztánban a magyar katonák részt vettek ottani társaik kiképzésében, az ország újjáépítésében, de akadt példa arra is, hogy magyar tiszt látta el az egyik repülőtér parancsnoki feladatait.

Afganisztánban a magyar katonák számára az egyik legnagyobb kihívás az, hogy hogyan vegyék rá ottani bajtársaikat a hadműveletek fegyelmezett megtervezésére. Csúcsidőszakban több, mint 500 magyar katona szolgált ebben a válságzónában. Koszovóban és Bosznia-Hercegovinában a Magyar Honvédség úgynevezett manőverszázadokkal van jelen. Az ezredes emlékeztetett: a békefenntartás nem olcsó dolog, pusztán egy-egy repülőgép kibérlése, a felszerelés odajuttatásához több tízmillió forintos tétel.

A konferencián kiemelt figyelmet kapott Afrika, ahol szintén több országban vannak jelen magyar rendőrök, katonák békefenntartói funkcióban. A békét veszélyeztető problémák megoldása nélkül a gazdasági fejlődés sem indulhat meg a kontinensen - emlékeztetett Lounes Magramane, Algéria Magyarországon akkreditált nagykövete. Elmondta: Afrikában az 1963-ban alapított, mai nevét 2002-ben felvevő Afrikai Unió jelentősen kiveszi a részét a kontinens békefenntartói feladataiból. Ezen tevékenysége körében a szervezet például nemzetközi pénzalapot tart fenn, melybe Afrikán kívüli országok is fizethetnek be hozzájárulást. Az Afrikai Készenléti Erők napjainkban kezdi meg tényleges működését. A nagykövet szerint az Afrikai Unió és az ENSZ együttműködését a békefenntartásban tovább kell erősíteni.

Hazánk számára újra a kiemelten fontos térségek közé tartozik Afrika - foglалhatóak össze Bokor Baláznak, a Külügyminisztérium főosztályvezetőjének szavai. "Afrika a reneszánszát éli, már nem a kilátástalanság kontinense" - mondta a szakember a tanácskozáson. Ezt az idén áprilisban, Brüsszelben tartott európai csúcsertekezlet is bizonyítja, mely a fekete kontinenssel foglalkozott. A

magyar kormány számára Afrika a globális nyitás programjának keretében válik egyre fontosabbá. A főosztályvezető-helyettes emlékeztetett: valaha Magyarországnak 10 nagykövetsége volt a szubszaharai térségben, mára három maradt, de ezek közül is egy csak tavaly nyílt meg. A 80-as években, a Külügyminisztériumban még önálló Afrika Főosztály működött, Bokor Balázs reméli, hamarosan újra ez lesz a helyzet. Az Európai Unió a közeljövőben több, mint 40 milliárd eurót szándékozik afrikai projektekre költeni, ebből Magyarország évi 144 millióval veszi ki a részét - hangzott el. A magyar-afrikai külkereskedelmi forgalom 2013-ban másfél millió dollár volt, ez még 2%-át sem teszi ki a teljes értéknek. A cél, hogy ez a szám jelentősen emelkedjen - derült ki az előadásból.

A 80-as évek végéig, többek között a szocialista blokkhoz tartozásunknak köszönhetően, Magyarországnak komoly kapcsolatai voltak afrikai országokkal. A 90-es évek közepén először civil szervezetek kezdték el újra felfedezni a fekete kontinenst. A 2013 júniusában rendezett Budapest-Afrika Fórumra már 20 ottani ország vezetője fogadta el Magyarország meghívását. Bokor Balázs felhívta a figyelmet: hazánknak ki kellene aknáznia az egykor itt tanult afrikai diákokban lévő lehetőséget, akik úgyszólván nagyköveteinkként szolgálhatnak. A dél-szudáni parlament elnöke, az algériai mezőgazdasági miniszter és sok egyéb afrikai állami vezető beszél magyarul egykor itt töltött egyetemista éveinek köszönhetően. A jövőben a kormány arra törekszik, hogy mind több gazdasági szerződést kössön afrikai államokkal, melyek például a kettős adóztatás kiküszöbölését szolgálják majd.

A Stipendium Hungaricum ösztöndíj lehetőséggel pedig újra afrikai diákokat szeretnének Magyarországra csábítani.

Projekt száma: **ÁROP 2.2.21-2013-2013-0001**
PROJEKT NEVE: **TUDÁSALAPÚ KÖZSZOLGÁLATI ELŐMENETEL**
Rendezvény megnevezése: **Békefenntartók Napja 2014 - Konferencia**

A NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM NEMZETBIZTONSÁGI INTÉZETE

Békefenntartók Napja 2014

Tudományos Konferencia

A konferencia időpontja: 2014. május 29. (csütörtök) 08.30-16.30
A konferencia helyszíne: Nemzeti Közszolgálati Egyetem Díszterem (Hungária krt. 9-11)

PROGRAM

09.00 - 09.40

Megnyitó: Dr. Boda József vezérőrnagy, NKE Nemzetbiztonsági Intézet

Köszöntő: Dr. habil Kovács Gábor r. dandártábornok, NKE oktatási rektorhelyettes

Nyitóbeszéd:

Dr. Takács Tibor r. vezérőrnagy, bűnügyi főigazgató, országos rendőrfőkapitány-helyettes

Őexc. Lounès MAGRAMANE úr - Algéria nagykövete

Levezető elnök:

Dr. Resperger István ezredes, NKE Nemzetbiztonsági Intézet, igazgató

Dr. Dobák Imre ezredes, NKE Nemzetbiztonsági Intézet

09.40 - 10.00 Csoportkép készítése, majd Kávészünet

10.00 - 10.20

Magyarország és az Afrika Unió - A nemzetközi kapcsolatok alakulása

Bokor Balázs főosztályvezető-helyettes, Külügyminisztérium Afrikai és

Közel-keleti Főosztály

10.20 - 10.40

Rendőrség nemzetközi válságkezelői tevékenysége

Dr. Horpácsi Ferenc r. ezredes, ORFK Humánigazgatási Szolgálat,

Oktatásigazgatási és Kiképzési Főosztály vezetője

10.40 - 11.00

A Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalása

Topor István ezredes, MH Összhaderőnemi Parancsnokság, MIRF főnök

11.20 - 11.40

Magyar rendvédelmi missziók Afrikában

Dr. Boda József vezérőrnagy, NKE NBI Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék vezetője

11.40 - 12.00

A Magyar Honvédség afrikai szerepvállalása

Dr. Besenyő János alezredes

12.00 - 13.00 Ebéd

Levezető elnök:

Dr. Boda József vezérőrnagy, NKE Nemzetbiztonsági Intézet Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék

Dr. Dobák Imre ezredes, NKE Nemzetbiztonsági Intézet

13.00 - 13.30

Az Afrika Unió válságkezelői tevékenysége, Marsai Viktor, NKE Nemzetközi Intézet

13.30 - 14.00

Az ENSZ rendvédelmi válságkezelői tevékenysége Nyugat-Afrikában

Dr. Kozma Tibor r. alezredes (ENSZ Békefenntartói Főosztály, New York)

14.00 - 14.30

Az Európai Unió afrikai válságkezelői tevékenysége

Kovács István nagykövet, osztályvezető, Külügyminisztérium, Biztonságpolitikai és Non-prolifерációs Főosztály

14.30 - 15.00 Kávészünet

15.00 - 15.30

A NATO válságkezelői tevékenysége Afrikában, Dr. Isaszegi János vezérőrnagy (nyá.)

15.30 - 15.45 Elismerések átadása

Belügyminisztérium részéről: Zsinka András vezérőrnagy (nyá.) BM Személyügyi Főosztály

15.45 - 16.00 Konferencia zárása - *Dr. Boda József vezérőrnagy*

Dr. habil Kovács Gábor r. dandártábornok
NKE oktatási rektorhelyettes

Békefenntartók Napja Köszöntő

Tisztelt Nagykövet úr, Vezérőrnagy urak, Tábornok úr, főtitiszt, tiszt urak, tisztelt vendégeink, egyetemi polgárok, kedves meghívottak, hölgyeim és uraim!

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem vezetése nevében tisztelettel köszöntöm Önöket – a Nemzetbiztonsági Intézet által, az ENSZ Békefenntartók Nemzetközi Napja alkalmából szervezett tudományos konferencián, melyet „Békefenntartók Napja 2014” címmel, immár hagyományteremtő jelleggel szervezünk meg.

Mint ismeretes, hazánk 1988-ban csatlakozott az ENSZ békefenntartó tevékenységébe és ezidáig 25 misszióban közel 10 ezer fővel (katonákkal és rendőrökkel) képviseltette magát a világ számos kritikus pontján.

Az ENSZ-békefenntartó missziókat egyre többször kérik fel összetett műveletek végrehajtására, amellyel segítik az egyes országoknak a kialakult konfliktushelyzetből a békeidőszakba történő átvezetését, különös tekintettel a civilek és azon belül a legsérülékenyebbek, a nők és gyermekek védelmére.

A békefenntartók tehát a világ és benne hazánk biztonságát szolgálják, a rászorulókat és szenvedőket segítik és védelmezik, egyben egy élhetőbb világ megteremtéséért fáradozva teljesítik nemes küldetésüket, amely során a küldetés és ember eggyé válik.

A magyar honvédek és rendőrök közül évente mintegy 1000 fő vesz részt a békefenntartó tevékenységben és szolgálja a béke ügyét határainkon túl.

A szervezett keretek között zajló békefenntartó tevékenység haladását üdvözölve, nem feledkezhetünk meg annak kockázatairól sem. Az ENSZ-békefenntartás 65 éves történelme alatt több mint 3100-an veszítették életüket.

Ezen a nemzetközi napon, tisztelgünk bátorságuk előtt és gyászoljuk őket, adózzunk az elesettek emléke előtt. Gondoljunk a mai napon a 116 országból származó több mint 111 000 szolgálatot teljesítő katonára és rendőrré.

Magyarországon, Pákozdon létesült először olyan emlékmű, amely a békefenntartóknak állít méltó emléket – ezzel is kifejezve a magyar társadalom szolidaritását más, nagy bajban lévő nemzetekkel. Egyetemünknek ezen a

telephelyén is megtalálható egy – a szolgálatuk során életüket vesztett békefenntartók emlékére állított emlékmű – a díszparkban.

Egyetemünk, az NKE vezetése – ahol a honvédelmi és rendészeti hivatásra készítjük fel a hallgatóinkat – kiemelten fontosnak tartja azt, hogy a békefenntartó missziók alkalmával szerzett gyakorlati tapasztalatok feldolgozásra kerüljenek és azokat beépítsük a nemzetbiztonsági, valamint a biztonság- és védelempolitikai alap- és mesterképzések, továbbá az új, nemzetközi közszolgálati kapcsolatok mesterképzés hallgatóinak képzésébe.

A haza szolgálatában – hangzik az egyetemünk jelmondata

A hazáért mindhalálíg ez a Hadtudományi és honvédtisztképző kar jelmondata

Sub lege libertas – Szabadság csak a jog által! hallhatjuk a Rendészettudományi Kar jelmondatát.

Ezek a gondolatok végigkísérik hallgatóinkat a képzésük során itt az egyetemen, a volt hallgatóinkat pedig a fegyveres szolgálatuk során. A nemzetközi visszajelzések alapján a magyar békefenntartók nehéz körülmények között is megállják helyüket a világban.

Arra kérem a jelenlévő szakembereket, hogy tegyék közzé tudásukat, tapasztalataikat. Publikáljanak, tartsanak előadásokat, adják át tudásukat az Egyetem hallgatóinak és oktatóinak.

Az Önök által megszerzett és közzétett tapasztalatok az oktatásba beépítve jól alkalmazható ismereteket nyújtanak a képzésben résztvevők számára.

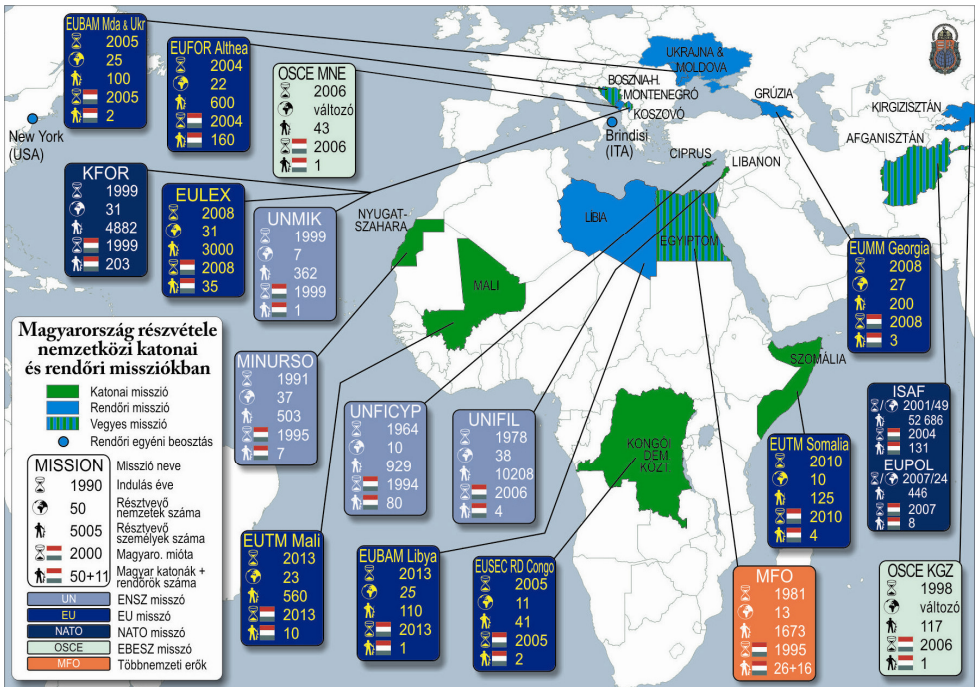
Gratulálok a szervezőknek és a program összeállítóknak. A mai konferencia előadásait áttekintve megállapítható, hogy azok nagyon jól átfogják a témát – térben, és időben, az egyes tevékenységek bemutatása terén, így az kitűnő programnak ígérkezik, melyhez az előadóknak érdeklődő hallgatóságot, a hallhatóságnak érdekes előadásokat kívánok.

Végezetül pedig „A Békefenntartók Napján” – köszöntsük a békefenntartásban részt vett, a jelenleg résztvevő és a missziókra felkészülő bajtársainkat, fejezzük ki elismerésünket áldozatos munkájukért, és a továbbiakhoz kívánjunk jó erőt és egészséget, szerencsét!

A konferenciát megnyitom!

Köszönöm a megtisztelő figyelmüket!

Magyarország aktuális részvétele a nemzetközi katonai és rendőri missziókban (2014) – A térképet készítette: MH GEOSZ

Egy konfliktus „lezárásának” margójára - Mi vezetett az M23 mozgalom bukásához?

Nagy Sándor ezredes¹

Bevezetés

Közép-Afrikában nem nyugszanak a fegyverek. Először a már több mint egy éve, a Kongói Demokratikus Köztársaság Ruandával és Ugandával határos területén kirobbant, az M23² névvel fémjelzett fegyveres konfliktus foglalkoztatta a közvéleményt. Ez előbbi még nem csillapodott, amikor a Közép-afrikai Köztársaságban a Seleka³ fegyveres harcot indított Francois Bozize⁴ elnök hatalma ellen, ami a korábbi rezsim megdöntéséhez és kegyetlen vérengzéshez vezetett.

Azonban míg ez utóbbi inkább tekinthető az országban kirobbant belharcként, addig a kongói konfliktusban két szomszédos ország – Ruanda és Uganda – is érintve volt, mint a rebellis M23 támogatója.

Előzmények

Az elmúlt időszak egyik legfontosabb eseménye és a legsúlyosabb humanitárius katasztrófát okozó fegyveres konfliktus már több mint egy éve, hogy kirobbant. 2012. március 23-a volt a nap mikor is- igaz nem spontán, hanem már hosszú ideje folyt, szigorúan titkolt előkészítés után- a Bosco Ntagandához⁵ hű volt

¹ Az eredeti tanulmány megjelent a KNBSZ Szakmai Szemle 2014/2. számában, a konferencia témájához illeszkedve azonban jelen kiadványban is közlésre kerül.

² M23 : Kongói tuszik és a velük szimpatizáló kormányellenes erőkből létrejött rebellis mozgalom. Március 23 nevet a 2009. március 23-án aláírt „Gomai egyezmény” után vették fel, ami lezárta a CNDP és a kongói kormány közötti fegyveres konfliktust.

³ Seleka: A Középfrikai köztársaságban működő illegális fegyveres csoport.

⁴ Francois Bozize: A Középfrikai köztársaság volt elnöke.

⁵ Bosco Ntaganda: Volt CNDP vezető, majd a 2009-es „Gomai Egyezmény” után a kongói hadsereg tábornoka, az M23 mozgalom elindítója. A Nemzetközi Bíróság körözötti listáján van.

CNDP⁶ fegyveresek, ekkor még a kongói hadsereg (FARDC⁷) katonái, Dél- és Észak-Kivuban parancsnokaik vezetésével szervezeten dezertáltak. Ezek a kongói tuszik⁸ a 2009-es a CNDP és a kongói kormány között megkötött „Gomai egyezmény⁹” eredményeként kerültek integrálásra a kormányhadseregbe (rendőrségbe), de igazán sosem váltak az ország védelmezőivé.

Dél-Kivuban a kormányhoz lojális katonai vezetők (Pacifique Masunzu dandártábornok¹⁰ és Delphin Kahimbi ezredes¹¹) még időben tettek lépéseket a tömeges dezertálás megakadályozására és fogatták el az egységeiket elhagyó parancsnok és katonák nagy részét. A gyors reakció eredményeként csak néhány százan tudtak kapcsolódni a kormányellenes mozgalomhoz. Hozzávetőlegesen 340 fő megelégtelve a folyamatos üldözést, önként feladta magát és került először a Luberizi¹² katonai táborba, majd onnan hihetetlen gyorsasággal áthelyezésre az ország középső és nyugati területén levő katonai körzetekbe. Dél-Kivuban ugyan viszonylagos nyugalom lett, de a bizalmatlanság megmérgezte a bajtársi és emberi kapcsolatokat a hadseregen belül. A lakosságon pedig a félelem lett úrrá, mivel az előző évtizedek háborúi mély nyomokat hagytak az emlékezetben.

Észak-Kivuban az déli tartományhoz viszonyítva a biztonsági helyzet nagyon gyorsan eszkalálódott és az M23 a tartomány keleti, Ugandával és Ruandával határos területeinek jelentős részét ellenőrzése alá vonta, majd elfoglalta Gomai is, a tartomány székhelyét. Kongóban a történelem rendre ismétli önmagát, hi-

⁶ CNDP: (Congr  National pour la Défense de Peuple) Kongói tuszik fegyveres mozgalma a kongói kormány ellen 2007-2009 között.

⁷ FARDC: (Forces Arm es de la République Démocratique du Congo) A kongói kormányhadsereg.

⁸ Tuszi: Kongóban, annak főként a keleti tartományaiban  l  kisebbségi népcsoport. Szoros kapcsolatot tartanak fenn a ruandai és burundi hasonló nemzetiségekkel. E népcsoport a ruandai népirtás kapcsán lett ismert.

⁹ Gomai egyezmény (Traite de Goma): A CNDP és a kongói kormány által  l irt egyezmény a 2007-2009 között h zod  fegyveres konfliktus lezárására.

¹⁰ Pacifique MASUNZU tábornok: a Dél-Kivu tartományban levő 10. Katonai Körzet parancsnoka. A cikk szerzője négy éven keresztül volt a tábornok közvetlen tanácsadója 2008 és 2013 között.

¹¹ Delphin KAHIMBI ezredes: A hutu FDLR ellen indított katonai offenzíva parancsnoka Dél-Kivuban.

¹² Luberizi: Katonai kiképző tábor Dél-Kivu tartomány déli részén fekvő ugyancsak a Luberizi településen. Korábban az ENSZ pakisztáni katonai erői által folyt itt néhány hónap időtartamban a korábbi dand roknak  sszekov csol si kiképzés.

szén néhány évvel korábban a Laurent Nkunda¹³ tábornok által vezetett CNDP kísértetiesen hasonló helyzetet teremtett. A kongói hadsereg erői akkor és most is fejezve menekültek a rebellis erők elől és hagytak hátra jelentős anyagi- és lőszerkészleteket.

A kongói hadsereg gyors vereségsorozata az elnököt és a katonai felső vezetést drasztikus döntések meghozatalára kényszerítette. A csapatok vezetését csak személycserék árán lehetett stabilizálni, felhozni a mélypontra levő morális állapotot, egyáltalán olyan állapotba hozni a térségben levő és az oda átcsoportosított katonai erőket, hogy fel tudják venni a harcot az M23 Uganda és főként Ruanda által támogatott erőivel szemben.

Az ENSZ erők is jelentős támogatást nyújtottak a FARDC-nek, de a végső fordulatot az Addis-Abeba¹⁴-i döntés eredményeként, a három Afrikai Unió tagország (Dél-Afrika, Tanzánia és Malawi) által felajánlott katonai erőkből létrehozott Intervenció dandár megalakítása és tevőleges harctevékenysége hozott a kongói hadsereg oldalán. Emellett azonban a nemzetközi politikai is rendkívül aktív szerepet játszott az egyre súlyosbodó helyzet megoldásában.

1. sz. térkép: Észak- és Dél-Kivu tartomány a szomszédos országokkal
Forrás: www.relief.int, Letöltés ideje: 2014. 02.01

¹³ Laurent NKUNDA tábornok: A kongói kormányhadsereg korábbi tábornoka, aki 2007-2009 között a ruandai támogatást élvező CNDP (kongói tuszik) vezetője. 2009-ben a ruandai hatóságok letartóztatják, házi őrizetbe helyezik. Korábbi törzsfőnöke Bosco Íntaganda vezette ezt követően a „Gomai” tárgyalásokat a kongói kormánnyal

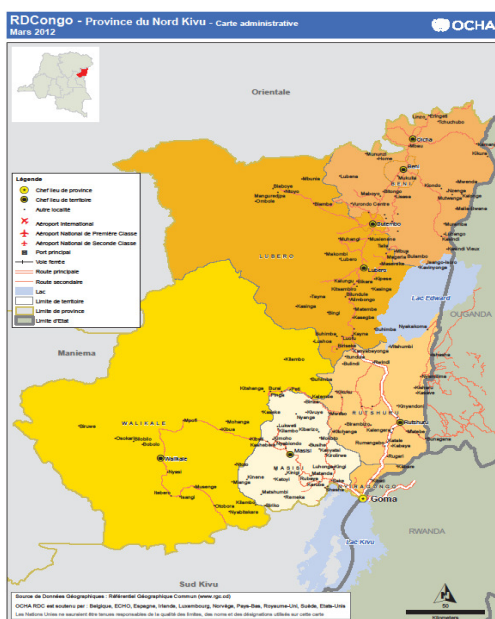
¹⁴ Addis-Abeba: Etiópia fővárosa. Itt született meg afrikai országok egyetértésével a kelet-kongói konfliktus rendezését célzó keretegyezmény.

Az ENSZ Biztonsági Tanács szakértői csoportja, amely már a konfliktus kirobbanása előtt is évente készített átfogó jelentést a Kongói Demokratikus Köztársaság (kiemelt figyelmet fordítva annak keleti, Ugandával, Ruandával, Burundival és Tanzániával határos területeire) biztonsági, gazdasági és politikai helyzetéről, letette a BT asztalára az aktuális helyzetről elkészült jelentését. A 2013-as jelentés az M23 mozgalom vizsgálatára összpontosított, annak támogatására, a konfliktus tényeinek feltárására és annak a pénzügyi és katonai támogatására. A sok-sok vizsgálat, tényfeltárás, helyszíni interjúk eredményeként megszületett az a jelentés, ami feltárta az események hátterét, nyomom követte az események alakulását egészen a fegyveres mozgalom bukásáig. Bizonyítékokat tártak az ENSZ Biztonsági Tanácsa elé Uganda és főként Ruanda által az M23-nak nyújtott pénzügyi, anyagi és katonai támogatásról. A jelentés természetesen heves reakciókat váltott ki az érintett országok részéről, sok érv és ellenérv hangzott el a konfliktus eredetét és támogatását illetően.

Hosszú ideje van a vizsgálatok központjában az a kérdés, hogy az illegális fegyveres csoportok milyen forrásokból tartják fenn magukat. Természetesen nem a forrásokat eredetét sem könnyű megtalálni még annak ellenére sem, hogy a feltételezések többször is beigazolódtak, de bizonyítékot is felmutatni a tények igazolására már sokkal nehezebb.

Nos, a legtöbb csoport a természeti kincsek illegális kibányászásából és kereskedelméből finanszírozza önmaga fennmaradását. A legfőbb forrás az arany. A szakértői jelentésből kiderül, hogy a legtöbb bányaterület azokon a konfliktus területeken fekszik, amelyeket az M23 és egyéb más fegyveres csoportok tartanak felügyeletük alatt. Az innen kikerülő ásványok – nem csupán az arany, hanem a platina, coltan, kobalt úgyszintén – illegális úton jutnak tovább a tranzit országokba, mint Burundi, Uganda, Ruanda és Tanzánia. A szakértői jelentés szerint a Kongói Demokratikus Köztársaságban kibányászott aranynek megközelítően 98%-a illegálisan hagyja el az országot. Ez azt jelenti, hogy a becslések szerint az Ugandában - a kongói arany legfontosabb tranzit országa - megjelenő arany 100%-a illegális „exporttal” kerül ki Kongóból. Következésképp a kongói kormány súlyos dollár milliókat veszít az illegális bányászat és főként az illegális export miatt. Az ellenőrzés gyengesége viszont továbbra is lehetővé teszi a kongói és néhány a szomszédos országból érkező, de kongói területen aktív, illegális fegyveres csoport működését.

Azon törekvések, amelyek az OCDE (Organisation de coopération et de développement économique)¹⁵ és a CIDEL (Conférence internationale sur la région des Grands Lac)¹⁶ nevéhez köthetőek, igyekeznek érvényt szerezni a bányakörzetek hivatalos nyilvántartásba vételének, amely már lehetőséget adna az onnan érkező és a kereskedelmi forgalomba került ércek nyomon követésére. Törekednek továbbá arra is, hogy erősítsék annak a nemzetközi normának a tartását, amely azoknak a természeti kincseknek forgalmazásának tiltására vonatkoznak, amik fegyveres konfliktusok sújtotta körzetekből kerülnek ki, amelyekhez a gyermekmunka köthető, és amelyek a fegyveres csoportok ellenőrzése alatt állnak és azok finanszírozására szolgálnak.

2.sz. térkép: Észak-Kivu adminisztrációs térképe
Forrás: www.relief.int, Letöltés ideje: 2014. 02.03.

¹⁵ OCDE: (Organisation de coopération et de développement économique) Gazdasági fejlődési és együttműködési szervezet

¹⁶ CIDL: (Conférence internationale sur la région des Grands Lacs) A Nagy-tavak térségi nemzetközi konferencia

A szakértői csoport kapcsolati rendszere és munkamódszerei

A Kongói Demokratikus Köztársaságba delegált szakértői csoport az ENSZ BT 2078 határozata 5§ (2012) alapján a vizsgálatok befejeztével a 1533 határozatában létrehozott Bizottságon keresztül éves jelentést terjeszt fel. A BT a 2078 határozat 21§-ban egyaránt kérte, hogy a szakértők konzultáljanak az Elefántcsontparton dolgozó hasonló feladatokat ellátó szakértőkkel, kiemelt figyelmet szentelve az ásványkincsek kereskedelmére. A konzultáció kiterjedt a Szomáliában és Eritreában dolgozó ellenőrző csoportokra és a Szudáni szakértőkre is.

Ami a jelentésben bemutatott és hivatkozott bizonyítékokat illeti, a szakértők a BT munkacsoport ajánlásait figyelembe véve végezte feladatát. A megállapításait a feltárt „hiteles” dokumentumokra és a lehetőségek függvényében, a helyszíneken folytatott személyes vizsgálataikra és megfigyeléseikre alapozva tették meg. A közvetett információkat legalább három megbízható forrás alapján kellett megerősíteni a hitelesség ellenőrzése érdekében.

Látni kell azonban, hogy a kongói konfliktus kapcsán meglehetősen ritka az olyan jellegű, hitelesnek mondható és bizonyítékként elfogadható dokumentum, ami az illegális fegyverkereskedelemről szól, ami a hierarchia felső szintjén levő civil és katonai/rendőri vezetők felelősségét bizonyítaná az emberi jogok súlyos megsértésében és a természeti kincsek illegális kitermelésében.

Emiatt a szakértők vizsgálata kiterjedt a helyi lakosság (sokszor megbízhatatlan információkkal szolgálnak a helyi lakosok) az ex-harcosok és a fegyveres csoportokból kiváltak megfigyeléseire, tapasztalataira is. Nem szabad megfedkezni a térség állami és katonai tisztségviselői, valamint az ENSZ szervek munkatársai által nyújtott információkról sem. (Nem csupán kongói jelenség, de itt talán könnyebben lehet „üzletet” kötni az információért.)

A ruandai kormányhoz intézett kérdéseikre a mai napig sem kaptak választ és ezen túlmenően, a ruandai hatóságok először a szakértők Ruandába történő hivatalos beutazását is megtagadták.

A szakértői csoport vizsgálatának forrásai

2013 folyamán az M23 több mint 70 volt harcosát és a mozgalom politikai szárnyához tartozót hallgatott meg, akik közül 34 Kongóban, 23 Ugandában és 14 Ruandában került korábban toborzásra a mozgalom tagjai közé. Ugyancsak a meghallgatottak között volt 14 olyan M23 tag, aki feladta magát a ruandai ható-

ságoknak. Ezen túlmenően olyan dezertőrök is hajlandóak voltak információt szolgáltatni, akik korábban a ruandai haderőben szolgáltak vagy korábban azok kötelékéből szereltek le. Forrásként szolgáltak, természetesen a hitelességük kérdéses lehet, egyéb fegyveres csoportok tagjai is, akik információkkal szolgáltak a tuszi mozgalomról.

Nem szabad megfeledkezni azokról a forrásokról, amelyek az M23 által ellenőrzött zónában éltek, élnek ma is. Ezek közül is legfontosabbak a civil szerveződések és a falvak vezetői. A menekültektől is származnak információk, bár ezeket fenntartásokkal kell fogadni, hiszen a megfélemlített, pszichikailag és sokszor fizikailag terrorizált személyek sokszor valótlan és eltúlzott információkat adnak. Ezt személyes tapasztalataim is megerősítik.

A helyi vezetők, a kongói kormányzat helyi és tartományi képviselőitől származó információk pedig sok esetben túlzottan diplomatikusak. Igyekeznek az ellenség oldalára áttolni minden felelősséget. Ennek eklatáns példája a kongói kormányhadsereg rengeteg hiányossága, gyengesége és a parancsnokok cselekvőképzetlensége, ami nyíltan nem ért kritika, annak ellenére, hogy a mozgalom kirobbanása utáni összeomlás a kongói katonai vezetőknek tudható be.

Az ENSZ kongói stabilizációt támogató missziója (MONUSCO)¹⁷ által felállított közös ellenőrző csoport (Mécanisme conjoint de vérification élargi et des fonctionnaires des Nations Unies) is tudott bőséges információval és az információkhoz kapcsolódó fotókkal szolgálni. Ez utóbbiak főként az M23 által elfoglalt pozíciókat mutatta be (légi felvételek).

A Ruandába történő első hivatalos beutazási kérelem elutasítása után végül is sikerült két alkalommal Ruandában és három alkalommal Ugandában is vizsgálatot folytatni a kapcsolódó kérdésekben.

A „MÁRCIUS 23” mozgalom

A kongói fegyveres csoportok vizsgálata már a korábbi szakértői jelentéseknek is részét képezte. Ebben az esetben a vizsgálat kiemelten az M23 tevékenységére, külső és belső támogatására koncentrált.

Hangsúlyozott figyelmet kapott annak vizsgálata, hogy mi vezetett a „Március 23” mozgalom bukásához. A bukás kifejezés talán kissé erősnek látszik, mert a

¹⁷ MONUSCO: *(Mission de l'Organisation des Nations unies pour la stabilisation de la République démocratique du Congo) Az ENSZ stabilizációt támogató missziója a Kongói Demokratikus Köztársaságba*

mozgalom teljesen nem szűnt meg létezni és félő, hogy az általa képviselt eszmesség tovább vivődik a kongói tuszik fiatal generációi felé. A korábban a kongói kormánnyal Kampalában¹⁸ folytatott, majd az egy évig elhúzódó tárgyalások során sokszor elfogadhatatlan feltételeikkel, máskor az engedékenységgükkel képesek voltak manipulálni a folyamatot. A feltételeik folyamatosan bővültek a tárgyalások előre haladtával, azok jelentős része elfogadhatatlan volt a kongói kormány részéről. Igyekeztek olyan színben megjelenni a közvélemény előtt, mint akik nem csupán a kelet-kongói tuszik érdekeit, hanem a kongói népet képviselik, azokért harcolnak a „bűnös” kormánnyal szemben.

Út a bukáshoz

- A 2013. májusi, Mutaho körzetében folyt harcokat követően egy nyugalmi időszak köszöntött be, meglehetősen kevés harccselekménnyel egész júniusban és július elején. Ezt az időszakot mindkét fél a pozícióik megerősítésére használta fel. Ugyancsak június és július hónapban az Intervenciós dandár folytatta erői szétbontakoztatását és pozícióik elfoglalását Goma és Sake térségében.
- 2013. július közepén a harcok kiújultak. Augusztus közepén az M23 folyamatosan veszítette el korábbi pozícióit, élőereje jelentős veszteséget szenvedett, ami a morális helyzet romlását eredményezte. Mindez az Intervenciós dandár erői hatékony harctevékenységének, valamint a Rutshuru területén tevékenykedő, az M23 ellen fordult fegyveres csoportok támadásainak tudható be. Az M23 ugyan tett erőfeszítéseket a Gomától északra fekvő Mutaho és Kanyarucinyai zóna visszafoglalására, de az ekkorra magára talált kongói csapatok harci helikopterek támogatása mellett, három napos intenzív harc során ezt a szándékot megghiúsították. Ugyancsak helikopterekkel támadta az M23 rumangabói (korábban katonai bázis) M23 erőket.
- Augusztus 21-től újabb harcok voltak Kibatiban, 15 km-re, északra Gomától a tartomány fővárosától. Egy nappal később a tüzérsg gyakorlatlanságából eredően (a szándékosság nem volt bizonyítható) több tüzérsg lövedék csapódott be civilek lakta területre ruandai és kongói területen egyaránt. A harcok során újra jelentős veszteséget kellett elköny-

¹⁸ Kampala: Uganda fővárosa. Itt folytak 2012decemberétől – 2013 decemberéig az ugandai elnök közvetítésével a kongói kormány és az M23 képviselői közötti tárgyalások.

velni az M23 soraiban (legkevesebb 17 tisztet, főtisztet veszítettek) és anyagi eszközeikben.

- Augusztus 28-tól kezdve az Intervenciós dandár harckocsikat, páncélozott harcjárműveket, harci helikoptereket is bevetett a gyalogság támogatására a rebellis erők ellen a Kibati fronton. Nem kis meglepetést okozott az M23 hatékony válasza a támadásra, ugyanis bevetette a teljes páncéltörő arzenálját és minden lehetséges módon ellenálltak. Az ENSZ fennhatóság alatt lévő erők soraiban a tanzániai és dél-afrikai csapatok is veszteségeket szenvedtek. Gomába és az ENSZ erők Miningiben levő bázisára is tüzérségi lövedékek csapódtak be. Augusztus 30-ra a FARDC erők támadása eredményeként a lázadók visszavonulta Kibumba és Kanyamaroho vonaláig, felmentve ezzel Gomát az M23 tüzérségi eszközeinek hatásától.
- A FARDC által kiharcolt kedvező katonai helyzet és az egyre erősödő nemzetközi nyomás a harccselekmények ideiglenes felfüggesztését és a korábban megszakított „Kampalai tárgyalások” újbóli beindítását eredményezték szeptember 10-én. A tárgyalások alatt kisebb lövöldözésektől eltekintve említésre méltó harci cselekmény nem történt. Az M23 készleteinek fokozatos kimerülését jelezte, hogy az ellenőrzésük alatt levő területekről érkezett jelentések szerint fosztogattak, erőszakos cselekményeket, emberrablásokat követtek el. Természetesen ez szolgálhatta a lakosság megfélemlítését is, de az előző sokkal valószínűbb.
- Több jelentés is megerősítette, hogy tüzérségi lövedékek csapódtak be kongói és ruandai területre egyaránt, civil áldozatokat követelve. A hírt az ENSZ is megerősítette, de a lövések eredete csak ritkán volt bizonyítható. Ennek ellenére az október elsején napvilágot látott ENSZ jelentés azt erősítette meg, hogy az augusztus hónapban ruandai területet és Gomát ért tüzérségi becsapódások 80%-a az M23 által elfoglalt területek irányából érkeztek. Ezt erősítette meg az ENSZ Aknamentesítő Koordinációs Központjának jelentése is.

A bukás utolsó fázisa

- Az M23 mozgalom bukása jelentősen felgyorsult a „Kampalai” tárgyalások újbóli beindításával. Kihhasználva a viszonylagos nyugalmat, mindkét fél – FARDC és M23 – az elért pozíciók megerősítésére fordította a figyelmet. Az M23 hatalmát fitogtatva megakadályozta annak az ellenőrző

csoportnak a területén való áthaladását, ami egy az M23 fegyver és lőszerraktárát volt hivatott ellenőrizni.

- Október 25-én a reggeli órákban az M23 két FARDC pozíciót támadott meg. A kongói hadsereg erői a támadást ugyan visszaverték, de mivel az ellenség pozíciói a ruandai határ közvetlen közelébe voltak, nehéz volt elkerülni az átlövést a szomszédos területre. Bizonyított, hogy ruandai harckocsik tüzellel támogatták az M23 erőket a kongói ruandai határ vonalától.
- Az utolsó összecsapások során a Rutshuru¹⁹ körzetében tevékenykedő az M23 ellen fordult fegyveres csoportok egyaránt támadták az M23 pozícióit. Október 28-tól a kongói hadsereg erői gyorsan haladtak előre és nyomták egyre jobban vissza az M23 fegyvereseit az ugandai határhoz közel fekvő Tshanzu²⁰ és Runyoni²¹ vonaláig.
- Október 30-án a FARDC csapatok elfoglalták az M23 mozgalom politikai központját, az ugandai határon levő Bunaganát²². Az Intervenció dandár nyújtotta tűztámogatás eredményeként november 5-én a kongói hadsereg elfoglalta az előbb említett Tshanzu-t és Runyoni-t is. Az M23 jelentős lőszerkészleteket volt kénytelen hátrahagyni, soraikból többen megadták magukat a kongói hatóságoknak, mások Ruandába menekültek, a maradék erők nagy része a mozgalom katonai vezetője, Sultani Makenga tábornok parancsnoksága alatt Ugandába menekült át.

A FARDC vezetése megerősítette, hogy november végén 284 M23 katona és rendőr²³ adta meg magát a kongói hadseregnek, több mint 50 a MONUSCO csapatainak 400 fő lépett át ugandai területre. Ez utóbbit az ugandai hatóságok meg is erősítették, hogy 445 volt M23 harcos lépett az országuk területére, köz-

¹⁹ Rutshuru. Fontos település és útcsomópont Észak-Kivuban, az M23 által ellenőrzés alatt tartott zónában.

²⁰ Tshanzu: Az M23 egyik bázisa Észak-Kivuban

²¹ Runyoni. Az M23 bázisa

²² Bunagana: Fontos határátkelőhely Uganda és Kongó között. Az M23 már a konfliktus elején saját ellenőrzése alá vonta a határátkelőt és a beszedett „vámokat” fel is használta a mozgalom finanszírozására.

²³ M23 rendőr: az elfoglalt területeken az M23 átvette a rendőrség szerepét is és saját erőiből szervezett rendőri kötelékekkel. Természetesen ezek nem rendelkeztek az ahhoz szükséges felkészítéssel.

tük Innoncent KAINA ezredes is. Megerősítést nyert továbbá az is, hogy a magukat megadó M23 harcosok a fegyvereiket átadták az ugandai hatóságoknak.

Az ENSZ szakértők a volt M23 harcosok kihallgatása során megerősítést kaptak a mozgalom által 2012 és 2013 folyamán szervezeten folytatott toborzásról a Kongói Demokratikus Köztársaság, Ruanda és Uganda területén. Világossá vált az is, hogy a rumangabói²⁴ katonai táborban mintegy 80 fős kiképzőállomány foglalkozott az „újoncok” felkészítésével.

A szakértői jelentés beszámol arról is, hogy a meghallgatottak között volt jelentős számban volt található ruandai, ugandai, burundi ex-harcos. A tanúvallomások szerint számtalan volt ruandai demobilizáción átesett ex-katona szolgált az M23 soraiban, sokak közülük kiképzőként, a nehézfegyverek szakértőiként. Ezen túl a ruandai hadsereg különleges erői is részt vettek az M23 támogatásában.

Már korábban is felmerült a kérdés, miként magyarázható az M23 harci erejének és hatékonyságának hirtelen erősödését, főként a harcok első fázisában? Nos, ezt csak a külső, ezek közül is főként a ruandai speciális erők beavatkozással lehet magyarázni, ami később bizonyítást is nyert. Sokszor elhangzott ugyan a ruandai elnök szájából, hogy az M23 Kongó belügye és ahhoz országának semmi köze sincs, de a feltárt bizonyítékok világossá tették, hogy az M23 nem csupán kongóiakból állt, így nem is beszélhetünk erről úgy, mint tisztán a kongóiak fegyveres konfliktusáról, belügyéről.

Nemzetközi reakciók

Az elhíresült „Kampalai” tárgyalások lezárásaként megszületett és a kenyai fővárosban, Nairobi-ban, 2012. december 12-én aláírt okmány reményt és főként lehetőséget adhat a konfliktus megnyugtató lezárására.

A Nagy Tavak térsége különleges megbízottjai (Mary Robinson/ENSZ, Russ Feingold/USA, Boubacar Diarra/AU, Koen Vervaeke/EU, Martin Kobler/ENSZ-MONUSCO) közös nyilatkozatban adtak hangot annak, hogy az ellenfelek aláírásával szentesítették az M23 mozgalom megszűnését, méltó befejezéseként a 12 hónapja tartó tárgyalásoknak. Ezen túlmenően úgy értékelték, hogy ez lehet az alapja egy tartós békének a Nagy Tavak térségében. Azonban felhívták a figyelmet arra, hogy minél előbb hatályba kell léptetni a megállapodást és a vállalt

²⁴ *Rumangabo: A FARDC volt katonai tábora Gomától északra, amelyet a harcok kirobbanásától kezdve az M23 tartott felügyelete alatt.*

kötelezettségnek érvényt kell szerezni, úgymint a lefegyverzés, a demobilizáció és a volt M23 tagok, jobb esetben a civil társadalomba, rosszabbik esetben (erős a valószínűsége) a hadseregbe történő visszaintegrálása. A ENSZ DDRRR együttműködve a nemzeti DDR programmal három fő irányban kell, hogy megvalósítsa feladatait, a Kongói Demokratikus Köztársaság, Ruanda és Uganda területén egyaránt.

A különleges megbízottak felhívták a kongói kormány figyelmét arra, hogy a háborús és emberiség elleni bűntetteket elkövetőknek felelni kell bűneikért, és erre a kormánynak kiemelt figyelmet kell fordítania. Aláhúzták, hogy az M23 csak egy (igaz a legerősebb és legtámogatottabb) a tucatnyi illegális fegyveres csoport közül a Kongói Demokratikus Köztársaság területén. Éppen ezért fordultak közleményükben mindhez, azért hogy hagyjanak fel tevékenységükkel, tegyék le a fegyvert.

A Fehér Ház szintén üdvözölte a deklarációk aláírását, amelyek véget vetnek az M23 mozgalom által okozott súlyos következményekkel járó konfliktusnak a Kongói Demokratikus Köztársaság keleti területein, de a különleges megbízottakhoz hasonlóan, felhívta a figyelmet az érintett kormányok a felelősségükre a folyamat végig vitelében.

Összegzés

Az M23 mozgalom bukását az alábbi tényezőkkel foglalhatjuk össze:

- Volt vezetőjüknek, Bosco Ntagandának és a mintegy 800 követőjének Ruandába való elmenekülése (Bosco feladta magát az USA Kigali nagykövetségén) 2013 márciusában, erősen megosztotta és elbizonytalanította a mozgalmat. Ez a hatás annak ellenére is jelentősnek bizonyult, hogy kevéssel a mozgalom beindítása után, még 2012-ben, Bosco a háttérbe vonult, átadva (önként vagy sem...) a tényleges vezetést Sultani MAKENGA²⁵ tábornoknak.

²⁵ Sultani MAKENGA tábornok: 2007-2009 között a CNDP egyik magas rangú katonai vezetője. A 2009-es Gomai egyezmény következményeként került integrálásra a kongói hadseregbe ezredesi rendfokozattal. A hutu FDLR ellen folytatott dél-kivui hadműveletek parancsnokhelyettese. A 2012 márciusában beindult dezertálási hullám során nagyszámú testőrségével csatlakozott a mozgalomhoz, majd Bosco Ntaganda háttérbe vonulásával a katonai szárny vezetője lett.

- Ugyancsak jelentős szerepe volt az ENSZ (MONUSCO) vezetése alatt működő, az Afrikai Unió²⁶ bázisán létrehozott Intervenció dandár és a kongói hadsereg (FARDC) közötti hatékony koordinációnak.
- A nemzetközi közvélemény egyre erősödő nyomása nehezedett Ruandára, aki ennek hatására jelentősen csökkentette az M23 mozgalomnak nyújtott segítséget. Ez a támogatás egyaránt megnyilvánult pénzügyi, fegyverzeti, anyagi és közvetlen katonai területen. (A kongói misszióm alatt, amelynek utolsó éve erre az időszakra esett, sokszor volt alkalmam találkozni a hadsereg vezetőivel és alegységparancsnokokkal, akik megerősítették a ruandai hadsereg erőinek közvetlen beavatkozását az M23 oldalán. Ezen túl az FDR²⁷ szervei felderítési információkkal is ellátták Makenga katonáit.)

Bizonyítást nyert, hogy a ruandai támogatás folytatódott 2013. október végéig. Főbb momentumként említhető a ruandai hadsereg erőinek (speciális erők) kongói területre érkezése 2013. augusztusban, valamint a június és augusztus közötti időszakban történt lőszerutánpótlás Ruanda részéről az M23 számára. Természetesen ezt megelőzően is történtek hasonló esetek, de ez utóbbiak jelentősége abban rejlik, hogy ez már az erős nemzetközi nyomás időszakában történt meg.

Köztudott, hogy az M23 már 2013. november 5-én hivatalosan bejelentette a mozgalom megszűnését, azonban ez a gyakorlatban nem valósult meg. Ez utóbbi bejelentés ellenére a szakértői jelentés és más egyéb forrás is megerősítette, hogy a továbbra is toborzó tevékenységet folytatnak, főként Ruanda területén.

A kongói hadsereg győzelme az M23 felett a következő tényezőnek tudható be:

- Először is a FARDC alegységei, a csapatösszevonásoknak köszönhetően jelentős erőfölénybe kerültek, valamint a harctevékenységek körzetébe csoportosított tüzerszközök jelentős tűzerő növekedést eredményeztek. Az utolsó műveletben a kongói hadsereg erői mintegy 6000 főre, míg az intervenció dandár megerősítő állomány 400 főre tehető. Hatékonyan alkalmazták a helikoptereket a felderítésre, csapatok és utánpótlás szállítására és az M23 pozíciók támadására egyaránt. Szintén sikeresen al-

²⁶ Afrikai Unió (AU):

²⁷ FDR: (*Forces de Défense du Rwanda*) Ruandai Védelmi Erők, gyakorlatilag a ruandai kormányhadsereg

kalmazták a rendelkezésükre álló harckocsikat és a nehézfegyverzetet. (Ez nem volt tapasztalható a korábbi műveletek során, főként nem a FARDC részéről. Igaz a műveletek kezdeti időszakában harckocsi egyáltalán, míg a nehézfegyverzet korlátozottan állt a kongói hadsereg csapatai rendelkezésére. A szerző megjegyzése.)

- Másodsorban, a FARDC és a MONUSCO közötti együttműködés, az előző időszakoktól eltérően sokkal hatékonyabban működött, mind a tervezés, mind a végrehajtás időszakában.
- És végül utolsó tényezőként meg kell említeni, hogy az M23 a folyamatos toborzásokkal (sok esetben kényszertoborzás) sem tudta pótolni az M23 állományának folyamatos csökkenését. Jelentős volt a dezertálások és a veszteségek/halálesetek száma.

A kongói fegyveres erők győzelme, amely a MONUSCO katonai erőinek parancsnoksága alatt álló Intervenció dandár támogatásával született meg, komoly üzenet volt nem csupán az M23, de az összes a térségben működő illegális fegyveres csoportnak is. Egyes csoportok a hadsereg támadásától félve rendkívül agresszívvé, míg mások inkább defenzívvé váltak, de a többség inkább az addigi tevékenység feladását választotta és a kongói hadsereg illetve a rendőrség kötelékébe való integrálódás mellett döntött.

Néhány azonban, mint az FDLR²⁸ és FDA²⁹ és a Kata Katanga³⁰ továbbra is fenyegetés jelent a fokozatosan stabilizálódni látszó biztonsági helyzetre a kelet-kongói régióban.

²⁸ FDLR: (*Forces démocratiques de libération du Rwanda*) A ruandai népiertás elől Kongóba menekülő hutukból szerveződött illegális fegyveres csoport. Főként Észak- és Dél-Kivu területén tevékenykedtek. 2010-ben a kongói hadsereg offenzívát indított az FDLR fegyveresek megsemmisítésére.

²⁹ FDA: (*Forces démocratiques alliées*), Egyesült demokratikus erők.

³⁰ Kata Katanga: Katanga tartományban tevékenykedő illegális fegyveres csoport.

Felhasznált irodalom:

ENSZ dokumentumok

- Nations Unies, Conseil de sécurité S/2012/843
- Rapport experts ONU Congo nov 12
- Az ENSZ Biztonsági tanács szakértői csoportjának jelentése (2012. november)
- Nations Unies, Conseil de sécurité S/2013
- Rapport experts ONU Congo
- Az ENSZ Biztonsági tanács szakértői csoportjának jelentése a Kongói Demokratikus Köztársaságban kialakult konfliktusról (M23)

Internetes oldalak

1. Le M23 n'était pas une rébellion congolaise, Forrás: www.lepotentielonline.com Letöltés ideje: 2013.01.17
2. „Tout composition d'une Armée africaine doit tenir compte de la nature des troupes”, selon un officier sénégalais
3. Forrás: www.lepotentielonline.com Letöltés ideje: 2013.12.17
4. Emery Okundji: „Le Congo profond ne se trouve pas dans les 11 points convenus entre le gouvernement et le M23” Forrás: www.lepotentielonline.com Letöltés ideje: 2013.01.16
5. Carte RDC-Rwanda, Forrás: www.relief.int Letöltés ideje: 2014.02.01
6. Nord-Kivu, Forrás: www.relief.int Letöltés ideje: 2014.02.01
7. Nord-Kivu : les FARDC contrôlent le centre de Kibumba après avoir repoussé le M23 Forrás: www.lepotentielonline.com Letöltés ideje: 2013.10.25
8. La Belgique s'engage à poursuivre sa coopération militaire avec la RDC
9. Forrás: www.lepotentielonline.com Letöltés ideje: 2014.01.30
10. Les pays des Grands Lacs conviennent de „mener des efforts concertés pour la mise en oeuvre de l'Accord-cadre” sur la sécurité en RDC, Forrás: www.lepotentielonline.com Letöltés ideje: 2014.02.01
11. Kivu: Le Rwanda conteste le rapport des experts de l'ONU, Forrás: www.lepotentielonline.com Letöltés ideje: 2014.02.07

12. Au sujet de la „réorganisation” du M23: Abdallah Wafyattendu á Kampala, Forrás: www.lepotentielonline.com Letöltés ideje: 2014.01.30
13. Rapport final du Group experts de l’ONU sur la République Démocratique du Congo, Forrás: www.lepotentielonline.com Letöltés ideje: 2014.01.29
14. Nord-Kivu: Les FARDC tuent 32 rebelles ADF á Beni, Forrás: www.lepotentielonline.com Letöltés ideje: 2014.02.01
15. Les miliciens Kifua fuaprets á déposer les armes, Forrás: www.lepotentielonline.com Letöltés ideje: 2014.01.30
16. Les États-Unis tapent du poing sur la table, Forrás: www.lepotentielonline.com Letöltés ideje: 2014.01.29

A humanitárius intervenció fogalma, jogi háttere, a líbiai beavatkozás körülményei és következménye

Kulcsár Attila

Bevezetés

A humanitárius intervenció napjaink egyik legvitatottabb nemzetközi jogi dilemmája, különösen jogosságának, igazságosságának és moralitásának indokolhatóságát tekintve. A líbiai beavatkozás sok vitát váltott ki a nemzetközi jogászok és az intervenció megindítása mellett, illetve ellene állást foglaló államok kormányai között.³¹

Az ENSZ létrejötte, és az Alapokmány³² elfogadása³³ különös fontossággal bír a humanitárius intervenció nemzetközi jogi szabályozásában az 1945. évi eseményeket követő időszakban, hiszen megadja azokat a nemzetközi jogi szempontokat, amelyek alapján a beavatkozás lehetséges lesz. Ebben az időszakban váltak az emberi jogok központi értékekké. Megszülettek a legfontosabb nemzetközi dokumentumok, mint az Emberi Jogok és Kötelezettségek Amerikai Nyilatkozata³⁴ (1948. május) Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata³⁵ (1948. december 10.), valamint a Genocídium Egyezmény, vagyis az Egyezmény a Népiirtás Büntettének Megelőzéséről és Megbüntetéséről.³⁶ (1948. december 9.)

³¹ Bartha Bálint: *Policity, Külpolitika, „Egy humanitárius intervenció dilemmája”* 2011. október 20. <http://www.policity.eu/kulpolitika/2011/10/20/egy-humanitarius-intervencio-dilemmaja> (letöltve: 2014. április 10.)

³² Az ENSZ Alapokmányt Magyarországon kihirdette az 1956. évi I. Tv. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=95600001.TV&celpara=#xcelparam (letöltve: 2014. április 10.)

³³ Az ENSZ-hez Magyarország 1955. december 14-én csatlakozott. <http://www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/133> letöltve: 2014. április 10.

³⁴ Raisz Anikó: *Az Emberi Jogok Amerikai Védelve, 284. o.* http://www.matarka.hu/koz/ISSN_0866-6032/tomus_28_2010/ISSN_0866-6032_tomus_28_2010_281-295.pdf letöltve: 2014. április 10.

³⁵ *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata* <http://www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/201> letöltve: 2014. április 10.

³⁶ *Egyezmény a Népiirtás Büntettének Megelőzéséről és Megbüntetéséről*, <http://www.preventgenocide.org/hu/egyezmény.htm> letöltve: 2014. április 10.

A fentiekkel ellentétben a szomorú tények viszont azt mutatják, hogy a magasztos eszmék és az emberi jogok nemzetközivé válása ellenére napjainkban is előfordulhatnak szörnyű és tömeges mészárlások, háborús bűntettek, csoportok faji, vallási és más alapokon történő irtása és üldöztetése államhatárokon belül, illetve azokon kívül is. Hogy csak a legismertebbeket említsem: ruandai, jugoszláv vagy koszovói mészárlások, illetve az észak-koreai helyzet. Mivel bizonyos fegyveres konfliktusok során elkövetett súlyos és tömeges emberi jogi jogsértések esetében indult humanitárius beavatkozás, mások esetében viszont nem, ezért úgy gondolom, hogy a fegyveres humanitárius intervenció nemzetközi felfogása nem egységes és megindításának jogossága, legitimációja illetve morális indokoltsága tekintetében az államok és a témával foglalkozó szakemberek meggyőződése és véleménye nem egyezik meg.³⁷ Akkor viszont felvetődik a kérdés, hogy vajon lehet-e jogszerűen végrehajtani egy fegyveres katonai beavatkozást egy másik állam, pl. Líbia ellen az ország határain belül kialakult helyzet kapcsán, ha az nem közvetlenül fenyegeti a világ vagy a régió békéjét? Milyen jogsértéseknek kell előfordulniuk és milyen mértékben ahhoz, hogy más államok beavatkozhasanak egy állam belső ügyeibe? Kellő, illetve hatékony védelmi és fellépési lehetőséget biztosítanak-e a nemzetközi egyezmények, illetve az Alapokmány az ilyen esetek kezelésére?

Tanulmányomban az ENSZ Alapokmánya alapján elemzem és vizsgálom a fent említett kérdéseket, melyekre megpróbálok lehetséges válaszokat illetve magyarázatokat találni. Kutatásom alapját a líbiai beavatkozás képezi. Ezen túlmenően kifejtem a líbiai beavatkozást megelőző helyzetet, valamint a beavatkozás mellett és az ellene fellépő szakemberek, államok érveit, indoklásait, majd végezetül a beavatkozást követő elemzésekből levonom a következtetéseket, tanulságokat.

³⁷ *J.L.Holzgreffe és Robert O. Keohane: Humanitarian Intervention, ethical, legal and political dilemmas, Chambridge University Press. A szerzők több etikai irányzatot fejtegetnek szakértők morális beállítottsága alapján a ruandai események kapcsán. Fontosnak tartottam levonni azt a következtetést ebből a tanulmányból, hogy a szakemberek véleménye különböző irányzatokat határoznak meg, és korántsem lehet egységes meglátást felfedezni bennük. <http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam034/2003269355.pdf> letöltve: 2014. április 10.*

A humanitárius intervenció fogalma

A humanitárius intervenció³⁸ fogalmának meghatározása³⁹ ahogyan az előzőekben említettem igen nehéz, hiszen a fogalomnak nincsen átfogó nemzetközi normatív megfogalmazása, csakúgy, mint ahogy egységes megközelítés sincs a humanitárius intervenció jogosságának igazolhatóságát illetően. Filozófusok egy csoportja szerint morálisan megindokolható a humanitárius célzatú katonai beavatkozás egy állam belső ügyeibe a súlyos emberi jogi jogsértések megakadályozása érdekében, de vannak, akik egyenesen azt állítják, hogy az emberi jogok megsértésének vannak olyan súlyos formái, melyek már szinte erkölcsi kötelességgé teszik a beavatkozást.⁴⁰

A fogalom mélyebb elemzéséhez neves nemzetközi jogászok, szakemberek véleményét illetve értekezéseit használom fel.

Az amerikai John N. Moore véleménye szerint a humanitárius intervencióval szembeni követelmények meglétére nagy hangsúlyt kell fektetni. Megítélése szerint a beavatkozást csak a legalapvetőbb emberi jogok, pl. az élethez való jog súlyos és tömeges megsértése esetén, és csak az ezzel szembeni fellépésként lehet legitimnek tekinteni. Kiemelte, hogy az alkalmazott erőszaknak arányosnak kell lennie az elérni kívánt céllal, és hogy az erőszak addig alkalmazható, amíg ezt a célt el nem érik.⁴¹

Ehhez kapcsolódóan Tom J. Farer rámutatott arra, hogy a humanitárius intervenció megindítása elsődlegesen az emberi jogok súlyos megsértésének megakadályozása lehet, és semmilyen más, mögöttes politikai, gazdasági, vagy ke-

³⁸ Rada Mátyás: *Elemzés, ENSZ-békefenntartás: Növekvő igények, növekvő terhek* http://biztpol.corvinueembassy.com/?module=hatteranyagok&module_id=2&page=4&type=all&reszletek=71 letöltve: 2014. április 10.

³⁹ dr. Törő Csaba: *Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, Doktori Képzés, Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskola, Humanitárius intervenció: dilemmák a nemzetközi jog és politika határvidékéről, Ph.D. értekezés, 2003, 20. o.*

⁴⁰ Mark R. Crovelli: *Humanitarian Intervention and the State, University of Colorado, Boulder, Mark.Crovelli@Colorado.edu, http://mises.org/journals/scholar/crovelli2.pdf* letöltve: 2014. április 10.

⁴¹ Sulyok Gábor: *A Humanitárius Intervenció Elmélete és Gyakorlata, PhD értekezés, Miskolc, 2003, 36. o.*

reskedelmi érdekek nem szolgálhatnak a beavatkozás alapjául.⁴² Véleményem szerint e két szerző megfogalmazta az arányosság elvét, illetve az önös érdekek tilalmát, melyek meglehetősen fontosnak tűnnek egy igazságos beavatkozás tekintetében.

Sean D. Murphy a humanitárius intervencióval behatóan foglalkozó könyvében az értekezésének részeként a következő munkadefiníciót adja meg: „*a humanitárius intervenció egy állam, az államok egy csoportja, vagy egy nemzetközi szervezet általi erőszak alkalmazása illetve az azzal való fenyegetés, elsősorban a célállam polgárainak nemzetközileg elismert emberi jogainak széleskörű megvonása okán.*”⁴³

Ezzel részben megegyezően Fernando Tesón professzor a következő definíciót alkalmazza: a humanitárius intervenció egy olyan „*arányos segítség, ideértve az erőszak-alapú segítséget is, melyet kormányok (egyéniileg vagy szövetségben) nyújtanak olyan más államokban élő személyek részére, akik súlyos zsarnokság (saját kormányuk tagadta meg az emberi jogokat) vagy anarchia (az emberi jogok megtagadása a társadalmi rend összeomlása következtében) áldozatai lettek.*”⁴⁴ Tesón csak az idegenek érdekében indított intervenciót tartja humanitárius intervenciónak, és - melynek egyébként mindenképpen önös érdekektől mentesnek és arányosnak kell lennie, - és minden egyéb beavatkozás szerinte az önvédelem, vagy a diplomáciai védelem kategóriájába tartozik.⁴⁵

Tesón megközelítésétől eltér Wil Verwey meghatározása, mely szerint: „*humanitárius intervenció egy állam, vagy államok általi, határokon túl nyúló erőszak, vagy az azzal való fenyegetés az alapvető emberi jogok súlyos megsértésének megelőzése, vagy megakadályozásának kizárólagos céljából, különösen az élethez való jog szempontjából és állampolgárságtól függetlenül, mely védelemhez sem az ENSZ megfelelő szervének felhatalmazása, sem pedig a célállam legitim kormányának engedélye nem szükséges.*”⁴⁶

⁴² *Ibid.* 36. o.

⁴³ Sean D. Murphey: *Humanitarian Intervention: The United Nations in an Evolving World Order*, University of Pennsylvania Press, 1996, 1. fejezet, 11-12. o.

⁴⁴ Nicolaas A. Smit: *The Evolution of the Responsibility to Protect: From the ICISS to the 2005 World Summit, Hamburg*. Anchor Academic Publishing, 2013, 7. o.

⁴⁵ Sulyok Gábor: *A Humanitárius Intervenció Elmélete és Gyakorlata*, PhD értekezés, Miskolc, 2003, 40. o.

⁴⁶ Dr. John M. Kabia: *Humanitarian Intervention and Conflict Resolution in West Africa: From ECOMOG to ECOMIL*, Ashgate Publishing Limited, 2009, 10. o. hivatkozással: Wil Verwey (1992, 114).

A fenti meghatározásból levonható, hogy Verwey csak a humanitárius okok, tehát csakis az emberi jogok illetve a humanitárius jog védelme érdekében történő beavatkozást tekinti igazolhatónak, és minden más érdek, pl. gazdasági, vagy politikai alapon történő erőszak alkalmazását nem lehet humanitáriusnak tekinteni.

Jelen tanulmányban a humanitárius intervenció Sean D. Murphy által megadott definícióját alkalmazom, azért, mert ez a meghatározás foglalja össze a legalapvetőbb módon a humanitárius intervenció fogalmát felölelve a múltban indított beavatkozások tapasztalatait. Ez a definíció az átfogó fogalmazása miatt nem határoz meg olyan kritériumot, amely bizonyos humanitárius beavatkozásokat kizárna a fogalomkörből. A fent kifejtett fogalmakkal összehasonlítva az egyik meghatározás csak az idegenek érdekében történő beavatkozást tekinti humanitáriusnak, a másik értelmében pedig nem lehet mögöttes, vagy másodlagos indok, csak és kizárólag a humanitárius, vagyis a civil lakosság védelme. Ezzel ezek a fogalmak kizárják a másodlagos indokok létezését és az állam saját civil lakossága ellen irányuló jogsértések esetét. A jelen dolgozatban kifejtett líbiai beavatkozás esetében viszont a líbiai biztonsági erők saját lakosság ellen követtek el súlyos emberi jogi jogsértéseket és, amint ezeket a későbbiekben kifejtem, gyanítható a másodlagos indok létezése is.⁴⁷ Ezért a dolgozat szempontjából véleményem szerint csak is a Sean D. Murphy általi megközelítés használható.

A humanitárius intervenció jogi háttere

A humanitárius intervenció jogi hátterének meghatározását az 1945. évet követő időszakban domináló nemzetközi jogi környezet, illetve annak gyakorlata alapján szeretném kifejteni, és mellőzöm a történelmi mélységekben való kutatást. A háború önkényes indítását célzó normatív rendelkezéseket már jóval az ENSZ létrejötte előtt próbálták kialakítani. A háború indításának jogát (jus ad bellum) először a Nemzetek Szövetsége, majd utána a Briand-Kellog paktum,⁴⁸ (melyet

⁴⁷ Dr. Samuillah Koreshi: „NATO’s Dirty Plan in Libya, Another Nation Falls To Western Imperialism”, *Pakistan Observer*, 2011. Aug. 19.

<http://pakobserver.net/detailnews.asp?id=111418> letöltve: 2014. április 10.

⁴⁸ Dr. Papp Attila: *Jogi Fórum Publikáció, A magyar népbírászkodás, illetve népbírósági jog és az 1989. évi alkotmánymódosítások, 1. A „bűnös” háború felelősei feletti ítélkezés gon dolatának megjelenése, 7. o.*

1928. augusztus 27-én írtak alá Párizsban)⁴⁹ próbálta meg korlátozni, de egyik sem volt képes érdemi szabályozást létrehozni.⁵⁰ A két próbálkozás gyengeségéből tanulva, a Briand-Kellog paktumból részben átültetett szöveg sokkal szigorúbb módon jelent meg az ENSZ Alapokmányában.⁵¹

Tehát a háború, vagyis más állam megtámadásához, más állam ellen irányuló katonai erőszak alkalmazásához kapcsolódó szigorúbb, alapvető elveket, az ENSZ Alapokmánya jelenítette meg először átfogó módon. Ezért azt mondhatjuk, hogy az ENSZ létrejötte, illetve az Alapokmány fordulópontot jelentett a humanitárius intervenció, vagyis egy másik állam ellen indított fegyveres, katonai támadás (beavatkozás) nemzetközi megítélésében és gyakorlatában is. Az Alapokmány, ha nem is minden államot azonnali jogi kötelezőerővel bíró módon, de a részes államokat mindenféleképpen kötelezte rendelkezéseinek, alapelveinek és ezzel megegyezően az ENSZ céljainak tiszteletben tartására, melyet a nemzetközi jog kógens jognak⁵² (jus cogens⁵³) tart.⁵⁴ Azonban a történelem azt mutatja, hogy a háborúk indításának tilalmát, egymás szuverenitását az államok sajnos nem tartották, nem tartják tiszteletben.

http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/papp_attila_a_magyar_nepbiraskodas_illetve_nepbirosagi_jog%5Bjogi_forum%5D.pdf letöltve: 2014. április 10.

⁴⁹ GROTIUS: *A Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Tanulmányok Intézetének Tudományos Folyóirata, A Briand–Kellogg-paktum, 1928.08.27.*

<http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=BIXIEM> letöltve: 2014. április 10.

⁵⁰ Tisovszky János: *AZ ENSZ ÉS A BÉKEFENNTARTÁS, MAGYAR ENSZ TÁRSASÁG, 1997. március, www.menszt.hu/content/download/618/2909/file/TSFINAL2.pdf* letöltve: 2014. április 10.

⁵¹ *Kellog- Briand paktum, Halmosy Dénes: Nemzetközi szerződések 1918–1945. A két világháború közötti korszak és a második világháború legfontosabb külpolitikai szerződései. Második, átdolgozott és bővített kiadás. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Gondolat Könyvkiadó, 1983, Budapest. 280–283. o.*

⁵² Kovács Péter: *A nemzetközi jog fejlesztésének lehetőségei és korlátai a nemzetközi bíróságok joggyakorlatában, (Értekezés az MTA doktora cím iránt benyújtott pályázathoz), 2009. 22. o.*

⁵³ *Nemzetközi jus cogens: a nemzetközi jogrend megvalósulása felé tett döntő lépés az volt, hogy a nemzetközi jogban kialakultak a feltétlen érvényesülést igénylő szabályok, azaz a nemzetközi jus cogens szabályok. Ezzel megteremtődött a nemz. jogszabályok halmazában egy korlátozott mértékű hierarchia, mely nemcsak tiltja az ezzel ellentétes szerződések megkötését, hanem kimondja, hogy az ezzel ellentétes szerződés semmis.* <http://definitions.uslegal.com/j/jus-cogens/> letöltve: 2014. április 10.

⁵⁴ *Christine Gray: International Law and the Use of Force, 3. kiadás, Oxford University Press, 2008, 30. o.*

Az Alapokmány tiltó rendelkezései

Az Alapokmány nyomán három alapelvet szeretnék nevesíteni, és ezek jelentését kifejteni, természetesen mindezt a humanitárius intervenció kapcsán.⁵⁵ Ezek a következők:

- az államok szuverenitása (state sovereignty)
- a be nem avatkozás elve (non-intervention)
- az erőszak, vagy az azzal való fenyegetés tilalma (prohibition of the threat or use of force)

A humanitárius intervenció alapvető célja a fegyveres konfliktus sújtotta területen rekedt emberek életének megóvása akár fegyveres, katonai beavatkozás árán is. Valójában nem más, mint egy háború megindítása, tehát emberek megölése más emberek életének megóvása érdekében. A beavatkozás jogosságának igazolása azonban korántsem könnyű kérdés, hiszen az azt végrehajtó államokat gyakran megvádolják, hogy nem az emberi jogok védelme az elsődleges cél, illetve a lakosság, tehát a fegyveres konfliktusokban részt nem vevő személyek védelme, hanem a felszín alatt meghúzódó rejtett politikai, vagy gazdasági érdekeik.⁵⁶ Azonban a gondolatmenet folytatásához szeretnék visszatérni a fentebb említett alapelvekhez, melyeket a következőkben fejtek ki.

Az államok szuverenitása (state sovereignty)

Az államok szuverenitásának alapelve az ENSZ Alapokmány 2. cikk (1) bekezdésében fogalmazódik meg. Olyan alapelv ez, amely meghatározza, hogy: „a Szervezet valamennyi tag szuverén egyenlőségének elvén alapszik.” ez az elv kötelezi az államokat arra, hogy más államok belügyeibe ne avatkozzanak be, vagyis hogy tartsák tiszteletbe más államok egyenjogúságát, és a szuverenitásuk

⁵⁵ *Repertoire of the Practice of the Security Council, Purposes and Principles of the United Nations*, <http://www.un.org/en/sc/repertoire/principles.shtml> letöltve: 2014. április 10.

⁵⁶ Sulyok Gábor: *A Humanitárius Intervenció Elmélete és Gyakorlata*, PhD értekezés, *Miskolc, 2003, 33-35. o.*

hoz való jogát.⁵⁷ Ezt a tilalmat akár a humanitárius intervenció közvetett tilalmának is lehetne tekinteni. Kofi Annan ENSZ főtitkár⁵⁸ a következőket mondta az államok szuverenitásának alapelveivel kapcsolatban: „*Ha a humanitárius intervenció ténylegesen az államok szuverenitása elleni támadást jelenti, akkor hogyan reagáljunk egy Ruandára, egy Srebrenicára – az emberi jogok tömeges és rendszeres megsértésére, mely sérti az emberiség közösségének alapelveit?*”⁵⁹ Az államok szuverenitása tehát olyan erős alapelv, amely megkérdőjelezi az ENSZ BT határozat hiányában indított humanitárius intervenció jogosságának indokolhatóságát. De az államok szuverenitásának elve nemcsak jelen vizsgált rendelkezés kapcsán jelenik meg az Alapokmányban. MIYOSHI Masahiro professzor, munkájában kiemeli, hogy a 2. cikk (4) bekezdésben írt erőszak tilalma kapcsán újfent megjelenik, az államok szuverenitásának alapelve a „területi épsége és politikai függetlensége” fogalmak révén. Az állam „területi épsége” ellen indított támadás nem más, mint az államok területi szuverenitásának védelme.⁶⁰

Ezek alapján egyértelmű, hogy ezek az alapelvek közvetlen összefüggést mutatnak, és valójában egymás erősítik. Ezen túlmenően kiemelendő, hogy a szuverenitás alapelve jóval több, mint csupán egy nemzetközi kapcsolatokat szabályozó elv. Sok állam számára ez az elv biztosítja az egyenlő érdemük, méltóságuk, egyedi azonosulásuk és nemzeti szabadságuk elismerését, valamint azt, hogy saját maguk alakíthassák, formálhassák sorsukat.⁶¹

⁵⁷ ENSZ Alapokmány, 2. cikk, (1) bek,

<http://www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/186> letöltve: 2014. április 10.

⁵⁸ Biography.com: Kofi Annan, Profile, <http://www.biography.com/people/kofi-annan-9185694> letöltve: 2014. április 10.

⁵⁹ Kofi Annan, Former Secretary-General of the United Nations, See full Report 'We the Peoples,' The Role of the United Nations in the 21st Century, (2000) 48. o. https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/We_The_Peoples.pdf letöltve: 2014. április 10.

⁶⁰ MIYOSHI Masahiro: Professor Emeritus of International Law, Aichi University, Japan, Sovereignty and International Law, 2009, 6. o. https://www.dur.ac.uk/resources/ibru/conferences/sos/masahiro_miyoshi_paper.pdf letöltve: 2014. április 10.

⁶¹ ICISS, The Responsibility To Protect, Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty, Published by the International Development Research Centre, PO Box 8500, Ottawa, ON, Canada K1G 3H9, 2001. december

A be nem avatkozás elve (non-intervention)

A be nem avatkozás elve az ENSZ Alapokmány, 2. cikk, (7) bekezdésében fogalmazódik meg. Azt fejezi ki, hogy: „az Alapokmány egyetlen rendelkezése sem jogosítja fel az Egyesült Nemzeteket arra, hogy olyan ügyekbe avatkozzanak, amelyek lényegileg valamely Állam belső joghatóságának körébe tartoznak, és nem kötelezi a tagokat arra sem, hogy az ilyen ügyeket a jelen Alapokmánynak megfelelő rendezési eljárás alá bocsássák; ez az elv azonban a VII. fejezetben tárgyalt kényszerítő intézkedések alkalmazását semmiben sem érinti.”⁶²

Ennek a rendelkezésnek az értelmében az Alapokmány nem ad felhatalmazást az Egyesült Nemzeteknek arra, hogy a tagállamok saját joghatósága alá tartozó belügyeikbe beavatkozzon sőt, nem tartja azt sem indokoltnak, hogy a tagállamok az Alapokmány rendelkezései alapján rendezzék esetleges konfliktushelyzeteket, egyben kiemeli, hogy az Alapokmány VII. fejezetében leírt kényszerintézkedéseket ez a szabály semmiben nem érinti. Szeretném újra kiemelni a szembeűnő kapcsolatot a be nem avatkozás elve és az államok szuverenitásának elve között, hiszen ebben az esetben is látható, hogy a két elv egymásra épül, és egymást erősíti. Ez az elv megszabja az államok egymáshoz való viszonyát a tilalom és a jól elkülönülő kivétel meghatározásával.⁶³

Ebből az is következtethető, hogy a tilalomként megjelenő alapelvek nagyobb mérlegelési lehetőséget hagynak az ENSZ Közgyűlésé, illetve a Biztonsági Tanács számára a humanitárius intervencióval kapcsolatos döntések szempontjából. Ennek ellenére úgy tűnik, hogy a nemzetközi kapcsolatok és konfliktusok tekintetében a be nem avatkozás és ebből adódóan az államok szuverenitása alapvető fontossággal bír a békés nemzetközi kapcsolatok megőrzése és fenntartása tekintetében.⁶⁴ Fontosnak tartom kiemelni az értelmezés szempontjából, hogy a „lényegileg valamely állam belső joghatóságának körébe tartoznak” kifejezésnek nincs tartalmi kritériuma meghatározva, tehát nem lehet pontosan megállapítani, hogy mi tartozik az állam belső joghatósági körébe. Így az esetleges beavatko-

⁶² ENSZ Alapokmány, 2. cikk (7) bek.

<http://www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/186> letöltve: 2014. április 10.

⁶³ Szerzői kommentár

⁶⁴ Müge Kinacioglu: *The Principle of Non-intervention at the United Nations, The Charter Framework and the Legal Debate*, 2005. <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Muge-Kinacioglu.pdf> letöltve: 2014. április 10.

zás kapcsán az ENSZ szerveknek tágabb lehetőségük van ezeket a rendelkezéseket eseti jelleggel értelmezni és végső soron döntést hozni velük kapcsolatban.⁶⁵

Az erőszak tilalma (prohibition of the threat or use of force)

Az erőszak tilalma az ENSZ Alapokmány 2. cikkének (4) bekezdésében fejeződik ki, amely kimondja: „A Szervezet összes tagjainak nemzetközi érintkezéseik során más Állam területi épsége, vagy politikai függetlensége ellen irányuló vagy az Egyesült Nemzetek céljaival össze nem férő bármely más módon nyilvánuló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától tartózkodniuk kell.”⁶⁶ Az erőszak tilalma azért nagy előrelépés a nemzetközi kapcsolatokat meghatározó szabályozó eszközök történetében, mert olyan jogi eszközt adott a részes államok, illetve rajtuk keresztül az Egyesült Nemzetek kezébe, mely képes kell, hogy legyen megakadályozni az önkényesen, indított háborúkat. Amellett, hogy az Alapokmány az államok részére megtiltja az erőszak alkalmazását, vagy az azzal való fenyegetést, az Egyesült Nemzeteket hatalmazza fel, mint az egyetlen legitím hatóság arra, hogy jogszerűen alkalmazzon erőszakot a világbéke védelme illetve fenntartása érdekében. A Kellogg-Briant paktummal ellentétben az Alapokmány nem csak a háború indításának jogát korlátozza, hanem a sokkal tágabban értelmezhető erőszak alkalmazását illetve az azzal való fenyegetést is tiltja. Az erőszak viszont nincs pontosan definiálva, így értelmezésével kapcsolatban mai napig sok a nyitott kérdés.⁶⁷ A jelenleg vizsgált elv esetében az egyetlen kivétel, amelyet az Alapokmány megenged, az az egyéni vagy kollektív, tehát csoportos önvédelem esete.⁶⁸ Ugyanakkor fontos, hogy az alapokmány nem ismeri el nevesítve az igazságos, igazságtalan illetve offenzív vagy defenzív háborúkat, csupán az erőszak alkalmazásának, vagy az azzal való fenyegetésnek a jogszerű

⁶⁵ John Norton Moore, *Law and Civil War in the Modern World*, Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 1974, 402.

⁶⁶ ENSZ Alapokmány 2. cikk (4) bek.

<http://www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/186> 2014. április 10.

⁶⁷ Sulyok Gábor: *A Humanitárius Intervenció Elmélete és Gyakorlata*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2004. 176. o.

⁶⁸ Müge Kinacioglu: *The Principle of Non-intervention at the United Nations, The Charter Framework and the Legal Debate, Exceptions to Article 2.4 and 2.7*, 2005.

<http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/01/Muge-Kinacioglu.pdf> 2014. április 10.

illetve jogszerűtlen voltát, melyben az első kivételként a második pedig szabályként értelmezhető.⁶⁹

Emlékeznünk kell arra is, hogy az elmúlt századokban minden állam saját belátása szerint indíthatott háborút más államokkal szemben, de ezek a háborúk előbb-utóbb szörnyű kegyetlenkedésekbe csaptak át, melyek közvetlenül érintették a civil lakosságot is. Az erőszak tilalma tehát gátat vethet ezeknek az önkényes háborúknak, s ezzel együtt a lakosság ellen elkövetett olyan emberi jogi jogsértéseknek, mint pl. a népirtás.⁷⁰

A tilalmak alóli kivételek

Az előzőekben kifejtett általános elvi tilalmak alóli kivételek eseteit szintén az Alapokmányban találhatjuk meg. Az Alapokmány 51. cikke felhatalmazást ad az államoknak arra, hogy önvédelemből katonai erőt, vagyis erőszakot alkalmazzanak akár kollektív módon is, vagyis több állam összefogva egy agresszor ellen, akár egyénileg az Alapokmány rendelkezéseit megszegő állammal szemben. A 39. cikk és a 42. cikk pedig felhatalmazza az ENSZ Biztonsági Tanácsát arra, hogy engedélyezze az erőszak alkalmazását az Alapokmány VII. fejezete alapján és csak akkor, ha ez feltétlenül szükséges a nemzetközi béke és biztonság fenntartásához vagy helyreállításához.⁷¹

A problémát ott látom, hogy ezek a rendelkezések nem tartalmaznak információt arról, hogy hogyan, illetve mikor lehetne katonai erőszakot alkalmazni a lakosság védelme érdekében egy esetleges népirtás, vagy egyéb, (nem kombatáns) a civil lakosság ellen irányuló kegyetlenkedések (nemi erőszak, háborús bűntettek, népirtás) okán. Ezért, legalább is egy szűkebb értelmezés esetén nem lehet jogosan humanitárius intervenciót indítani, kivéve, ha azt engedélyezi az ENSZ Biztonsági Tanács.⁷²

⁶⁹ Momir Milojević: *Prohibition of the Use of Force and Threats in International Relations*, UDC 341.31, Faculty of Law of the University of Belgrade, Law and Politics Vol. 1, No 5, 2001, 592.o. <http://facta.junis.ni.ac.rs/lap/lap2001/lap2001-03.pdf>

⁷⁰ Nico Schrijver: *The Use of Force under the UN Charter, Restrictions and Loopholes*, 2003, http://acuns.org/wp-content/uploads/2012/09/WebPageSchrijver_UseofForce.pdf 2014. április 10.

⁷¹ Egyesült Nemzetek Alapokmánya,

<http://www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/186> 2014. április 10.

⁷² Nicholas J. Wheeler: *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*, Oxford University Press, 2000

A fentiekkel ellentmondó példának lehetne felhozni Koszovó kapcsán a szerb főváros, Belgrád ellen 1999-ben indított katonai beavatkozást, melyre, mint ismeretes nem volt BT határozat, ennek ellenére a NATO megindította a 78 napig tartó légitámadást.⁷³ Tehát összegezve, a fentiek ismeretében a vizsgált alapelvek kapcsán azt lehet megállapítani, hogy csak két kivételes esetben lehet bármiféle fegyveres erőszakot alkalmazni jogszerűen: ez az önvédelem esete, és az ENSZ BT határozataiban engedélyezett intézkedések alkalmazása.

A védelem felelőssége (Responsibility to Protect; R2P)

A NATO ENSZ BT határozat nélküli, 1999-es Koszovó kapcsán indított jugoszláv beavatkozása hosszan tartó és heves vitát váltott ki az ENSZ tagállamaiban. Nemes nemzetközi jogászok, és az államok képviselői hosszasan vitáztak a beavatkozás jogosságáról. A koszovói beavatkozás bizonytalanságainak jövőbeni elkerülése reményében a 2000. évi ENSZ Közgyűlésen Kofi Annan akkori ENSZ Főtitkár felhívást intézett a részes államok felé, hogy próbáljanak végérvényes megoldást találni a humanitárius intervenció koncepciójának megközelítése tekintetében úgy, hogy az képessé tegye a részes államokat a fontos kérdések egységes értelmezésére.⁷⁴ A felhívásra válaszul Kanada vezetésével megalakult a Beavatkozás és Államszuverenitás Nemzetközi Bizottsága (szerző fordítása) (International Commission on Intervention and State Sovereignty; ICISS).

A Bizottság 2001 decemberében közzétett jelentésében fogalmazta meg, hogy: a védelem felelőssége⁷⁵ alapján „a független államok kötelessége, hogy a civil lakosságot megvédjék az elkerülhető katasztrófától, tömeggyilkosságtól, nemi erőszaktól és az éhhaláltól.” Azonban, ha az állam nem hajlandó, vagy nem képes szavatolni a biztonságot, akkor e felelősséget az államok szélesebb körében kell viselni.⁷⁶ Fontosnak tartom kiemelni, hogy a védelem felelőssége elgondolás nem csak a kialakult problémára próbál meg választ adni, hanem, ahogy ez

⁷³ Chantal de Jonge Oudraat: *Associate at the Carnegie Endowment for International Peace and a member of the executive board of Women in International Security, Humanitarian Intervention: The Lessons Learned, 2000, 419. o.*

⁷⁴ *International Commission on Intervention and State Sovereignty, (ICISS), The Responsibility To Protect, Jelentés, 2001, Előszó, Policy Challenge. VII.*

⁷⁵ Szalai Anikó: *A védelmi felelősség koncepciója, avagy van-e új a nap alatt? Védelmi felelősség – nemzetközi bűncselekmények – humanitárius intervenció – felelősség, Pro Futuro 2013/1, 67-78. o.*

⁷⁶ *Ibid.*

az ICISS jelentéséből is kiderül, az összetett koncepció három különböző funkciót takar. Ezek a megelőzés, a reagálás és az újjáépítés felelősségei.⁷⁷ Ez az elgondolás a jelentés közzétételkor még korántsem bírt kötelező erővel a részes államok felé. Az első változást a 2005-ben megrendezett ENSZ-világcsúcs hozta, mely záródokumentumának 138-139. pontjai konkrétan nevesítették a védelmi felelősség koncepcióját.⁷⁸

A védelem felelőssége szempontjából igen fontosak a líbiai beavatkozást megelőző ENSZ BT határozatok. Véleményem szerint az, hogy e koncepciót az ENSZ folyamatosan használja a Közgyűlés illetve a Biztonsági Tanács dokumentumaiban hozzájárul a védelem felelősségének normatív rendelkezéssé alakulásához.

A líbiai konfliktushelyzet kezelésével kapcsolatban született ENSZ BT 1970. (2011. február 26.) és 1973. (2011. március 17.) számú határozatai első alkalommal térnek ki konkrétan a védelem felelősségére. Az első, többek között felszólítja a líbiai államot a védelem felelősségére a civil lakosság megvédése kapcsán,⁷⁹ míg az 1970. számú határozatot magába foglaló második határozat felhívja a nemzetközi közösséget, hogy minden lehetséges intézkedéssel védje meg a civil lakosságot az országban ellenük irányuló támadásokkal szemben és elrendeli a repülési tilalmat Líbia felett.⁸⁰

A védelem felelőssége koncepciója egyre szélesebb körben való alkalmazásának és a normává formálódásának jó példáját látom az ENSZ BT 1975. számú Elefántcsontparton kialakult helyzettel kapcsolatban megjelent határozatában. Ez a határozat újfent hivatkozik a védelem felelősségére a civil lakosság megvédésének kötelezettségével kapcsolatban.⁸¹ Ez a tendencia azt mutatja, hogy a védelem felelősségének doktrínája folytatólagos figyelmet élvez az ENSZ illetve a tagállamok részéről, ennek ellenére azonban megfigyelhető, hogy a koncepció

⁷⁷ *Ibid.* 19-46. o.

⁷⁸ ENSZ Közgyűlés A/RES/60/1 számú Világcsúcs záródokumentuma, 2005. október 24. <http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf>

⁷⁹ ENSZ BT 1970. sz. határozata, S/RES/1970 (2011), 2011. február 26. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/245/58/PDF/N1124558.pdf?OpenElement>

⁸⁰ ENSZ BT 1973. sz. határozata, S/RES/1973 (2011), 2011. március 17. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/268/39/PDF/N1126839.pdf?OpenElement>

⁸¹ ENSZ BT 1975. sz. határozata, S/RES/1975 (2011), 2011. március 30. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/284/76/PDF/N1128476.pdf?OpenElement>

2001-es születése óta egyetlen egy beavatkozást sem indítottak kizárólag ezen új megközelítés alapján.⁸²

Líbia felkelés előtti helyzetképe⁸³

A Muammar al Qadhafi (a továbbiakban: Kaddáfi) ezredes által irányított, Nagy Szocialista Népi Líbiai Arab Jamahiriya, melynek lakossága meghaladja a 6000 000 főt, politikai berendezkedése alapján, tekintélyelven működő rezsim.⁸⁴ A Jamahiriya jelentése: a nép hatalma volt.⁸⁵ Kaddáfi kormányzását alapvetően a Nyugat elítélte a cenzúra, a titkos megfigyelések, a kínzások és a disszidensek kivégzése, valamint az általa kialakított nepotizmusa miatt.⁸⁶ Külpolitikai elvei az arab egység, az Izrael és Palesztin területek egyesítésével létrehozandó egységes állam, az Isratine megalakítása volt.⁸⁷ A konfliktust megelőző időszakban Líbia tagja volt az Arab Ligának, az Arab Maghrebi Uniónak, az Afrikai Uniónak, az Iszlám Konferencia Szervezetének, a Petróleum Exportáló Országok Szervezetének, és nem utolsósorban az ENSZ-nek.⁸⁸ Érdekességként jegyzem meg, hogy Líbia 1955. december 14-én csatlakozott az ENSZ-hez, csakúgy, mint Magyarország. A 2011. évi felkelést megelőző évtizedet külpolitikai szempontból Líbia „vonzerő

⁸² Thomas G. Weiss: *Responsibility to Protect, Alive and Well After Libya, Ethics and International Affairs*, 25, no. 3. 2011. 255-262. o. 2014. április 10.

⁸³ CIA, *The World Fact Book, Líbia*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ly.html> 2014. április 10.

⁸⁴ US Department of State, *Diplomacy in Action, Background Note on Libya*, tárolt dokumentum, 2009. december <http://www.state.gov/documents/organization/160075.pdf>

⁸⁵ The Library of Congress, *Country Studies: Libya, Government and Politics*, <http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field%28DOCID+ly0009%29> 2014. április 10.

⁸⁶ *A Congressional Digest Publication, International Debates, A Pro&Con Monthly, Libyan Uprising*, 2011.

<http://bdevlin.wikispaces.com/file/view/id0904apr11+Libyan+Uprising.pdf>

⁸⁷ Tamar Hermann: *Department of Political Science, The Open University of Israel and Tami Steinmetz Centre for Peace Research, Tel Aviv University, The bi-national idea in Israel/Palestine: past and present*,

http://homepage.univie.ac.at/herbert.preiss/files/Hermann_The_bi-national_idea_in_Israel-Palestine.pdf 2014. április 10.

⁸⁸ The Library of Congress, *Country Studies: Libya, Foreign relations*, <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/lytoc.html> 2014. április 10.

offenzívája” (charm offensive) jellemezte,⁸⁹ melynek keretén belül Kaddáfi megpróbálta rendezni külpolitikai és gazdaságpolitikai kapcsolatait az Észak-afrikai államokkal – afrikai befolyásának növelése céljából – valamint az Egyesült Államokkal illetve az Európai Unióval.

Líbia olajipara terén a több évtizedes nemzetközi szankciót követően elmaradt volt, technológiai újításokra, külföldi szakemberekre és mindenképpen nyugati befektetőkre szorult az olajpiac fellendítése érdekében.⁹⁰ Azonban Líbia nem csak az olajtechnológiában küszködött elmaradásokkal. A társadalom műveltebb rétegei valamint politikai és vallási körök követelték a gazdasági reformokat az életszínvonal emelése érdekében. Tudatában voltak annak, hogy a Kaddáfi által kialakított külpolitika elszigetelte Líbiát mind politikai mind pedig gazdasági téren. A társadalmi elégedetlenség fokozódott, és a lakosság nem volt hajlandó tovább tűrni az elszigeteltséget, Kaddáfi politikai kiszolgáltatottságát és a terrorizmus támogatását.⁹¹ Ezen túlmenően a lakosság több gazdasági és politikai jogot akart kiharcolni, melyre válaszul Kaddáfi óvatos reformokba kezdett. Az új politika keretében Kaddáfi fia Seif el-Islam el-Qaddafi a 2005. évi Világgazdasági Fórumon bejelentette, hogy a líbiai kormány megindult a gazdasági liberalizáció útján és megkezdte a privatizációs folyamatokat, a média szektor liberalizációját, mellyel átfogó reformokat kívántak végrehajtani, fokozva ezzel az ország gazdasági versenyképességét az Észak-afrikai régióban.⁹²

A fenti tények, valamint a későbbi 2011. évi események ismeretében látható, hogy Kaddáfi már korábban megkísérelte reformokkal csillapítani a lakosság, és különböző politikai és vallási körök elégedetlenségét. A folyamatos elégedetlenség, a belpolitikai helyzet, valamint a beígért reformok hiányos, vagy nagyon lassú megvalósítása felfokozta az egyébként is feszült helyzetet, míg végezetül Kaddáfi már nem tudta tovább ellenőrzése alatt tartani a társadalmi feszültséget,

⁸⁹ Michael C. Moynihan: *A Libyan Charm Offensive, To the shores of Tripoli with the son of Qaddafi*, Reason Magazine, 2010. március, <http://reason.com/archives/2010/02/22/a-libyan-charm-offensive> 2014. április 10.

⁹⁰ Dirk Vandewalle: *A History of modern Libya*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, *Economic sanctions and oil policies*, 158-161.

⁹¹ *Ibid.* 161-169. o.

⁹² Thomas Crampton: *World Economic Forum 2005 in Davos. "Qaddafi son sets out economic reforms: Libya plans to shed old and begin a new era"*, New York Times, 2005. január 28. http://www.nytimes.com/2005/01/28/news/28iht-libya_ed3_.html?_r=0 2014. április 10.

így 2011 elején a tüntetések elleni kemény fellépések következtében kitört a forradalom.⁹³

A beavatkozást megelőző fontosabb események áttekintése

Az Arab Tavasz⁹⁴ eseményeinek sorában a líbiai fejlemények sajátos mintát követtek. Nem volt olyan állam a régióban, ahol hasonló módon történt volna a hatalomátvétel illetve az állami rezsim megtörése. Líbiában a 2011. február 15 és 18. közötti atrocitások következtében a felkelés gyorsan eszkalálódott, miközben olyan csoportok alakultak, amelyek vezetői hamar képesek voltak az új helyzethez alkalmazkodni, és késlekedés nélkül magukhoz ragadták az állam képviselőinek jogát.⁹⁵ A forradalom a 2011. február 15-i tüntetéssel kezdődött Bengázi városában, amelyet a kormányhoz hű biztonsági erők hamar levertek, amellett, hogy letartóztattak egy ismert emberi jogi aktivistát. A tüntetések gyorsan átterjedtek más városokra is, ahol a tüntetők kormányépületeket támadtak meg és gyújtottak fel. A Kaddáfi hű biztonsági erők a tüntetőkkel szemben könyörtelen és halálos erőt vetettek be, Megfigyelhető volt, hogy minél erőszakosabb és kegyetlenebb volt a biztonsági erők fellépése, annál gyorsabb volt az egységbe szerveződés a másik oldalon. Ez a véres megtorlásszerű válaszcím a biztonsági erők részéről kiváltotta azt, hogy a fegyverkező civilek mellett egyre több politikai, vallási és katonai vezető állt át a lázadók oldalára (2. fotó).⁹⁶ Ezeknek a folyamatoknak köszönhetően a tüntetésekből zavargás, majd a zavargásból több városra átterjedő fegyveres felkelés bontakozott ki.⁹⁷ Összességében a zavargá-

⁹³ Dirk Vandewalle: *A History of modern Libya*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006, *The Lessons of Failed Reforms*, 166-175.

⁹⁴ Sümeghy Lilla: „Arab tavasz: új fejezet az amerikai külpolitikában?” *Biztonságpolitikai Szemle*, Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület, 2012. május 1. http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=hatteranyagok&module_id=2&page=3&type=all&reszletek=76 2014. április 10.

⁹⁵ Wolfram Lacher: *Associate, Middle East and Africa Division, German Institute for International and Security Affairs (SWP), Berlin, Observatory of Euro-Mediterranean Policies, Mediterranean Politics, Maghreb, The Libyan Revolution and the Rise of Local Power Centres*, 2012. http://www.iemed.org/observatori-en/arees-danalisi/arxius-adjunts/anuari/med.2012/lacher_en.pdf 2014. április 10.

⁹⁶ *Ibid.* 167. o.

⁹⁷ DAVID D. KIRKPATRICK and KAREEM FAHIM: „Rebels in Libya Gain Power and Defectors” *The New York Times*, Afrika, 2011. február 27.

sok kitörését követő két héten belül az ország, „Kaddáfi Líbiája” (szerző elnevezése) egy véres polgárháború kellős közepén találta magát.

Példaértékűnek és különlegesen gyorsnak tartom az ENSZ Biztonsági Tanácsának a Líbiában elszabadult indulatok kezelésére irányuló reakcióját.⁹⁸ A BT már 2011. február 26-án közzétette⁹⁹ Líbia ügyében keletkezett első 1970. számú határozatát,¹⁰⁰ melyben többek között nemzetközi szankciókkal sújtotta Líbiát, Kaddáfít és családtagjait és a vérontások kapcsán felkérte a Nemzetközi Büntetőbíróságot (International Court of Justice), hogy vizsgálja ki a jogsértéseket és járjon el az ügyben. A nemzetközi szankciók között fegyverembargó, utazási tilalom és külföldi tulajdonok zárolása, valamint a lakosság érdekében a védelem felelősségére és az emberi jogok tiszteletben tartására való felhívás is szerepel.¹⁰¹

Az 1970. számú Biztonsági Tanács határozatában¹⁰² foglalt nemzetközi korlátozások végrehajtása és folytatásaként az EU Tanácsa átvette a BT határozat tiltó rendelkezéseit és két nappal később tehát február 28-án az EU Tanácsa a 2011/137. számú döntésében¹⁰³ jelentette meg azokat.¹⁰⁴ Az ENSZ BT tiltásain túl

<http://www.nytimes.com/2011/02/28/world/africa/28unrest.html?pagewanted=all>
2014. április 10.

⁹⁸ Youtube: UN Security Council Resolution, Security Council takes 'historic' decision to protect civilians in Libya, <http://www.youtube.com/watch?v=CrTNvaR6R0g> 2014. április 10.

⁹⁹ Valki László: Líbia és a „Humanitárius Intervenció” Népszabadság Online, Vélemény, 2011 február 28. http://nol.hu/velemeney/20110228-libia_es_a_humanitarius_intervencio_-994741

¹⁰⁰ ENSZ BT 1970. sz. határozata, S/RES/1970 (2011), 2011. február 26. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/245/58/PDF/N1124558.pdf?OpenElement> 2014. április 10.

¹⁰¹ Edward Wyatt: New York Times, Security Council Calls for War Crimes Inquiry in Libya, http://www.nytimes.com/2011/02/27/world/africa/27nations.html?_r=0 2014. április 10.

¹⁰² Ban Ki-moon tájékoztatója az ENSZ BT 1970. számú határozatával kapcsolatban, http://www.youtube.com/watch?v=bmA_bxcsqlQ 2014. április 10.

¹⁰³ EU Tanácsának 2011/137/CFSP döntése, 2011. február 28.

http://www.sipri.org/databases/embargoes/eu_arms_embargoes/libya/Libya_2/CFSP.pdf

¹⁰⁴ Stockholm International Peace Research Institute, EU Embargo on Libya, EU Tanács döntései, http://www.sipri.org/databases/embargoes/eu_arms_embargoes/libya/Libya_2/EU%20embargo%20on%20Libya 2014. április 10.

Nemzetbiztonsági Szemle MMXIV/Különszám II.

az EU Tanácsa megtiltotta azoknak a felszereléseknek a kereskedelmét, amelyeket a belső viszályban az elnyomás eszközeként használhatnak fel.¹⁰⁵

2011. március 5-én a felkelők oldalára áttált kormányzati tagok és disszidensek vezetésével megalakult a Nemzeti Átmeneti Tanács (National Transitional Council; NTC), amely a kezdetben szervezetlen felkelés élére helyezte magát.¹⁰⁶ A Nemzeti Átmeneti Tanács még aznap levelet küldött az ENSZ Közgyűlés részére, melyben magát nevezte meg Líbia kizárólagos képviselőjének, és felhívta a nemzetközi közösséget a líbiai nép megvédésére, de közvetlen katonai beavatkozás nélkül.¹⁰⁷

A 2011. március 10-i NATO védelmi miniszterek találkozójának végeredménye nem mutatott egységes elképzelést a líbiai beavatkozással kapcsolatban. Míg Németország ellenezte a beavatkozást, az Egyesült Államok határozatlan volt az ügyben, addig az Egyesült Királyság és Franciaország szorgalmazta, a Líbia feletti repülési tilalom mihamarabbi elrendelését.¹⁰⁸

A következő nap, március 11-én Brüsszelben az Európai Tanács rendkívüli ülésen folytatódott a tárgyalások Líbiával kapcsolatban. Az EU jelezte, hogy a tagállamok minden lehetőséget megvizsgálhatnak a líbiai civil lakosság megvédése érdekében, ha erre kimutathatóan igény jelentkezik, ha átlátható jogalapja van, és ha a régióban erre irányuló támogatást élvezik.¹⁰⁹ Az ülésen több felszólalás történt melyek közül kiemelendő a német kancellár, Angela Merkel, aki alapvető szkeptizmusát fejezte ki a katonai beavatkozással kapcsolatban, a francia elnök,

¹⁰⁵ *Sanctionswiki.org, COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION - Brussels, 28 February 2011 (7081/11) - PRESSE 41, <http://www.sanctionswiki.org/Libya#EU> ; EU Sajtótájékoztató: http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-11-41_en.htm*

¹⁰⁶ *Wolfram Lacher: The Libyan Revolution and the Rise of Local Power Centres, 2012. 167. o. http://www.iemed.org/observatori-en/arees-danalisi/arxius-adjunts/anuari/med.2012/lacher_en.pdf 2014. április 10.*

¹⁰⁷ *Emily O'Brien and Andrew Sinclair The Libyan War: A Diplomatic History, Center on International Cooperation, NYU, 2011. http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/3967~v~The_Libyan_War__A_Diplomatic_History__February_-_August_2011.pdf 2014. április 10.*

¹⁰⁸ *Elisabeth Bummler: NATO steps back from military intervention, New York Times, 2011, március, <http://www.nytimes.com/2011/03/11/world/africa/11nato.html> 2014. április 10.*

¹⁰⁹ *European Council, Declaration Extraordinary European Council, 11 March 2011, EUCO 7/1/11 REV 1, published 20 April 2011. http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/HU/ec/119798.pdf 2014. április 10.*

Nicholas Sarkozy viszont jelezte, hogy Franciaország és az Egyesült Királyság légitámadást fontolgat Líbia ellen.¹¹⁰

Az EU szintén hangoztatta, hogy nem kíván tovább együttműködni Kaddáfival, és felszólította a mielőbbi lemondásra valamint korlátozó intézkedéseket fogadott el a nagy vagyonnal rendelkező líbiai szervezetekkel és kormánytisztviselőkkel szemben, majd további szankciókat helyezett kilátásba.¹¹¹

Ezt követően az EU kijelentette, hogy a válság kezelése során együtt fognak működni az Egyesült Nemzetek Szervezetével, az Arab Ligával, az Afrikai Unióval, és más nemzetközi partnerekkel, valamint egy csúcstalálkozó megrendezését szorgalmazta az említett nemzetközi szervezetek bevonásával a válság rendezése és a civil lakosság védelme érdekében.¹¹²

Március 12-én az Arab Liga bejelentette, hogy támogatja a Líbia elleni nemzetközi szankciókat, illetve a repülési tilalom elrendelését, ezzel kimerítve a harmadik feltételt is, tehát a szervezet, illetve a régió támogatását egy esetleges intervenció érdekében.¹¹³

Március 14-15-én G8-ak találkoztak Párizsban ahol tovább folytatódta a tárgyalások Líbia ügyében. Még 14-én Hillary Clinton amerikai külügyminiszter nem hivatalosan találkozott a líbiai ellenzék egyik vezetőjével, Mahmud Jibrillel,¹¹⁴ amelyről azonban hivatalos tájékoztató nem készült. A G8-ak találkozásánál született döntés a beavatkozásról és ekkor még az Egyesült Államok sem tűnt elkötelezettnek a katonai beavatkozással kapcsolatban.¹¹⁵

¹¹⁰ Emily O'Brien and Andrew Sinclair *The Libyan War: A Diplomatic History*, Center on International Cooperation, NYU, 2011.

http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/3967~v~The_Libyan_War__A_Diplomatic_History__February_-_August_2011.pdf 2014. április 10.

¹¹¹ Az Európai Tanács Rendkívüli ülése, EUCO 7/1/11 REV 1, Brüsszel, 2011. március 11. Nyilatkozat, 2. o.

http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/3967~v~The_Libyan_War__A_Diplomatic_History__February_-_August_2011.pdf 2014. április 10.

¹¹² *Ibid.* 3. o.

¹¹³ Ethan Bronner and David Sanger: "Arab League Endorses No-Flight Zone Over Libya", *The New York Times*, 2011. március 12.

<http://www.nytimes.com/2011/03/13/world/middleeast/13libya.html> 2014. április 10.

¹¹⁴ Steven Lee Myers: "Clinton Meets in Paris With Libyan Rebel Leader", *The New York Times*, 2011. március 14.

<http://www.nytimes.com/2011/03/15/world/africa/15clinton.html> 2014. április 10.

¹¹⁵ Steven Erlanger: "G8 Ministers Fail to Agree on Libya No-Flight Zone", *The New York Times*, 2011. március 15. <http://www.nytimes.com/2011/03/16/world/africa/16g8.html>

Március 16-ra az Egyesült Államok politikája a líbiai eseményekkel kapcsolatban gyökeresen megváltozott. A Kaddáfihoz hű erők felkelők elleni gyors mozgása, valamint a nehéz fegyverek és tankok bevetésének hírére az USA végre elhatározta magát, és szorgalmazni kezdte a Líbia feletti repülési tilalom elrendelését a Biztonsági Tanácsnál. Így megkezdődött az Egyesült Államok, Franciaország és az Egyesült Királyság közti érdemi párbeszéd.¹¹⁶

Március 17-én Kaddáfi rádió üzenetet adott ki, melyben közölte, hogy a felkelőkkel szemben nem lesz könyörületes, és hogy minden házban és utcáról utcára felkutatják a lázadókat. „Eljövünk értetek még ma este.” hangzott el a rádióüzenetben. Kaddáfi fogadalmat tett arra vonatkozólag is, hogy egy esetleges külföldi támadásra felhatalmazást adó BT határozat meghozatala veszélybe sodorhatja az egész Mediterrán térség légi- és tengeri forgalmát.¹¹⁷

Végül az események hatására az ENSZ Főtitkára Ban Ki-moon¹¹⁸ azonnali tűzszüneti felhívást intézett Líbiához, ezzel egy időben az ENSZ Biztonsági Tanácsa megszavazta az 1973. számú határozatát, melyben felidézve az 1970. számú határozatát, felhatalmazta a részes államokat „minden szükséges intézkedés megtételére a civil lakosság és lakott területek megvédése céljából” az ENSZ Alapokmányának VII. fejezete alapján és elrendelte a repülési tilalmat Líbia légterében.¹¹⁹

A határozat konkrétan kiemelte a védelem felelősségének fontosságát, mely a 2005. évi Világcsúcs záródokumentuma 138. pontjának szavait idézve a nemzetközi közösség kötelessége, hogy „segítse a lakosság védelmét a népiirtás, háborús bűntettek, etnikai tisztogatás és emberiség elleni bűntettek” elkövetésekor, és hogy „segítséget nyújtson az államok részére e felelősség gyakorlásához.”¹²⁰ Ez a határozat volt az első, amely erőszak alkalmazására adott felhatal-

¹¹⁶ Mark Landler and Dan Bilefsky: „Specter of Rebel Rout Helps Shift US Policy on Libya”, *The New York Times*, 2011. március 16.

<http://www.nytimes.com/2011/03/17/world/africa/17diplomacy.html>

¹¹⁷ Ian Black: *The Guardian*, „Gaddafi threatens retaliation in Mediterranean as UN passes resolution” „Gaddafi vows to 'get crazy' in event of foreign attack as UN security council in New York passes resolution” <http://www.theguardian.com/world/2011/mar/17/gaddafi-retaliation-mediterranean-libya-no-fly-zone> 2014. április 10.

¹¹⁸ *Maxims News* összefoglalója a BT 1973. számú határozatával kapcsolatban, <http://www.youtube.com/watch?v=myzhNuo8PkE>

¹¹⁹ ENSZ BT 1973. sz. határozata, S/RES/1973 (2011), 2011. március 17.

http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1973%282011%29

¹²⁰ ENSZ Világcsúcs záródokumentuma, A/RES/60/1, 2005. október 24. 30. o.

<http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf>

mazást a védelem felelősségére hivatkozva.¹²¹ Érdekesképpen megjegyzem, hogy a Biztonsági Tanács szavazásán 10 igen szavazattal és 5 tartózkodással fogadták el a határozatot. A két állandó tag, Kína és Oroszország, valamint Brazília, India és Németország tartózkodott a szavazástól.¹²²

Ezt követően a megalakult katonai koalíció vezetői Párizsban folytatták az Operation Unified Protector¹²³ elnevezésű hadművelet tervezésével kapcsolatos tárgyalásaikat, miközben március 19-én az amerikai és európai légierők légitámadást indítottak líbiai célpontok ellen.¹²⁴

Ezzel elkezdődött a Líbia, illetve a Kaddáfi rezsim ellen indított humanitárius intervenció a líbiai civil lakosság védelme érdekében.

Ennek a gyors tétovázást nem tűrő reakciónak köszönhetően már 2011. március 19-én Franciaország és az Egyesült Királyság légiereje megkezdte a Kaddáfihoz hű erők elleni légitámadást, vagyis az Operation Unified Protector elnevezésű hadműveletet.¹²⁵

A Beavatkozás következményei

Ebben a részben szeretném összefoglalni a líbiai beavatkozás következményeit, a beavatkozással kapcsolatos pozitív véleményeket és kritikákat, a rezsim, és egyben Kaddáfi bukását követően kialakult helyzet tükrében és végkövetkeztetésként kifejtteni a humanitárius intervenció jövőbeni alkalmazhatóságának lehetőségeit Líbia után.

Alapvetően megállapítható, hogy a líbiai beavatkozás széles nemzetközi vitát váltott ki. Míg maga a NATO a katonai koalíció által kivitelezett Operation Unified Protector elnevezésű humanitárius beavatkozást nagy jelentőségű sikerként könyvelte el, sőt lehetséges mintául a jövőre nézve, addig mások inkább azon véleményüknek adtak hangot, miszerint a NATO a Biztonsági Tanács 1973. számú

¹²¹ Michael W. Doyle: "The Folly of Protection", *Foreign Affairs*, 2011. március 20.

<http://www.foreignaffairs.com/articles/67666/michael-w-doyle/the-folly-of-protection>

¹²² *Voltaire.net*: „UN security council resolution 1973 in favour of a no-fly zone in Libya”

<http://www.voltairenet.org/article168941.html>

¹²³ Florence Gaub: *The North Atlantic Treaty Organization and Libya, Reviewing Operation Unified Protector*, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/PUB1161.pdf>

¹²⁴ Összeállítás az Operation Unified Protector hadművelettel kapcsolatban, *Libya War*, 2011. <http://www.youtube.com/watch?v=45VtWgY5aNA>

¹²⁵ Jason Hana: *Coalition attack on Kaddáfi's forces: How we got here*, *CNN*, 2011. március 21. <http://www.cnn.com/2011/WORLD/africa/03/19/libya.explainer/>

határozatát kiterjesztetten értelmezte, és a katonai művelet célja nem elsősorban a civil lakosság védelme volt, hanem a Kaddáfi rezsim megbuktatása és Kaddáfi kiiktatása.¹²⁶

A fentiek tekintetében a líbiai intervenció fontossága tagadhatatlan, hiszen a beavatkozást szorgalmazók a morális indokokat a védelem felelősségének doktrínájából merítették elsősorban, mely első alkalommal jelent meg a BT határozatában úgy, hogy e mellet felhatalmazta a nemzetközi közösséget az erőszak alkalmazására.¹²⁷ Ezzel a határozat a védelem felelősségét mintegy a védelem kötelességének szintjére emelte.¹²⁸ A lassan normatív szabályként értelmezhető védelem felelőssége tehát először került éles helyzetben kipróbálásra, mint a beavatkozás indoka. Így különösen fontos a beavatkozás megítélése, hiszen az meghatározhatja jövőbeni alkalmazhatóságát. James Pattison az intervenció etikai szempontjából kiemeli, hogy a líbiai beavatkozás első fázisában a lakosság védelme mellet a rezsim megbuktatása is célnak tűnt, de hangoztatja, hogy ebben az esetben a körülmények ismeretében ez csak másodlagos cél lehetett.¹²⁹

Rony Brauman,¹³⁰ a *Medicins Sans Frontieres*¹³¹ egyik alapítója a líbiai beavatkozást egyenesen humanitárius puccsnak¹³² nevezi, egyben kifejezi, hogy a líbiai

¹²⁶ Dr Sally Khalifa Isaac: *Political Science Department, Cairo University, KFG Associate, Free University of Berlin*, „NATO’s Intervention in Libya: Assessment and Implications,” 2012, 121. o. http://www.iemed.org/observatori-en/arees-danalisi/arxius-adjunts/anuari/med.2012/Khalifa_en.pdf

¹²⁷ ENSZ BT 1973. sz. határozata, S/RES/1973 (2011), 2011. március 17., 4. pont. http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1973%282011%29

¹²⁸ Szerző elnevezése

¹²⁹ James Pattison: *Carnegie Council for Ethics in International Affairs, Ethics and International Affairs*, 25, no. 3, „The Ethics of Humanitarian Intervention in Libya” 273. o. 2011. <http://paulbacon.files.wordpress.com/2011/09/waseda-teaching-ph303-fall-2011-libya-pattinson-2.pdf>

¹³⁰ Rony Brauman: „The Libyan conflict : when a humanitarian intervention challenges International law” http://www.academia.edu/835555/The_Libyan_conflict_when_a_humanitarian_intervention_challenges_International_law 2014. április 10.

¹³¹ *Medicins Sans Frontieres*, <http://www.msf.org>

¹³² Claire Magone, Michael Neuman and Fabrice Weissman eds. *New York: Columbia University Press*, 2011, „When Humanitarianism Turns Realistic”, <http://morals.ias.edu/files/Humanitarian-Dissent-VO.pdf> 2014. április 10.

beavatkozás egy olyan nemzetközi agresszióknak tekinthető, amely a védelem felelősségének doktrínáját használta álcaként.¹³³

Noam Chomsky egy interjúban kiemeli, hogy az Egyesült Államok nem csak sajátosan értelmezte a BT 1973. számú határozatát, hanem természetesnek vette, hogy katonai erővel támogassa a felkelőket Kaddáfi biztonsági erőivel szemben. Ezen felül, megfigyelhető volt, hogy az említett határozat tiltó rendelkezéseit egyoldalúan tartatták be, tehát kizárólag a Kaddáfi erőkre vonatkozóan, különösen a tűzszünetre és a fegyver embargóra tekintettel.¹³⁴

Azonban a kritikák mellet figyelembe kell vennünk a tényeket, melyek önmagukért beszélnek. Először is talán a legfontosabb, hogy maga az Arab Liga kérte a repülési tilalom elrendelését és, az erőszak szükség szerinti alkalmazását. Másodszor, nagyban hozzájárult a beavatkozás megalapozottságához, hogy négy arab ország is csatlakozott a koalícióhoz, Katar, Jordánia, Marokkó és az Egyesült Arab Emírátságok, valamint az a tény sem elhanyagolható, hogy miután az Egyesült Államok nem vállalta a hadművelet vezetését, a NATO 2011. március 27-én átvette az irányítást. Harmadszor pedig kiemelném, hogy a beavatkozás több tízezer ember életét mentette meg, céljának elérését követően befejezték, aránylag, (a többi beavatkozáshoz képest) alacsony költségekkel járt, és nem utolsó sorban a beavatkozók oldaláról egyetlen áldozattal sem járt.¹³⁵ Ezen tények ismeretében ki lehet jelteni, hogy a líbiai beavatkozás nem mondható sikertelennek. A harcok folyamán Kaddáfit szülővárosában Sirte-ben elfogták,¹³⁶ a feldühödött tömegeből valaki lövést adott le rá,¹³⁷ melynek következtében súlyos

¹³³ *Alvaro Mellado Dominguez és Tom Pitt-Rashid: „International intervention and its humanitarian consequences in Libya and beyond: an unresolved issue”, 11 May 2012, <http://www.opendemocracy.net/alvaro-mellado-dominguez-tom-pitt-rashid/international-intervention-and-its-humanitarian-consequence>*

¹³⁴ *Stephen Shalom és Michael Albert interjú Noam Chomskyval, On Libya and the Unfolding Crisis, 2011. március 30., Znet, <http://www.chomsky.info/interviews/20110330.htm>*

¹³⁵ *Dr Sally Khalifa Isaac: Political Science Department, Cairo University, KFG Associate, Free University of Berlin, „NATO’s Intervention in Libya: Assessment and Implications,” 2012, 121. o. http://www.iemed.org/observatori-en/arees-danalisi/arxius-adjunts/anuari/med.2012/Khalifa_en.pdf*

¹³⁶ *The Telegraph, Capture of Kaddáfi, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/libya/8843066/Captured-the-last-moments-of-Colonel-Gaddafi.html> 2014. április 10.*

¹³⁷ *Death of Muammar Kaddáfi, http://www.huffingtonpost.com/2011/10/20/muammar-gaddafi-killed_n_1021462.html*

fejsérülést szenvedett,¹³⁸ majd kórházba szállítás közben életét veszítette.¹³⁹ Ezzel a líbiai uralkodó, és egyben a 42 évig tartó rezsim végérvényesen elbukott.

A bukott rezsim viszont sok problémát hagyott maga után. A magán milíciák, melyek a harcok folyamán szerveződtek, egyben maradtak, fegyvereiket megtartották, és a rivális milíciákkal valamint más fegyveres csoportokkal folytatták a harcokat a gazdaságilag, politikailag és közbiztonsági szempontból meggyengült országban. Az ország vezetéséért felelős Nemzeti Átmeneti Tanács nem volt képes feloszlítani a fegyveres milíciákat.¹⁴⁰ A beavatkozás örökségéül tehát egy olyan környezetet teremtett, ahol az ország vezetése nem tudta szavatolni a lakosság biztonságát. A folyamatos utcai atrocitásoknak köszönhetően nőtt a társadalmi elégedetlenség. A határon belül rekedt és az országot elhagyni kényszerült és üldözött menekültek,¹⁴¹ miatt további humanitárius szükséghelyzet alakult ki.¹⁴²

Az erősebb magán milíciák függetlenítették magukat és városaikban független fennhatóságot és saját igazságszolgáltatást alakítottak ki, melynek következtében ezek a városok, mint pl. Misrata, Zawiya és Zintan kisebb városállamokká alakultak, ahol rendszeressé váltak a rivális szabadcsapatokkal vívott fegyveres összetűzések.¹⁴³ A vallási, iszlámista és szekuláris csoportok különbözően látják Líbia jövőjét. Politikailag is több felé szakadt az ország. Több térségben politikai vezetők saját politikai képviselői fórumot, nagygyűlést (kongresszust) vagy tanácsot hoztak létre. Az időközben alakult Cyrenaicai Népi Nagygyűlés bejelentette, hogy Kelet-Líbia autonóm régióvá válik. Megalakították saját parlamentjüket, és

¹³⁸ Michael M'Gehee: „Free' Libya: The rise of NATO's racist, executing liberators”, *The Truth Addict*, 2011. október 24. http://truth_addict.blogspot.hu/2011/10/free-libya-rise-of-natos-racist.html

¹³⁹ Aljazeera online: Muammar Gaddafi killed as Sirte falls, <http://www.aljazeera.com/news/africa/2011/10/20111020111520869621.html>

¹⁴⁰ BBC News Afrika, Libya Profile, <http://www.bbc.com/news/world-africa-13754897>

¹⁴¹ Stephen Brown: „Libyan rebels terrorize black africans” *Frontpage Mag*, 2011. április 22. <http://www.frontpagemag.com/2011/stephenbrown/libyan-rebels-terrorize-black-africans>

¹⁴² Alvaro Mellado Dominguez és Tom Pitt-Rashid: „International intervention and its humanitarian consequences in Libya and beyond: an unresolved issue”, 11 May 2012, <http://www.opendemocracy.net/alvaro-mellado-dominguez-tom-pitt-rashid/international-intervention-and-its-humanitarian-consequence>

¹⁴³ Rajan Menon: *Professor of International Relations, Lehigh University, The World Post*, Libya: What the Intervention Has Wrought, http://www.huffingtonpost.com/rajan-menon/libya-post-gaddafi-_b_1397289.html

a Legfelső Katonai Tanácsot.¹⁴⁴ A kialakult politikai és biztonsági helyzetet sem a Nemzeti Átmeneti Tanács, sem az időközben, 2012. július 7-én választott, Ali Zeidan¹⁴⁵ vezette Általános Nemzeti Nagygyűlés¹⁴⁶ nem tudta kezelni. A közbiztonság javítására a rosszul felfegyverzett, képzetlen rendőrség nem volt képes.

A folyamatos rablótámadások, emberrablások, merényletek elleni védelmet, valamint a közbiztonság általános védelmét a magán milíciák látják el, mint pl. a Legfelső Biztonsági Bizottság Tripoliban, mely nem csak járőrözéssel próbálja javítani a közbiztonságot, de nyomozást végez, és átvette az igazságszolgáltatató szerepét (6. fotó).¹⁴⁷

A forradalom és a politikai stabilitás hiánya negatívan hatott az ország gazdaságára. Líbia gazdasága meghatározó mértékben az olaj és gáz exportból befolyó bevételtől, illetve az abból származó adóktól függ. A gazdasági mutatók szerint Líbia GDP-jének 65 százalékát az olajexportból adja ki. Ezzel szemben Líbia az élelmiszerszükségletének mintegy 75 százalékát kényszerül importálni.

A líbiai olaj kitermelése illetve exportja rendkívülien visszaesett 2011-ben a forradalom kitörése után. A 2010. évi átlaghoz, mely megközelítőleg 1.6 millió hordó per nap (mhn) volt, drasztikusan 0.48 mhn-ra esett vissza 2011-ben a forradalom mellékhatásaként. Ez a mennyiség ugyan 2012-re 1.45 mhn-ra emelkedett, de Líbia 2013-ra is csak a forradalmat megelőző időszak gazdasági állapotát tudta visszaállítani (4. ábra).¹⁴⁸

A jövőre nézve a kérdés, hogy vajon a líbiai gazdaság folytatja-e Kaddáfi alatt kialakult útját, vagy a felelős kormány a piacorientált gazdaság kialakítása érde-

¹⁴⁴ *Ibid.*

¹⁴⁵ *BBC News Afrika, Profile: Libyan Prime Minister Ali Zeidan*, <http://www.bbc.com/news/world-africa-24472356> letöltve: 2014. április 10.

¹⁴⁶ *BBC News Afrika, „Libya's General National Congress election”*, <http://www.bbc.com/news/world-africa-18341022> letöltve: 2014. április 10.

¹⁴⁷ *Kevin Sullivan: The Washington Post, Middle East, „Two years after Libya's revolution, government struggles to control hundreds of armed militias”*, http://www.washingtonpost.com/world/middle_east/two-years-after-libyas-revolution-government-struggles-to-control-hundreds-of-armed-militias/2013/09/06/6f32c4c0-13ae-11e3-880b-7503237cc69d_story.html letöltve: 2014. április 10.

¹⁴⁸ *Mohsin Khan and Karim Mezran, Atlantic Council, RAFIK HARI CENTER FOR THE MIDDLE EAST, „The Libyan Economy after the Revolution: Still No Clear Vision”*, http://www.atlanticcouncil.org/images/publications/libyan_economy_after_revolution_no_clear_vision.pdf letöltve: 2014. április 10.

kében felerősíti és lehetővé teszi, hogy a magán szektor nagyobb szerepet kapjon.¹⁴⁹

Véggövetkeztetés

A fentiekben kifejtett helyzetből levonható, hogy a NATO líbiai humanitárius intervenciója alapvető sikerét beárnyékolta a forradalom, illetve a Kaddáfi rezsim bukását követő politikai gazdasági instabilizáció, és az e mellé párosuló rendkívül rossz biztonsági helyzet. A biztonsági helyzetet az ország vezetéséért felelős Általános Nemzeti Nagygyűlés, illetve az állami rendőrség nem tudta garantálni, ehelyett a politikailag is függetlenedett városokban magán milíciákból kinőtt fegyveres egységek vették át az igazságszolgáltatás szerepét, így a közbiztonság biztosítása mellett teljes eljárásokat is lebonyolítanak. A biztonsági helyzet, a politikai és gazdasági bizonytalanság miatt kialakult társadalmi elégedetlenség nagy nyomást jelent az egyébként is gyenge kormányzatra, vagyis az Általános Nemzeti Nagygyűlés vezetésére, mely megnehezíti a politikai és gazdasági reformok végrehajtását.

Úgy gondolom, hogy a humanitárius intervenció jövője szempontjából a líbiai beavatkozás megítélése döntő fontossággal bír. Ez a beavatkozás hívta életre első alkalommal az ENSZ Biztonsági Tanácsa által hivatkozott védelem felelősségének doktrínáját az 1970. és 1973. számú határozataiban úgy, hogy emellett a líbiai lakosság védelme érdekében az erőszak alkalmazására is felhatalmazást adott. Ezért a beavatkozás sikerességének megítélése a védelem felelőssége koncepció jövőbeni alkalmazása szempontjából is meghatározó fontosságú. Azonban nem szabad elfelejtenünk azt a tényt, hogy a védelem felelőssége nem csak a civil lakosság védelmét vagy (Líbia esetében a katonai koalíció által értelmezve) a rezsim megbuktatását tűzi ki céljául, hanem a beavatkozást követő esetleges humanitárius katasztrófa kezelésének szükségét is. Elkerülhetetlenül terheli, legalább a beavatkozást végrehajtó államokat az erkölcsi felelősség, mely szinte kötelezettséget jelent arra nézve, hogy a forradalom és a beavatkozás után kialakult káoszban segítséget nyújtsanak a helyzet rendezéséhez.

A védelem felelőssége három fontos pillérből áll: a megelőzés (Prevention), a reagálás (Reaction) és az újjáépítés (Rebuilding). Az utolsó jelenti (fentiek alap-

¹⁴⁹ *Ibid.*

ján) a nemzetközi közösség azon felelősségét, amely felelősség a beavatkozást követően kialakult helyzet kapcsán jelentkezik. Ugyan az 1973. számú BT határozat nem tiltotta meg a humanitárius segélyek célba juttatását elősegítő erőfeszítéseket, még akkor sem, ha az a repülési tilalom ellenére történt, viszont nem adott semmiféle felhatalmazást illetve utalást arra vonatkozólag, hogy mit tegyen a nemzetközi közösség a beavatkozást követően esetleg kialakuló humanitárius szükséghelyzet kezelésével kapcsolatban. Ezzel összefüggésben tervezés sem történt a beavatkozást megelőzően.

A líbiai humanitárius beavatkozást nemzetközi jogi szempontból jogszerűnek és legitimnek tartom. Jogszerűnek tartom azért, mert a BT egyértelmű határozatban hívta fel a nemzetközi közösség figyelmét arra, hogy minden eszközzel, intézkedéssel fékezze meg a civil lakosság elleni súlyos megtorlásokat, emberi jogi jogsértéseket. Legitimnek tekintem azért, mert emberileg és erkölcsileg is indokolhatónak tartom a beavatkozás szükségességét a BT határozatokban hivatkozott védelem felelőssége alapján. Azonban a beavatkozást követően elmaradt a védelem felelőssége harmadik (Rebuilding) pillérének alkalmazása, vagyis a nemzetközi közösség a kisebb segélyektől eltekintve nem vett részt az államépítésben, és a további humanitárius szükséghelyzet teljes rendezésében. Erre a hiányosságra véleményem szerint a jövőben mindenféleképpen nagyobb hangsúlyt kell fektetni, mert a beavatkozást követően olyan súlyos helyzet állhat elő, amely akár egy további beavatkozást is szükségessé tehet.

A védelem felelősségének jövőbeni alkalmazhatósága és a humanitárius intervenció sikerességének, kimenetelének nemzetközi megítélése nagymértékben függeni fog a beavatkozást követően tett humanitárius segítségnyújtást célzó intézkedések meglététől. Úgy gondolom, hogy a védelem felelősségének doktrínája az elmúlt időszakot tekintve egyre nagyobb figyelmet kap, és normatív alkalmazásának köszönhetően elképzelhetőnek tartom, hogy a jövőben egy humanitárius intervenció alapját képezze.

Felhasznált irodalom

1. Congressional Digest Publication, International Debates, Libyan Uprising, 2011. április, Vol. 9. No. 4.
2. Dirk Vandewalle: A History of modern Libya, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.
3. Dr. John M. Kabia: Humanitarian Intervention and Conflict Resolution in West Africa:
4. From ECOMOG to ECOMIL, Ashgate Publishing Limited, 2009, 10. o. hivatkozással: Wil Verwey (1992, 114).
5. International Commission on Intervention and State Sovereignty, (ICISS), The Responsibility To Protect, Jelentés, 2001.
6. John Norton Moore, Law and Civil War in the Modern World, Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 1974.
7. Kovács Péter: A nemzetközi jog fejlesztésének lehetőségei és korlátai a nemzetközi bíróságok joggyakorlatában, (Értekezés az MTA doktora cím iránt benyújtott pályázathoz), 2009.
8. Peter Hough: Understanding Global Security, Routledge, London, 2004.
9. Sulyok Gábor: A Humanitárius Intervenció Elmélete és Gyakorlata. Budapest, Gondolat Kiadó, 2004.

Afganisztán Nemzeti Rendőrsége, azaz a bürokrácia megjelenése a premodern társadalomban

Dely Péter

Bevezetés

Jelen tanulmányban Afganisztán Nemzeti Rendőrségével, annak szociológiai vizsgálatával kívánok foglalkozni. A témaválasztásomban szerepet játszott, hogy 2004 és 2010 között összességében három évet töltöttem el az országban rendőri oktatói-kiképzői minőségben. Részt vettem az afgán rendőri felsővezetők oktatásában, képzési programokat dolgoztam ki a kábítószer ellenes küzdelemben részt vevő rendőri erők számára, és többek között tagja voltam a Kabuli Rendőri Különleges Egység (Kabul SWAT Team) első kiképzőinek. Az ott töltött idő alatt közvetlen és intenzív tapasztalatokat szereztem az Afgán Nemzeti Rendőrséget sújtó problémákról, a rendszer belső és külső problémáiról. A szociológiai tanulmányok során pedig olyan elméleteket, tanulmányokat ismertem meg, melyek segítségével az észlelt problémák társadalmi- szociológiai szinten megmagyarázhatóak. Az Afgán Nemzeti Rendőrség – mint tudományos téma - a továbbiakban is az egyik fő érdeklődési területem, jelen dolgozatomban ezen terület egy szeletét szeretném megvilágítani.

A tanulmány elkészítésekor az általam felhozott példák saját tapasztaláson alapulnak. Hasonló tapasztalatokat szereztek az Afganisztánban szolgálatot teljesítő katonák is, azonban dolgozatomban nem hivatkozom publikációikra, a példák saját megfigyelésként lesznek feltüntetve.

I. Afganisztán társadalma

A mai Afganisztán területén már Kr.e. 3000 körül is léteztek lakott települések. A terület földrajzi sajátosságai miatt egymástól független kis közösségek alakultak ki, melyek nem álltak szoros kapcsolatban egymással. A szerveződések családi, vérségi, nemzetiségi alapon szerveződtek.

Afganisztán területén pastu, tádzsik, hazara, üzbég, türkmén, és beludzs népcsoportok élnek. A történelem során egy klasszikus premodern agrártársadalom

Nemzetbiztonsági Szemle MMXIV/Különszám II.

társadalom épült fel. Kovács Gábor *A modern társadalom* című stúdiumvázlatában a következőképpen ír a premodern társadalmakról:

„Bennük az egyén születésénél fogva be van ágyazódva a számára a születés véletlene folytán adott csoportba, és ennek a csoportnak funkcionális egységként éli le életét. Az egyéni életvitel normáit és követelményeit alapvetően a csoport határozza meg. A premodern társadalom csoportjai a leszármazási-foglalkozási kötelékek által összetartott kisközösségek. Az egymást követő generációk életét messzemenően meghatározták a tradíciókban megtestesülő szokások. Az ezek összességét kitevő, s szinte változatlanul továbbélő vagy legalábbis lassan változó kulturális mintázatok messzemenően megszabják nemcsak a különböző egyéni élethelyzetek viselkedési szabályait, hanem a különböző foglalkozások gyakorlásának mikéntjét is. Az ilyen közösségek szellemi életét általában messzemenően meghatározza a vallási gondolkodásmód. A hagyományok mintegy megszentelt, szakrális jellegűek lesznek: ez messzemenően hozzájárul a premodern társadalom időbeli állandóságához és tartósságához. Ezek a társadalmak az egyéni invencióval szemben többnyire ellenségesek: a tradícióktól eltérő viselkedést devianciának tekintik és büntető jellegű szankciókkal sújtják.” (Kovács)

Afganisztánban a leírásban szereplő hagyományos agrárközösségek jöttek létre a családok, klánok, törzsek, népcsoportok köré szerveződve. Az összetartó erő a vér szerinti kötelék, a hagyomány, és az iszlám vallás. A vezetői szerepek, a társadalomban betöltött pozíció, a foglalkozás örökösödés útján szállt apáról fiúra.

A XIX. században megjelent a modern társadalmak befolyása, és a külső erők Afganisztánt a modern társadalommá válás irányába kényszerítették. A történelemben ismert, hogy számos ország vívott háborút Afganisztánban, számos ország igyekezett közigazgatási rendszerét, jogrendszerét ráerőltetni az ország területén élő népekre, de senki nem járt jelentős sikerrel.

Érdekességként megemlítendő, hogy Jason Burke *al-kaida* című művében azt írja, hogy 1994-es hatalomra jutásakor a tálib mozgalom nem egy iszlám jogrendszerre épülő társadalmat kívánt létrehozni, hanem a hagyományos vidéki pastu életformát próbálta ráerőszakolni a városi lakosságra, ami szociológiai értelemben nem más, mint visszatérési kísérlet a premodern társadalmi struktúrához. (Burke, 2004)

Az ismert nemzetközi események miatt 2001 évben a nemzetközi beavatkozás véget vetett a tálib hatalomnak, és 2004-ben Afganisztán hivatalosan is alkotmányos demokráciává vált. Ez magával hozta a társadalom új alapokon történő átszerveződését, és a bürokratikus szervezetek megjelenését. Természetesen bürokratikus állami szervezetek korábban is léteztek az országban, ezeket min-

den – aktuálisan hatalmon lévő – erő megtartotta, azonban valós felépítésükben egyértelműen látható volt a Kovács Gábor által leírt tradíciókban megtestesült szokásjog.

2004 után a nemzetközi közösség a saját modern nyugati mintájára törvényeket készített, átszervezte az állami erőszakszervezeteket, és megkezdte azok tagjainak képzését- oktatását a saját demokratikus-professzionista elvei alapján, figyelmen kívül hagyva a társadalomban mélyen gyökerező tradicionális szokásjogot.

II. Az Afgán Nemzeti Rendőrség

A modern alapokra szerveződött Afgán Nemzeti Rendőrség¹⁵⁰ (a továbbiakban ANP) a belügyminisztérium irányítása alá tartozó rendvédelmi szervezet. Négy fő része van, ezek az Afgán Egyenruhás Rendőrség¹⁵¹; az Afgán Autópálya Rendőrség¹⁵²; Afgán Határőrség¹⁵³; és a Bűnügyi Nyomozó Osztály¹⁵⁴. Érdekeség hogy a Nemzeti Rendőrségen túl, szintén a belügyminisztérium alárendeltségében létezik egy Kábítószer Elleni Rendőrség¹⁵⁵ (a továbbiakban CNPA), és egy Terrorelhárítási Osztály¹⁵⁶.

Az Afgán Nemzeti Rendőrség négy fő ágazata felöleli a rendvédelmi terület szinte teljes egészét, az Egyenruhás Rendőrségbe betagozódva megtalálhatjuk a katasztrófavédelmi szerveket is.¹⁵⁷

A Kábítószer Elleni Rendőrség egy helyettes belügyminiszter közvetlen irányítása alatt tevékenykedő hatezer fős egység, saját felderítő, egyenruhás, és műveleti állománnyal. A rendőrség intézményén belül az egyetlen szervezet, amelynek törvényes joga, lehetősége van titkosszolgálati eszközök és módszerek használatára. Ez a képesség – mint a későbbiekben kitérek rá - veszélyes kombinációt alkotott a bürokrácia elveit figyelmen kívül hagyó szokásjogon, tradíción alapuló rendszerrel.

¹⁵⁰ *Afghan National Police ANP.*

¹⁵¹ *Afghan Uniform Police AUP.*

¹⁵² *Afghan Highway Police AHP.*

¹⁵³ *Afghan Border Police ABP.*

¹⁵⁴ *Criminal Investigation Department CID.*

¹⁵⁵ *Counter-Narcotics Police of Afghanistan CNPA.*

¹⁵⁶ *Counter Terrorist Department.*

¹⁵⁷ *Disaster Recovery Units.*

II. 1. Törvényi szabályozás

Mint korábban említettem, 2001 után a nyugati demokráciák által a modernizáció útjára terelt országban megkezdődött a törvényalkotás. 2003-ban megírták, és elfogadták az új alkotmányt, melyben hivatalosan szétvált a törvényhozói, bírói, végrehajtói hatalom.

Ezt követően főleg Olaszország támogatásával kezdődött meg a törvények megalkotása. Az alábbiakban felsorolom a rendőrség működését befolyásoló törvényeket a hivatalos angol fordítás szerinti abc sorrendben. Zárójelben található az eredeti törvények nevének hivatalos angol fordítása, és – ahol megtalálható volt – publikálásuk helye, ideje.

- Pénzmosás Elleni Törvény /Anti-money Laundering Law/
- Kábítószer Ellenes Törvény /Counter-Narcotics Law - Official Gazette No. 875, published 2006/02/04 (1384/11/15 A.P.) /
- Büntető Törvény /Criminal Law (Penal Code) - 1976 - Official Gazette No. 347, published 1976/10/06 (1355/07/15 A.P.) /
- Büntető Eljárásról Szóló Törvény /Criminal Procedure Code - 1965 amended 1974/
- Vámtörvény /Custom Law/
- Fiatalkorúakra Vonatkozó Törvény /Juvenile Law (Juvenile Code) - Official Gazette No. 846, published 2005/03/23 (1384/01/03 A.P.) /
- Munka Törvénykönyve /Labor Law of Afghanistan - Official Gazette No. 790, published 1999/11/01 (1420/07/22 A.P.)/
- Terrorizmus Finanszírozása Elleni Törvény /Law Combatting the Financing of Terrorism /
- Külső és Belső Biztonság Elleni Bűncselekmények Törvénye /Law Crimes against Internal and External Security /
- Bűncselekmények Felderítéséről és Nyomozásáról szóló Törvény /Law Discovery and Investigation of Crimes/
- Gyülekezési Jogról, Sztájkáról, és Demonstrációkról szóló Törvény /Law on Gatherings, Strikes, and Demonstrations - Official Gazette No. 805, published 2003/03/13 (1381/12/22 A.P.) /

- Börtönökről és Előállító Központokról szóló Törvény /Law on Prisons and Detention Centers - Official Gazette No. 852, published 2005/05/31 (1384/03/10 A.P.) /
- Rendőrségi Törvény /Police Law - Official Gazette No. 862, published 2005/09/22 (1384/06/31 A.P.) /

A fenti törvényekből többet a nemzetközi közösség tagjai készítettek el, többet pedig afgán jogtudósok, akik figyelembe vették az iszlám jogot, és a szokásjogot is. Ebből következik, hogy a törvények között ellentmondások találhatók. A törvényalkotásban rejlő problémák taglalása nem témája a dolgozatomnak, de a szervezet működési zavarainak megértéséhez a fentieket egy példával illusztrálom.

Az olasz közreműködéssel készült Rendőrségi Törvény a házkutatásról azt írja, hogy annak foganatosításához valamely bizonyíték szükséges az azt elszenvedő személy vonatkozásában. A teljesen afgán készítésű Kábítószer Ellenes Törvény szintén foglalkozik a rendőri intézkedések kérdéskörével, és a házkutatás indokául az „*elfogadható ok*” megnevezést használja. Ezek a hazai terminológiában „*megalapozott gyanú*” és „*gyanú*” kifejezések lennének. Vagyis az első esetben a rendőrséget a bizonyítási kényszer terheli. Magyarán fogalmazva, ha egy intézkedő rendőr a törvény ismeretében, annak szellemében kíván eljárni, akkor sem lehet biztos abban, hogy helyesen cselekszik.

II. 2. A bürokratikus szervezetek jellemzői

Max Weber fogalmazta meg azt a tézist, hogy a modern fejlődés egyik legfontosabb jellemzője a szervezetek fokozódó bürokratizálódása. Ez azt jelenti, hogy ahogyan a szervezetek méretei nőnek, úgy azokat egyre inkább bürokratikusán igazgatják. (Weber, 1967)

Az alábbiakban az Andorka Rudolf által összefoglalt weberi elméletet felhasználva felsorolom a bürokrácia ismérveit, és az egyes pontoknál megemlítem, hol kerülnek ezek az ismérvek összetűzésbe a premodern társadalmi viszonyokkal, a szokásjoggal, vagy pusztán a realitásokkal. (Andorka, 2003) Az általam leírtak főként a vidéki Afganisztánra jellemzőek. A fővárosban Kabulban jobban érvényesülnek a demokrácia alapelvei, de az ország nagy részén a lentebb vázolt viszonyok a jellemzőek.

1. A munka, szakismereteken alapuló munkamegosztás szerint szerveződik.

Elméleti szinten az Afgán Rendőrség állományában képzett tiszthelyettesek és tisztek dolgoznak, akik különböző (főként nemzetközi) oktatások keretében kerültek felkészítésre a feladatukhoz. A gyakorlatban ezzel több probléma van. Első és fő helyen a tradicionális afgán oktatást, illetve 2001 előtt ennek hiányát kell megemlíteni. A gyakorlatban a rendőri iskolákba jelentkezők megközelítőleg 60 százaléka írástudatlan. Ez szinte lehetetlenné teszi a jogi oktatást. A második probléma, hogy az alap rendőri iskolákat külföldi cégek, vagy rendőrök vezetik, azok állítják össze tanterveiket. Mivel nincsenek tisztában az afgán törvényi szabályozással, így a rendőri szakma gyakorlati oktatására helyezik a hangsúlyt, az elméleti tudás háttere nélkül. Leegyszerűsítve az afgán rendőr tudja, hogyan használja fegyverét, de nem tudja, mikor van hozzá törvényes joga.

A rendőrtiszteket ellenben olyan afgán rendőrök képzik, akik korábbi kapcsolataik révén oktatói beosztáshoz jutottak a Rendőrákadémián. Az a tény, hogy valaki ellenálló volt a Talibán idején, elegendő lehet egy oktatói beosztáshoz, és egy ezredesi ranghoz. Az ő oktatói hitelességük nem tárgyi tudásukra támaszkodik, hanem a tradíciókból táplálkozik, az általuk leoktatott tananyag nem az alap rendőri iskolákban oktatott modern tematika, hanem a saját elgondolásuk a rendőri munka lényegéről.

A szakismeret másik része lenne a fizikai, gyakorlati felkészítés, ami a hagyományos afgán oktatásból teljesen hiányzik.

Ezen oktatási rendszer ismertetése után nézzük meg, hogyan is épül fel egy átlagos rendőri egység. A vezetői réteg a környék tradicionális vezetői dinasztiáiból származik, függetlenül attól, hogy van-e rendőri képzettségük, és ha igen, milyen. A közép és alsó vezetői (tishti) állomány erőssége a formális, katonás megnyilvánulás, vezetőik utasításait feltétel nélkül elfogadják, hisz főként a vezetői dinasztiák támogatásával jutottak be az oktatásba. Az ő akaratukat feltétel nélkül érvényesítik.

A végrehajtói állomány – bár iskolázatlan, és műveletlen – rendelkezik a legtöbb gyakorlati rendőri ismerettel, bár az azt szabályozó törvényeket nem ismerik.

2. Egyértelmű uralmi hierarchia.

Az előző pontban leírt jelenségből egyértelműen következik a hierarchikus felépítés megfigyelhető visszássága.

A bürokratikus szervezetekben egyértelmű az alá és fölérendeltség, és az is egyértelmű, hogy ki kinek adhat utasítást. Azonban a modern szociológiai kutatások Human Relations elmélete azt is kimutatta, hogy az informális kapcsolatok, az informális hatalom legalább ugyan olyan fontos faktor, mint a formális struktúra.

Az előző pontból látható, hogy a vezetői réteg az informális, tradíciókon alapuló hatalmat mentette át a formális hatalomba. A baj a beosztotti réteggel van, akiket úgymond megfertőzhetett a nyugati szemléletmód, és felmerülhet bennük, hogy nem a tradíciók szerint kellene a hierarchiát felépíteni. Az ilyen gondolatokat keményen megtorolja a vezetés, az így gondolkodó embereket háttérbe szorítják.

3. Pontos szabályok szerint történik az előrelépés.

A fentiek alapján nem szorul különösebb bizonyításra, hogy a rendszerbe bekerülő személyek előmenetele nem függ semmiféle szabályzótól. Bár a Rendőrségi Törvény leírja a rendfokozati előmeneteli rendszert, de ezt a vezetők figyelmen kívül hagyják. A helyi közösségben elfoglalt tradicionális szerep, a család, a klán erőssége, azok dinamikusan változó viszonyai jobban befolyásolhatják az egyes személyek előmenetelét, vagy háttérbe szorulását, mint az írott szabályzók, vagy a munkavégzés milyensége.

4. Az ügyeket pontosan megfogalmazott szabályok szerint intézik.

A Rendőrség működése mindig pontosan szabályozott törvények, rendeletek által. Ezzel alapvetően két probléma van. Mint a fentiekből látható, a rendőrök nem ismerik törvényeiket, és el sem tudják olvasni azokat. A vezetők a környékükön elterjedt szokásjog alapján hozzák döntéseiket, sokszor a törvényes eljárás helyett ítélnek, és büntetnek is.

A törvényi háttér bemutatásánál írtam a törvényekben megjelenő ellentmondásokról is. Ezek alapján az is belátható, ha akad rendőr, aki az írott törvény szellemében kíván eljárni, nem lehet biztos abban, melyik előírásait kövesse. Ennek a dilemmának a feloldásaként ő is a szokásjoghoz fordul.

5. Az ügyintézésről írásos dokumentumok készülnek.

Visszatérek az oktatási rendszer hiányosságaira. A rendőrök 60 %-a írástudatlan, a funkcionális analfabéták száma még magasabb.

Ebből adódóan az afgán rendőrség rendszerében nincsenek formanyomtatványok, jelentés minták formai, tartalmi követelményekkel. A dokumentálás teljesen ad hoc rendszerben történik. Idősebb rendőri vezetők elmondása szerint az orosz befolyás időszakában volt utoljára formailag, tartalmilag szabályozott jelentési rendszer, azóta azonban igény sincs a visszaállítására.

6. A bürokraták teljes munkaidős állásban és kereset fejében dolgoznak.

Ennek a pontnak a megvalósulásában az Afgán Nemzeti Rendőrség megfelel a bürokratikus szervezet elvárásainak.

7. A bürokratikus ügyintézésben a kapcsolatok személytelenek.

Mivel az ügyintézés nem a leírt szabályok szerint történik, és a szokásjog a tradíciókat veszi figyelembe, valamint a vezetők kiválasztásánál is elsődleges szempont a helyi közösségben betöltött szerep, így nem várható el, hogy ezek a hatások ne befolyásolják a rendszer belső, és külső kapcsolati rendszerét, a szervezet hozzáállását a felmerült ügyek kezelésében.

III. Esettanulmányok

Az előző részben általánosságban írtam le a bürokratikus szervezet problémáit, és ütközésüket a szokásjog és tradíciók által működő premodern társadalmi szervezettel. Az alábbiakban néhány példát írok le, amelyek konkrétan vizsgáltnak rá a visszásságokra. Az esetek 2008-2010 között történtek Baghlan tartományban, ahol a Magyar Tartományi Újjáépítési Csoport¹⁵⁸ is tevékenykedik.

Vidékfejlesztési Program Baghlan-e Jadid

A nemzetközi koalíciós erők, az ISAF mellett párhuzamosan, vele szoros együttműködésben tevékenykedő Amerikai Hadsereg Tartós Szabadság Művelet¹⁵⁹ 2008 év elején létrehozta a Vidékfejlesztési Programot¹⁶⁰ (a továbbiakban FDD). A terv szerint egy Kerületi Felmérő Csoportnak¹⁶¹ (a továbbiakban DART) Baghlan

¹⁵⁸ Hun PRT.

¹⁵⁹ Operation Enduring Freedom.

¹⁶⁰ FDD Focus District Development

¹⁶¹ DART District Assessment Reform Team.

tartomány (melynek központja Phol-e Khumri) Baghlan-e Jadid település rendőrségének újjászervezést kellett végrehajtani.

Az FDD program szerint a DART egység a helyszínen felméri a teljes rendőri állományt, beosztásokat, munkakörök, iskolai végzettségek, illetve az épület, gépjármű, és egyéb felszerelések helyzetét. A felmérés két hete után a rendőrség teljes állományát nyolc hetes képzésre viszik, és ez idő alatt egy rendőri készenléti egység (ANCOP) Kabulból veszi át a napi ügymenetet, a DART irányítása mellett. A nyolc hét alatt végrehajtják a szükséges technikai fejlesztéseket, és az épület modernizálását (alapvető biztonsági intézkedések, áramellátás, stb.), és az állomány visszaérkezése után további egy hónap közös munka következik a DART csoporttal. Ezt követően a csoport távozik, és kéthavonta ellenőrzi a rendőrállomás működését. A csoport nyolc amerikai katonából, három afgán rendőrből (a Belügyminisztérium állományából), két rendőri oktatóból (az amerikai Dyncorp cégtől) állt. Én az EUPOL megfigyelőjeként vettem részt a munkában.

A program rendben is ment a képzés utáni egy hónapos munkáig. A DART távozása után a település vezetősége, és a tartományi rendőri vezetés úgy ítélte meg, hogy a korábbi rendőri vezető túlságosan is jó viszonyt alakított ki az amerikaiakkal, már nem megbízható a helyi közösség érdekei szempontjából. Ezért a csoport távozása után azonnal eltávolították. A frissen kinevezett- és a képzésen át nem esett új vezető – az egész állományát megbízhatatlannak tartotta, így alig egy hét leforgása alatt menesztette az összes rendőrt, és két hónap múlva, mikor a DART visszatért, csupa új, a képzésen át nem esett, iskolázatlan rendőrt találtak ott. Az FDD program országos szinten megbukott.

Tanfolyamok Phol-e Khumriban

Phol-e Khumriban a Magyar Rendőrség, és a Külügyminisztérium finanszírozásában rengeteg képzési programot folytattunk. A tanfolyamok felölelték a rendőri munka teljes egészét. Az oktatás során minden kiképző találkozott az átlagnál fogékonyabb hallgatókkal, akik hamarabb, jobban megértették a tananyagot, nyitottabbak voltak a nyugati szemléletre. Az alábbiakban három ilyen hallgató sorsát írom le.

A Női Rendőri Képzés során magyar rendőrnők oktattak afgán rendőrnőket. A fő téma természetesen az egyenjogúság kérdése volt. A tanfolyamelsőt később parancsnoka szexuális zaklatás vádjával bebörtönözte.

A Taktikai Képzés során magyar terrorelhárítók oktattak műveleti taktikákat. A tanfolyam két legtehetségesebb hallgatója a képzést követő egy hónapon belül életüket vesztették tűzharcban, mert társaik magukra hagyták őket.

Nemzetbiztonsági Szemle MMXIV/Különszám II.

A Rendőri Vezető Képzés során, fiatal tehetséges rendőrök kaptak felkészítést a modern vezetési elméletekből. A tanfolyamon egy fiatal hadnagy volt a legnagyobb ígéret. Vezetői az oktatás végén – a jó ajánlások ellenére, vagy épp azok miatt – egyedüli, állandó őrszolgálatra osztották be egy elhagyatott hegy tetején. További sorsáról nincs információ.

Nyomozás emberölés bűncselekmény vonatkozásában

Baghlan tartományban tartózkodásom alatt több emberölés bűncselekményről is tudomást szereztünk. Ha az elkövetés idején nem volt ismert az elkövető kiléte, a rendőrség nem sok figyelmet szentelt az ügynek. Amennyiben ismert volt az elkövető, a nyomozás megkezdése előtt az ügyet a helyi vének tanácsának adták át. A vének tanácsa döntést hozott, hogy az emberölés jogos volt, vagy sem. Ha jogos volt (valamely vérbosszú folyamánya), az ügy nem került a rendőrség hatáskörébe. Ha nem volt jogos, úgy ítéletet hoztak az ügyben. Ha az elkövető (vagy feltételezett elkövető) nem fogadta el a tanács ítéletét, akkor adták az ügyet a rendőrségnek eljárás céljából.

Összefoglalás

A fenti példák egyértelműen rávilágítanak arra, hogy Afganisztán, és különös tekintettel a vidéki Afganisztán társadalmi viszonyai között a bürokratikus szervezeti struktúrák eleve kudarcra vannak ítélve. Nem elsősorban hierarchikus felépítésük miatt, hanem mert szabályzásuk – természetüknél fogva – ellentétes a köznép életét befolyásoló tradicionális, szokásjog és szakrális-vallási alapon irányított rendszerrel. Amíg a nyugati demokráciák ezen szociológiai tényrt figyelmen kívül hagyják, nem érhetnek el jelentős eredményt társadalomfejlesztési törekvéseikkel.

Észre, és tudomásul kell venni, hogy a demokratikus államforma valós bevezetéséhez a társadalom szemléletét kell megváltoztatni. Ennek egyetlen útja van, a modern oktatás. A modern oktatáshoz elsősorban felkészült, felvilágosult gondolkodású oktatók kelljenek. Az ilyen oktatók felkészítéséhez modern oktatás kell. Mivel az egyik kívánalom feltételezi a másikat, könnyedén belátható, hogy a változást nem lehet egy lépcsőben végrehajtani. Megítélésem szerint is egy-két generáció váltásának kell bekövetkeznie, mire a társadalom nagy része alkalmassá válik a modern intézményrendszerek működtetésére, és elfogadására.

Amíg ez nem valósul meg, a nyugati elvárások csak fegyveres erőszak útján, vagy annak kilátásba helyezésével valósíthatóak meg.

Felhasznált irodalom

17. Andorka Rudolf (2003): Bevezetés a szociológiába, Osiris Kiadó, Budapest.
18. Anthony Giddens (2008): Szociológia, Osiris Kiadó, Budapest.
19. Burke, Jason (2004): al-kaida – A terror árnyéka, Libri Kiadó, Budapest.
20. Kovács Gábor: A modern társadalom – Stúdiumvázlat
(www.nyitottegyetem.phil-inst.hu)
21. Magyar Honvédség: Afganisztán – CIMIC kézikönyv.
22. Weber, Max (1967): Gazdaság és társadalom, KJK, Budapest.
23. www.eupol-afg.eu
24. www.idlo.int

UNAVEM MISSZIÓ - ANGOLA

Horváth Sándor¹⁶²

A békéig vezető út az UNAVEM missziókon keresztül dióhéjban

Bevezető

A történetünk valamikor a kilencvenes évek második felében játszódik. Amikor is a magyar emberek többségének inger küszöbét a világban és Magyarországon folyó aktuális politikai események borzolják időről - időre. Az európai régióban a délszláv háborúé a főszerep, valamint az azt követő rendezési tervé, amikor is a soknemzetiségű békefenntartók veszik át főszerepet a térségben. Szebrenicában megtörténik több ezer bosnyák muzulmán lemészárlása a Szerb Köztársasági Hadsereg erői és a Skorpiók néven ismert szerb katonai alakulatai által. Iránban több mint 4000 ember hal meg egy 7.1-es erősségű (Richter-skála) földrengésben. Ugyancsak ez idő tájt a „G7” csúcsertekezlethez csatlakozik Oroszország, amely ezután „G8” néven szerepel. Nagy-Britannia visszaadja Hongkongot Kínának és elkezdődnek (újra) az észak-ír béketárgyalások. Valahol közép Ázsiában kitör az első Orosz, Csecsen háború és megtörténik Grozny ostroma, mialatt Afganisztánban a Talibánok átveszik a hatalmon irányítását. Albániában a piramisjáték összeomlása miatti tüntetések törnek ki, ami háborús állapotokhoz vezet, majd megkezdődik a nemzetközi békefenntartók betelepítése Albániába, melynek első körében az olaszok lépnek színre. Meghal Diana Wales-i hercegné, aki halálos autóbalesetet szenved Párizsban. A Kosovói Nemzetközi Biztonsági Erők (KFOR - Kosovo International Security Force) első egységei megérkeznek Koszovóba. Az amerikai kontinensen Bill Clinton botrányba keveredik a titkárnőjével, Monica Lewinskyvel. Leszáll a Marsra a Mars „Pathfinder” nevű amerikai űrszonda.

Ez időtáj a magyar parlament elfogadja a devizatörvényt, ezzel az utolsó akadály is elhárul a forint konvertibilitása elől. Magyar állampolgárok korlátozás nélkül vásárolhatnak külföldi valutát, megszűnik a „turistakeret”. Budapesten kitör a Postabank-pánik, mely során a betétesek néhány óra leforgása alatt a pénzüintézet akkori forrásainak közel hatodát (kb. 70 milliárd forintot) vesznek ki. Székesfehérváron felavatják az IBM első kelet-európai merevlemez-meghajtó üzemét.

¹⁶² *nyá. rendőr zászlós (szolgált: 1996-98)*

Óbudán fényes nappal agyonlövik Prisztás Józsefet, aki sokak szerint a hazai mafia egyik vezéralakja volt. Göncz Árpád köztársaságnök látogatást tesz a NATO központjában. Népszavazást tartanak Magyarországon a NATO-csatlakozásról. Merényletet követnek el az Aranykéz utcában Budapesten; 4 halott, köztük az alvilágban közismert Boros Tamás veszi életét.

Afrikai kontinensen, Eritrea elnyeri függetlenségét Etiópiától. Kongóban kitör az első és második háború. Ruandában tömegmészárlásba, népirtásba torkollik a Tuszik és Hutuk közötti etnikai villongás és egymillió ember veszi életét. Dél – Afrikában az apartheid rendszer megszűnik és Nelson Mandela lesz a Dél-afrikai Köztársaság első demokratikusan megválasztott elnöke. Az egyenlítőnél délre, Afrika keleti partján fekvő Mozambikban (UNOMOZ¹⁶³) egy maroknyi magyar rendőri csapat (összesen 20 fő) befejezte békefenntartói küldetését (1994.01 – 1994.12) és egy másik rendőri egység az afrikai kontinens nyugati partjánál a szintén távoli Angolában, megkezdi szolgálatát (1994.12. – 1999.04. között összesen 38 fő).

Az első magyar rendőri kontingens (1994. december, 10 fő) Angolában fontos szerepet játszott az újonnan kialakított kihelyezési pontok (team site) kijelölésében, fizikai létrehozásában és a kapcsolatok kiépítésében a helyi szervekkel. A körülbelül 1,3 millió négyzetkilométeres kiterjedésű országban a magyarok is, (a többi nemzethez hasonlóan) egyesével kerültek kitelepítésre néha több száz, illetve ezer kilométerre egymástól igencsak nehéz körülmények közé. Általánosságban elmondható, hogy az élet és a szállás lehetőségek igen csak távol estek a civilizált életkörülményektől. Az ivóvíz és üzemanyag utánpótlás nem mindig volt megoldott, az általános egészségügyi ellátásról ugyanez volt elmondható. A kommunikáció tekintetében a hosszú és rövidhullámú rádióállomások és átjátszók, valamint a műholdak segítségével működő CAPSAT rendszer volt a legelterjedtebb, de a rendszer nem működött mindig tökéletesen, annál is inkább mivel városi áram a legtöbb esetben nem volt elérhető a kihelyezési pontokon. A kihelyezés pontok jó felére csak légi úton lehetett utánpótlást biztosítani, néha egy-egy kihelyezési pont megközelítése már önmagában kihívás volt a pilóták számára. A kihívás alatt nem csak a természetes és mesterségesen épített akadályok leküzdését értem, hanem olykor az ellenséges, fegyveres fogadtatást is. A rendőri megfigyelők általában közösen dolgoztak a katonai megfigyelőkkel egy-egy kihelyezési ponton, melynek létszáma az első időszakban 6-10 fő volt átlagosan. Ez a létszám a későbbiekben az UNAVEM III során, a megfigyelői létszám felduz-

¹⁶³ *United Nations Operation in Mozambique (ENSZ Mozambi*

zasztásával, volt hogy a duplájára is növekedett, ezért a kihelyezési pontokon romlottak az amúgy is szegényes és egyszerű lakhatási körülmények. Egy-egy kihelyezési ponthoz több száz négyzetkilométeres terület tartozott, de estekként több ezer négyzetkilométeres terület kellett felügyelni.

A napi munka alapvetően járőrözés, kapcsolattartás, megfigyelés és ellenőrzési feladatok voltak, azaz a kihelyezési ponthoz tartozó területen (kormány és ellenzéki) folyó események nyomon követése és jelentése. A feladatellátásunk során számtalan problémával szembesültünk. Elsődlegesen az utak járhatatlanok voltak, és jó részük taposó aknáktól hemzsegett. Másodsorban nem állt rendelkezésre elegendő mennyiségű és megfelelő minőségű jármű a feladat végrehajtására. A természetes úton létrejött és mesterségesen előidézett akadályok és a fegyveresek is sokszor meghátrálásra kényszerítették bennünket a járőrözés során. A földutak járhatósága arányosan változtak az évszakok váltakozásával, például a száraz évszakban használt utakat az esős évszak során szinte lehetetlen volt használni, a patakok, gázlók megduzzadtak, átjárhatatlanná váltak.

A helyi lakosság rendkívül szegény és puritán körülmények között élt. Nagy volt az éhínség és rengeteg alultáplált gyermek a lakosság körében. A munkánkra és a mindennapjainkra rányomta a bélyegét az a tény, hogy nap, mint nap az éhező emberekkel, a fegyveres támadások és taposó aknák áldozataival, a háború során lerombolt, szétlőtt épületekkel kellett szembesülnünk, lelkileg valamennyinket megviselték a látottak. Mindazonáltal Angola természeti szépségei lenyűgözők voltak és éles kontrasztot képeztek a városok lerombolt házaival szemben. A szörnyűségek és a több évtizedes polgárháború ellenére az Angolai emberek nem felejtettek el mosolyogni, ami szintén reményt adott az újra kezdéshez. Beszélni kell a maláriáról is, ami az aknák és fegyveresek után az egyik legnagyobb veszélynek számított az országban. A magyar kontingensből, majdnem mindenki elkapta a maláriát, de szerencsére halálos áldozatot nem követelt tőlünk, de sajnos más kontingensből igen. A felépülést követően mindenki büszkén viselte a „Túléltem a Maláriát, Csatlakozz a Malária klubhoz!”¹⁶⁴ feliratú pólót.

A munka során sajnos nehézségek mutatkoztak a kapcsolattartásban, kommunikációban a helyi lakosság vonatkozásában. Sajnos sok esetben nem állt rendelkezésünkre ENSZ által delegált tolmács, de e helyett minden kihelyezési pontra telepítettek portugálul beszélő katonai vagy rendőri megfigyelőket, akiknek feladatuk volt a tolmácsolás, de sajnos nagyon sok esetben a Brazil, Bissau Gunea, vagy Mali békefenntartó nem beszélt jól angolul a sikeres nyelvvizsga

¹⁶⁴ *I survived Malaria – Join the Malaria club!*

ellenére, vagy a helyi lakosság nem beszélte a portugál nyelvet, csak a törzsi dialektusokat, amiből több mint száz volt az országban.

Az angolai békefenntartó megfigyelői rendőri misszió (UNAVEM-II¹⁶⁵) magyar részvétellel már kb. egy éve zajlik, amikor Magyarországon megtudtuk, hogy állomány csere lesz a kontingensben. A váltás okai nem hétköznapiak. A fegyvertelen misszióban a puritán, sokszor már embertelen élet és munkakörülmények, szegényes ellátás, mindennapi veszélyek és a fertőző betegségek jelenléte meg hátrálásra kényszerítették a kint állomásozó rendőrök egy részét. A fontosabb fertőző betegségek mellett Angolában megtalálható az egyik legveszélyesebb maláriát terjesztő szúnyogfajta is. Előfordulása nagyobb mennyiségben különösen az október-november és április-május időszakra tehető. A malária mellett az országosan előforduló fertőző betegségek, a Bilharziasis vagy egyiptomi vérvizelés, a kolera, hastífusz, paratífusz, lepra, hepatitis (B), sárgaláz, alkalmakként veszettség, féregfertőzések, az AIDS fertőzöttek száma napról napra növekvő tendenciát mutat. Itt meg kell említenem azt a személyes véleményemet is, hogy ehhez nagyban hozzájárult a nemzetközi katonai és rendőri erők kötelékében szolgáló főleg a szomszédos (Zambia, Zimbabwe, Kongó, stb.) afrikai országokból odavezényelt békefenntartók fékezhetetlen szexuális étvágya is. Előfordult olyan eset is, hogy az említett kontingensek tagjai már HIV fertőzöttként érkeztek a misszióba. A nagy létszámú, majdnem ötvenszázalékos lemorzsolódást a fentiekben túl a misszió belül tapasztalható negatív tényezők csak fokozták. A misszióban minden előzetes bejelentés nélkül csökkentették a napidíjat. A vidéki kihelyezési pontokon az ENSZ napi 50 amerikai dollár ellenében, - amit automatikusan levontak a napidíjból - biztosított szállást a békefenntartók részére. Ezek a szállások és munkakörülmények mostohák olykor az emberhez méltatlanok voltak. Általában sátrak ritka kivétellel konténerek, vagy a portugál gyarmatosítók által épített folyóvíz és áramszolgáltatás nélküli kő, illetve téglaházak. A fentiekben túl időszakonként, akár heteken, de hónapokon át is megbízhatatlan, akadozó ivóvíz, élelmiszer, posta és üzemanyag szállítással is meg kellett küzdeni a szolgálatot teljesítő békefenntartóknak.

Angola fő közútjainak 80-90%-a nem volt alkalmas a közlekedésre, mert taposóaknákkal fertőzöttek voltak. Ebből kifolyólag az ország belseje felé irányuló ENSZ és polgári teher és személyszállítás 80-90%-a légi úton történt. Angolában

¹⁶⁵ *United Nation Angolan Verification Mission - Az ENSZ Második Angolai Ellenőrzési Missziója*

9-15 millióra¹⁶⁶ tehető a taposóaknak száma. Az amputált személyek száma¹⁶⁷ kb. hetvenezerre tehető, amiből nyolcezer 15 év alatti gyermek. A sérültek száma hetente 150-200 fővel növekszik, és az összes sérült kb. 7%-a elhalálozik. A több évtizeden áttartó függetlenségi és polgárháború során a harcoló felek nem készítették térképet az elaknásított területekről, vagy a térképek a harcok során megsemmisültek. A helyzet e tekintetből is kritikusnak mondható.

A taposóaknakon túl a fegyveres szabadcsapatok, valamint a kaotikus közigazgatási és biztonsági helyzet ugyancsak negatívan hatott az békefenntartók általános biztonságérzetére. A nagyobb városokat a kormány erők uralták, míg a városokat, összekötő területeket az UNITA¹⁶⁸ vonta ellenőrzése alá, ezzel sokszor családokat szétszakítva és egymás ellenségeivé téve. Aki az egyik, vagy másik területen ragadt, annak az oldalnak a szimpatizánsaként lett elkönnyelve akaratuk ellenére. A helyiek számára – és az ENSZ alkalmazottak számára is alkalmaként – a szabad mozgás korlátozva volt, de nem is volt nagyon ajánlott az átjárás az egyik táborból a másikba, mert igen hamar rásütötték az illetőre, hogy kém! Mindkét tábor védte a saját területét, különböző házilag készített csapdával, alkalmilag telepített aknazárral, alkalmi fegyveresekkel és egyéb más módon, ahogy csak tudták. Különösen sötétedés után nem volt ajánlott utazni, de a helyi katonai, rendőrségi illetve ENSZ erők biztosítása nélkül mindig kockázatos volt a járőrözés.

A fent említett veszélyekkel dacolva és a nagy létszámú, lemorzsolódás ellenére „hőseink” vállalták a megmérettetést. A kiválasztási procedúra során átesetek a megfelelő, fizikai, pszichikai, orvosi vizsgálatokon, valamint megkapták a kötelező felkészítő képzést és védőoltásokat. Mindezek után útnak indultak a távoli Angolába, Afrika egykor fényesen ragyogó gyöngyszemébe.

Erről a tényről nem sok magyar vonatkozású hír, cikk jelent meg az elmúlt évek során, a közvélemény zöme talán csak most olvas először arról, hogy 1994 - 1999 között szolgáltak magyar katonai és rendőri megfigyelők Angolában. A misszióban teljesen elszigetelten, hivatalos magyar külügyi kirendeltséget¹⁶⁹, érdekeltséget nélkülözve a kontingens tagjainak a több száz kilométeres távolsá-

¹⁶⁶ *Landmine Data base, Department of Humanitarian Affairs, United Nations and Hidden Killers: The Global Landmine Crisis, United States Department of State.*

¹⁶⁷ *Mines Awareness Project 1997, UNICEF ANGOLA and Advocacy Project Proposal, Angolan Campaign to Ban Landmines.*

¹⁶⁸ *União Nacional para a Independência Total de Angola - Nemzeti Egység A Teljes Felszabadításért*

¹⁶⁹ *A legközelebbi külügyi kirendeltség Dél-Afrikában volt, több ezer kilométerre Luandától.*

gokból is egymásra utalva kellett megküzdeni a napi feladatokkal, a létfenntartással. Az angolai misszió sajátos szabálya volt az, hogy egy nemzetből csak egy tartózkodhatott egy adott kihelyezési ponton, ami tovább növelte az elszigeteltség érzetét. Az ENSZ¹⁷⁰ ezzel szeretne megelőzni az azonos nemzetek „klikkesedését”, az azonos nemzetiségűek nyelvi és kulturális elszigetelődését a kihelyezési pontokon. Talán a fent leírtakból is következett, hogy nemsokkal a kiérkezésünket követően kialakult bennünk egy olyan érzet, hogy a magyar kontingent magára hagyták, az otthoniak által talán mostohaként, egy elfelejtett misszióként kezelték. Ezt az érzetet később az is erősítette, hogy soha senki a Magyar rendőrség, a Magyar kormány képviselőjében nem látogatott el hozzánk, míg a szomszédos Boszniai misszióba több látogatást is tettek a vezetőink. Az úgynevezett Medal Parade-on¹⁷¹ sem jelent meg magas beosztású rendőri vezető, vagy a kormányt képviselő nagykövet sem a térségből. Természetesen, akkor Angola a kiaknázatlan gazdasági együttműködési lehetőségek (olaj, járműipar, stb.) ellenére nem tartozott Magyarország érdekszférájába, nem úgy, mint a régiós biztonsági szempontból is fontos szomszédos balkáni térség. Hazaérkezésünket követően ezt az érzést erősítette az a tény, hogy a Belügyminisztérium részéről a misszióból hazatérő rendőrök egyike sem részesült semmilyen elismerésben, még egy vállveregetés erejéig sem. Visszatekintve, a sok év távlatából még mindig megmaradt bennem ez az érzés, az elfelejtett kontingens, az elfelejtett misszió érzése. Ugyanakkor, akik kibírták a megpróbáltatásokat, azok közül mindenki kapott valamilyen szakmai és élettapasztalati muníciót, amit a további életük során hasznosítani tudtak.

A békéig vezető út az UNAVEM missziókon keresztül dióhéjban

A portugálok valamikor Afrika gyöngyszemének nevezték gyarmatukat, Angolát. Az ország fénye azonban az évtizedes polgárháborúk során kifakult, megkopott. Angola a nagyhatalmak játékszere lett, de történetünk idejére úgy tűnik véget ért a harmincéves háború. A történet írok ugyan több egymást követő háborúról, beszélnek, ám mindig ugyanaz történt: harc folyt a nemzeti függetlenségért, az önrendelkezéshez és fejlődéshez vezető útért. Az MPLA 1961-ben kezdte meg gerilla harcát a Portugál gyarmatosítók ellen. Ezt már megelőzte az angolai politikusok számos kísérlete, hogy békés úton, a portugálok egyetértésével valósít-

¹⁷⁰ *United Nations – Egyesült Nemzetek Szervezete*

¹⁷¹ *Az ENSZ –UNAVEM - medál a béke szolgálatáért átadási ünnepe*

sák meg a függetlenséget. A függetlenségárcra Portugália szörnyű, véres háborúval felelt. Az MPLA igyekezett rávenni a nyugati államokat, hogy hassanak a NATO¹⁷² tag Portugáliára, ám hasztalanul. Ekkor az MPLA Kubához, a Szovjetunióhoz és más a keleti tömbhöz, tartozó államhoz fordult segítségért és meg is kapták azt a függetlenségárc folytatásához.

A hatvanas években az MPLA mellett két másik felszabadítási szervezet is a színre lépett, az FNLA (1962) és az UNITA (1966). Ezeknek azonban csak alárendelt szerepünk volt a Portugálok elleni felszabadító háborúban. Ellentétben a modern állam és nemzeteszmét hirdető MPLA-al az FNLA és az UNITA nem annyira politikai, mint úgynevezett népi ideológiát fogalmazott meg nem mentesen a fehérek, az európai kultúra ellen irányuló, de a különböző angolai törzsek és népek közötti ellentéteket is kihasználó rasszizmustól sem.

Amikor a Portugál gyarmati diktatúra bukása után Angola független lett, kitört a polgárháború a három szervezet között. A Dél-Afrikai hadsereg az UNITA segítségére vonult be az országba, (Dél-Afrika bekebelezi Angola déli részét, hogy az UNITA támadást indíthasson az MPLA ellen) míg az FNLA- át a gyarmati Portugál hadsereg, és zsoldosok támogatták – noha ez a két szervezet vallja a legszélsőségesebben feketének és afrikainak magát – az MPLA Kubához fordult segítségért és meg is kapta a kért segítséget csapatai formájában, az MPLA kikiáltja Angola függetlenségét. Itt kell megjegyezni, hogy később az FNLA anyagilag már nem tudta fizetni zsoldosait és így kilépett a háborúból, de mint politikai párt jelen maradt a közéletben.

A Kelet-Nyugati konfliktus (a hidegháború) megszűnésével Angolában is megmozdult az addigra álló háborúvá vált helyzet. A világpolitikát irányító nagyhatalmak két pólusa az USA és a Szovjetunió megegyezett egy békecsomagban, aminek értelmében Dél-Afrika kivonul Namíbiából és megadja a függetlenséget a volt német gyarmatnak, Namíbiának (az UNTAG misszióban ¹⁷³magyarok is vettek, 22 fő 1989.04 – 1990. 03 között), aminek ellenében a kubai csapatok (50.000 fő) visszavonulnak a cukornád szigetre. 1988. december 22. Angola és Kuba, New Yorkban aláírja azt a szerződést, amely a teljes, Angolában állomásozó kubai hadtest kivonulását biztosítja. A kubaiak 1989 januárjában kezdték meg a kivonulást. Ez azonban nem jelentette a béke eljövetelét Angolában. Az UNITA visszahúzódott a 'dzsungelbe' és folytatta gerilla harcát az MPLA ellen, amit bátran tehetett az USA, és Dél-Afrika támogatása mellett. Az MPLA és az UNITA kö-

¹⁷² Észak- Atlanti Szerződés Szervezete - North Atlantic Treaty Organisation

¹⁷³ United Nations Transition Assistance Group (Az ENSZ Átmenetet Segítő Csoportja) – Namíbia és Angola 1989. április – 1990. március

zotti harc tovább folytatódott az 1989-ben kötött fegyverszüneti szerződés csak is hónapokig tartott. Feltehetőleg az addigra kialakult túl nagy szakadék választotta el a két szemben álló felet. A pártok csak az USA és a Szovjetunió nyomására ült újra tárgyalóasztalhoz és 1991. május végén írták alá a békeszerződést (Bicesse) Lisszabonban.

A békeszerződésben többek között szerepelt az országban tartózkodó kubai csapatok kivonulása, a meglévő különböző pártszínekben szolgáló hadseregek beolvasztása egy egységes nemzeti haderőbe az ENSZ ellenőrzése mellett, a központosított tervezgatórendszer felváltása a piacgazdasággal, a pártok működésének engedélyezése és szabad választások megtartása 1992-ben. A Kubai csapatok kivonulásának ellenőrzésére az ENSZ BT¹⁷⁴ 1988 decemberében hozta létre az UNAVEM-I.¹⁷⁵ misszióját. Az angolai kormány kérésére az ENSZ meghosszabbította a megfigyelők mandátumát és UNAVEM –II¹⁷⁶ néven tovább folyt a tűzszünet, a szabad választások ellenőrzése a megfigyelők által.

A választások idejére a helyzet a következő képen alakult. Az ország kétharmadát évek óta az UNITA ellenőrzi, főleg a vidéki területeket. A szervezet időlegesen sem tudta elfoglalni valamelyik tartományi fővárost, hogy ott kikiáltssa a saját 'Angolai Köztársaságát', noha ez volt az egykori stratégiájának az egyik célja. Az MPLA uralta a nagyvárosokat, de azok ostromlott erőddé váltak elvágva a hátszántól és ezzel az élelmiszer és utánpótlás ellátástól is. Az MPLA kinyilvánította, hogy szociáldemokrata párt és megkezdte a nyitást a piacgazdaság felé. Így az UNITA-nak egyre nagyobb nehézségeket okozott elhítenni, hogy a kommunizmus afrikai elterjedése ellen harcol.

A választások 1992 októberében megtörténtek. A kormányzópárt MPLA győzött 53,7%-al, az UMITA 34,1%-ot ért el. Az köztársaságnak választásokon Jose Eduardo dos Santos (MPLA)¹⁷⁷ 49,6% , míg Jonas Malheiro Savimbi¹⁷⁸ (UNITA) 40,1% szavazatot kapott. A választási törvény értelmében második fordulót kellett volna kiírni, de az elmaradt az újból kitörő véres polgárháború miatt. 1993.

¹⁷⁴ ENSZ Biztonsági Tanácsa

¹⁷⁵ United Nations Angola Verification Mission I (Az ENSZ Első Angolai Ellenőrzési Missziója) 1989. január – 1991. június

¹⁷⁶ United Nations Angola Verification Mission II (Az ENSZ Második Angolai Ellenőrzési Missziója)

1991. június – 1995. február

¹⁷⁷ Született: 1942 Augusztus 28, Angola akkori és jelenlegi elnöke, az MPLA elnöke,

¹⁷⁸ Él: 1934, Augusztus 3, – 2002, February 22, Az UNITA vezetője

szeptember 15. Az ENSZ Biztonsági Tanácsának 864. határozatában elítéli az UNITA- t, s egyben a kiújuló harcok felelősévé teszi.

A harcok folytatásához mindkét szemben álló fél számára rendelkezésre állt elegendő anyagi forrás, ugyanis Angola gyémántban gazdag területeinek jelentős részét a lázadók felügyelete alatt volt, míg az olajban gazdag részeket a kormányerők tartották kontrol alatt. Az iparági források szerint 1993 és 1997 között a világ gyémántbányászatának 10 százaléka az UNITA ellenőrzése alatt állt. Mindenesetre a kormánynak is volt miből fedeznie a háborút: a tengeri fúrótornyok napi 750 ezer hordónyi olajával, amivel Angola - Nigéria után - a második legnagyobb termelő Afrikában, és az első tíz között van a világon is. Mindeközben az angolaiak milliói éheztek, csak az ENSZ Világélelmezési Programja¹⁷⁹ -WFP - évente egymillió angolait mentett meg az éhhaláltól.

1994 őszén Lusakában¹⁸⁰ kötöttek újbóli tűzszünet az MPLA és az UNITA vezetői, (amelyet Savimbi kivételével számos magas rangú felelős UNITA személyiség aláír) majd megállapodtak egy a mindkét politikai szervezet és az ENSZ által előterjesztett béke program , a Lusaka Egyezmény¹⁸¹ megvalósításában. Az ENSZ 1995 februárjában hozza létre az UNAVEM-III-at¹⁸², a Lusakában kinyilvánított béketerv betartására, ellenőrzésére és megfigyelésére. A misszió átalakul egy megfigyelői misszióvá, mely a politikai, rendészeti, emberjogi, humanitárius és társadalmi információs programokra fog összpontosítani a nemzeti megbékélési folyamat támogatása mellett.

1995 augusztusában Savimbi kategorikusan elutasította a luandai kormány azon javaslatát, hogy Savimbi kapja meg az elnök-helyettesi posztot. Elmondható, hogy az 1995-1996-os időszakban a Lusaka Protocol aláírása egy új fejezetet nyitott az Angolai békefolyamatban. Dacára a rengeteg pozitív fejleménynek a békefolyamat végrehajtása a tervezett határidőktől elmaradva menetelt, valamint az UNITA és a kormány erők között a bizalom hiánya veszélyeztette a tartós béke megteremtését. A szemben álló felek (kormány és UNITA) közötti igen intenzív és több szintű dialógusnak köszönhetően létrejött az egységes Angolai Nemzeti Hadsereg (FAA)¹⁸³ és az Angolai Nemzeti Rendőrség (ANP)¹⁸⁴, valamint az egykori UNITA vezetők 1997 áprilisára a luandai kormány politikusaival létre-

¹⁷⁹ *World Food Program (WFP)*

¹⁸⁰ *Zambia fővárosa*

¹⁸¹ *Lusaka Protocol*

¹⁸² *ENSZ Angolai Ellenőrző Missziója III. (1995. február 8.)*

¹⁸³ *National Angolan Army*

¹⁸⁴ *Angolan National Police*

hozzák a Nemzeti Megbékélés és Egység Kormányát (GURN)¹⁸⁵, ami először úgy tűnik, hogy hatékonyan kezd működni.

Ebben az időben (1996. november - 1997. május) tört ki az első Kongói Háború, Zaire-ban és féltő volt, hogy a harcok átterjednek Angolára is (Kabinda tartomány és Észak - Angola), ugyanakkor hírek érkeztek arról is, hogy Angolai csapatok is részt vesznek a harcokban.

A biztonsági helyzet rosszabbodott az ország számos területén 1997-re. UNITA fegyveres csapatok támadtak meg falvakat, helyi közigazgatási hatóságokat, ENSZ és más nemzetközi szervezet alkalmazottait. A banditizmus, a taposó aknák újbóli telepítése, és a katonai csapatmozgások ismételen emelkedni kezdett az országban. A támadások eredményeképpen sokan életüket veszítették, sokaknak megsemmisült tulajdonuk és ezreknek kellett elmenekülniük. Az ENSZ Biztonsági Tanácsa megszavazza 1997. október 30-án az UNITA elleni szankciókat, de az UNITA ennek ellenére sem hajlandó feloszlalni egységeit, hanem a háború folytatása mellett dönt. Az UNAVEM III missziót időközben felváltja a MONUA misszió¹⁸⁶.

Az ENSZ MONUA missziót azzal a fő céllal hozták létre, hogy támogassa az Angolai békefolyamatot, a nemzeti megbékélést, valamint elősegítse a bizalom építését a szemben álló felek között, segítse a hosszú távú stabilitás környezetének a kialakítását és az ország demokratikus fejlődését, rehabilitációját. 1998.-ban a béketeremtési folyamat egyik kritikus időpontjában misszióvezető váltást kell végrehajtani, mert az addig kiváló diplomáciai érzékkel tárgyáló Blondin Beye tragikus repülőgép-balesetben¹⁸⁷ életét veszti.

1998-ra nyilvánvalóvá vált, hogy az UNITA jelentős katonai készségekkel rendelkezik, a korábban jelentetteknél. Számtalan alkalommal az UNITA megmaradt csapatait azonosították be a falvak, városok, valamint útonállások, banditizmus elkövetése során. Jelentések érkeztek („válogatott”) kivégzésekről és emberrablásokról azzal a céllal, hogy megfélemlítsék a helyi lakosságot, és ne működjenek együtt az újonnan létrejött közigazgatási hatóságokkal. A harcok ellenére az an-

¹⁸⁵ *Government of Unity and National Reconciliation (GURN)*

¹⁸⁶ *United Nation Observer Mission to Angola - 1997. június 30.-án jön létre a BT. 1118 (1997) számú határozatával*

¹⁸⁷ *1998. június 26-án Alioune Blondin Beye és öt másik ENSZ alkalmazott és két pilóta veszítette életét egy tragikus repülőgép szerencsétlenségben, amikor az Angolai békefolyamat érdekében utaztak a régióban.*

golai kormány ellene van, hogy az ENSZ angolai megfigyelő misszióját (MONUA) fenntartsák, ezért az 1999 februárjában végleg befejezi működését.

Az ország egyes területein a harcok tovább folytatódnak az UNITA ellen. Időközben az UNITA anyagi forrásai meggyengültek a különböző embargóknak és szankcióknak köszönhetően és a világ közvéleménye is egyre negatívabban értékelte az UNITA tevékenységét. 2002. február 22-én Jonas Savimbi a kormányerőkkel folytatott harcban életét vesztette. Halálával felcsillant a remény a majd 30 éve tartó polgárháború befejezésére, miután az UNITA igazi vezető nélkül feladta a harcokat. Angola az angolai emberek életében egy békésebb és boldogabb világ reményének esélye köszöntött be.

A büntetés-végrehajtási szervezet szerepe a nemzetközi válságkezelésben

Dr. Boda József¹⁸⁸

Bevezetés

A mai globalizált világunkban zajló konfliktusok kezelésében mind a katonai alakulatoknak, mind a rendvédelmi szervezeteknek megvan a saját feladata. A konfliktusok jellege a XXI. század elejére jelentősen megváltozott és egyre több speciálisan felkészített rendvédelmi szakemberre van szükség. Itt jelentkezik egyik fő feladatként a helyi rendvédelmi szervezetek – köztük a büntetés-végrehajtási szervezetek - átvilágítása, átszervezése és számukra demokratikus alapokon álló képzés biztosítása.

Az új helyzetnek megfelelően megváltozott a tagállamoktól kért rendvédelmi személyi állomány összetétele is. Ma már nem rendőri megfigyelő csoportokat kérnek a nemzetközi szervezetek, mint a klasszikus békefenntartás idején, hanem pályázatokat írnak ki a különböző szakértői helyek betöltésére, még akkor is, ha ezerfős létszámra van szükség.

Változás történt a békefenntartó munka végrehajtása vonatkozásában is. A missziókban a békeépítés és a rendvédelmi intézmények létrehozása, reformja, működtetése került előtérbe, ami speciális ismeretekkel és gyakorlattal bíró szakembereket igényel (jogászok, közigazgatási szakértők, büntetés-végrehajtási szakemberek, vám-és pénzügyőrök, oktatók, bűnmegelőzési szakemberek stb.).

Hazánk békefenntartási irányelveit az Európai Unió /EU/, az Egyesült Nemzetek Szervezete, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet /EBESZ/, az Észak-atlanti Szerződés Szervezete /NATO/ a Többnemzetiségű Erők és Megfigyelők /MFO/ tagságából adódó követelmények, a Magyarország Alaptörvénye, nemzeti biztonsági és külpolitikai stratégiája, a Belügyminisztérium (BM) és a Honvédelmi Minisztérium (HM) vezetésének iránymutatásai határozzák meg.

Az EU és a többi nemzetközi szervezet határozatai alapján a missziós feladatokra történő felkészítés a tagállamok feladata, amelyet Magyarországon megalakulása óta (1999) a Nemzetközi Oktatási Központ (NOK) végez. 1999-től a mai napig több mint 1000 fő hazai, és külföldi szakember felkészítését hajtotta végre, ebből közel 400 főt EU-s válságkezelői feladatokra, melyből több, mint 100 fő

¹⁸⁸ A tanulmány rövidített formája megjelent Lőrincz József professzor 65. születésnapjára készült, az ELTE által kiadott emlékkötetben.

volt a nem rendvédelmi szakember (ügyész, újságíró, minisztériumi köztisztviselő és közalkalmazott). Emellett oktatókat biztosított Magyarország az afganisztáni és az iraki rendőrök felkészítéséhez a KÜM felkérésére.

Az ENSZ a legnagyobb és a legrégebben alakult válságkezelő szervezet, szerepe jelenleg is növekedni látszik. Tagadhatatlan, hogy a kis országok részére ez az egyetlen érdekképviselői fórum ahol érdekeiket hatékonyan tudják képviselni a nagyhatalmak ellenében. Az ENSZ-nek a világ válsághelyzeteinek kezelésében továbbra is fontos szerepe lesz, főleg azokon a területeken, amelyek nem esnek az USA érdekeltségi körébe. Ilyenek például az európai, közép-ázsiai, afrikai térségek. A világszervezet békefenntartással foglalkozó főosztályán (UN Department of Peacekeeping Operations-DPKO) külön osztály foglalkozik a büntetés-végrehajtási feladatok szervezésével, irányításával, és a missziók szakszemélyzettel való ellátásával. A DPKO jelenleg 15 békefenntartói és egy különleges politikai missziót irányít. Ebből nyolc Afrikában zajlik.

Az ENSZ egy másik szervezete, a politikai ügyek főosztálya (Department of Political Affairs – DPA) felelős a politikai és békeépítő missziók irányításáért. 13 missziót irányítanak, melyből 8 szintén Afrikára fókuszál.¹⁸⁹

Az EBESZ, amely jelenleg 57 tagállamot foglal magában (köztük az USA-t és Oroszországot is) regionális szervezatként a jövőben, nagyobb mértékben kívánja kiterjeszteni tevékenységét a rendvédelem területére. 2001-ben a bécsi EBESZ központban létrehoztak egy un. Stratégiai Rendőri Ügyek Hivatalát, amely a volt Jugoszlávia és a volt szovjet utódállamok területén folytat képzési és tanácsadói tevékenységet. Jelenleg 17 területi missziót irányít a szervezet, ebből hat a Nyugat-Balkánon, öt pedig Közép-Ázsiában zajlik. A missziókon belül önállóan folynak a rendvédelmi programok. Sajnos csak elvétve akad köztük olyan, amely a helyi büntetés-végrehajtás fejlesztésére irányul.¹⁹⁰

Az EU-ban az elmúlt évtized során a nemzetközi válságkezelés feltételrendszere alapvető változásokon ment keresztül. Meg növekedett a polgári válságkezelő szervek, a rendőrség, (speciális rendőri erők ill. egységek, tanácsadók, kiképzők) határőrség, büntetés végrehajtás, vám és pénzügyőrség, polgári közigazgatás, bíróság, ügyészség, média és a migrációs szakemberek iránti nemzetközi igény. A büntetés-végrehajtás azonban nem jelenik meg önállóan az EU válságkezelésben, bár számos válságkezelő misszióban foglalkoznak büntetés-végrehajtási feladatokkal (EUJUST LEX Iraq integrált jogállamisági misszió számos büntetés-végrehajtási programmal, EUPOL COPPS a palesztint területeken mű-

¹⁸⁹ www.un.org/en/peacekeeping. Letöltve: 2014. 01. 04.

¹⁹⁰ www.osce.org/home/43692. Letöltve: 2014. 01. 04.

ködő jogállamisági misszió, EULEX Kosovo amely végrehajtó mandátummal is rendelkezik, EUCAP NESTOR kalózkodás elleni küzdelem, ahol fontos szempont a börtönök fejlesztése is). A tagállamok felajánlásai alapján közel 300 fő (bíró, börtönőr és ügyész) áll rendelkezésre a jogállamiságot erősítő missziók rendelkezésére.

Az EU jelenleg 16 válságkezelő misszióban vesz részt, ebből 9 Afrikában zajlik. Jellemző a mai válságok típusára, hogy a tizenhatból 4 katonai a többi pedig polgári válságkezelő misszió.¹⁹¹

Az Afrikai Unió (AU) : az 53 tagállamból álló regionális szervezet 2002. július 9-én jött létre elődjének, az Afrikai Egységsszervezetnek (Organization of African Unity) átalakításából. Az AU-t az Európai Unió példájára hozták létre. Az összes afrikai ország a tagja, Marokkót leszámítva. Az AU békefenntartói 2013 végén négy misszióban vettek részt, több mint 66 000 fővel. Két misszió céljai között szerepel a jogállamiság erősítése (African Union/United Nations Hybrid operation in Darfur-UNAMID és African Union Mission in Somalia - AMISOM)¹⁹²

A NATO komoly erőt képvisel és sikeres békefenntartó akciókat tudhat maga mögött (Bosznia, Macedónia, Koszovó), ezért a jövőben is várható ilyen irányú alkalmazása. A szervezet jelenleg öt békefenntartó misszióban vesz részt, közel 100 000 fővel. A NATO a válságkezelés teljes területét (fegyveres harc, békefenntartás, kiképzés, logisztikai ellátás, hírszerzés és humanitárius segítségnyújtás) képes átfogni, levegőben, szárazföldön és vízen. Bár a NATO 2011 óta támogatja az afganisztáni jogállamiság erősítését, konkrétan nem vesz részt a büntetés-végrehajtási feladatokban.¹⁹³

1. Fogalom magyarázat:

Nemzetközi válságok már a nemzetállamok kialakulásával egy időben jelentkeztek. A világban jelenleg zajló konfliktusok és válságok természetét csak akkor érthetjük meg és leszünk képesek hatékony kezelésükre, ha belátjuk, hogy ezek nem rövid idejű átmeneti feszültségek. Ezek a válságok a nemzeti és nemzetközi érdekek elkerülhetetlen átalakulásából adódnak.

¹⁹¹ eeas.europa.eu › ... › EEAS › Security and Defence, Letöltve: 2014. 01. 04.

¹⁹² www.effectivepeacekeeping.org › Research. Letöltve: 2014. 01. 04.

¹⁹³ www.nato.int/cps/en/natolive/topics_52060.htm.

Henry Kissinger volt amerikai külügyminiszter, diplomata így ír a világban végbemenő változásokról: „Változást idézhet elő akár egy résztvevő állam belső struktúrájának átszerveződése, de változáshoz vezethet a politikai élet demokratizálódása, a gazdaság globalizálódása és nem utolsó sorban a hírközlés forradalma.”¹⁹⁴

Tény, hogy már a középkorban kialakult államok is vegyes nemzetiségűek voltak és nagyon sok esetben a nemzetiségek, vallási csoportok közötti konfliktusok, azok autonómiájának követelése, a nacionalizmus felerősödése okozott nemzetközi méretű válságokat az elmúlt évszázadok során. A világ egészére kiható globalizáció olyan kihívásokat tartalmaz, amellyel a nemzetállamok egyenként már nem tudtak, tudnak megbirkózni. Ezért szövetségeket keresnek, ennek jó példája az Európai Unió (EU) és a többi kontinensen szerveződött regionális szervezet megalakulása.

A továbbiakban tekintsük át azon fogalmak körét, amelyek segítik a tanulmányban foglaltak jobb megértését:

Büntetés-végrehajtás: széles és történeti értelemben a bíróság által kiszabott büntetések (halálbüntetés, testcsonkítás és testfenyítés, szabadságfosztás, vagyonbüntetések és elkobzások, becsületfosztó és lealacsonyító szankciók, munkabüntetések és mellékbüntetések) valamint különféle intézkedések realizálása, a végrehajtó személyére, a végrehajtás külsőségeire és funkcióira vonatkozó szokások és előírások foglalata. Szűkebb (modern) értelemben elsősorban a polgári társadalomban legáltalánosabb szankciónaként igénybe vett szabadságvesztés-büntetés végrehajtása (börtönügy).¹⁹⁵

A **büntetés-végrehajtási szervezet.** A büntetés-végrehajtási szervezet a szabadságelvonással járó büntetések, intézkedések, végrehajtására létrehozott állami, fegyveres rendvédelmi szerv. A büntetés-végrehajtási intézeteket a büntetések és intézkedések jellegére, a végrehajtási fokozatra (pl. fogház, börtön, fegyház), a fogvatartottak életkorára (fiatalkorúak elkülönítése a felnőtt korúaktól), nemére (nők, férfiak külön) és a végrehajtás egyéb körülményei alapján kategorizálhat-

¹⁹⁴ Henry Kissinger: *Korszakváltás az amerikai külpolitikában? A 21. századi Amerika diplomáciai kérdései*, Budapest, 2002, Penem Kft. 11. p.

¹⁹⁵ *Hadtudományi Lexikon*, Budapest, 1995, Magyar Hadtudományi Társaság. 162. p. HU-ISBN 963 04 5226 X.

juk.¹⁹⁶ A büntetés-végrehajtási szervek felügyeletét, ellenőrzését és szakmai irányítását, valamint a feladatok ellátásához szükséges feltételek biztosítását a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (BvOP) látja el.

Nemzetközi válság: - az államok, vagy államcsoportok között kiéleződő feszült viszony a fegyveres konfliktus szintje alatt. Főleg politikai, gazdasági, társadalmi és katonai előnyök megszerzéséért folyik. Az érdeellentétek fokozása céljából a válság tudatosan is előidézhető.

- Fajtái: politikai, gazdasági, pénzügyi, katonai, forradalmi, ökológiai, társadalmi, stb.¹⁹⁷

Válság: - a társadalom egészében, vagy különböző területein kialakult, a társadalomra, az állam biztonságára veszélyes, sokrétű események láncolata, melyek a szokványos jogi eszközökkel már nem kezelhetők.¹⁹⁸

Válsághelyzet:

- A, a feszültségek olyan eszközökkel történő növelésével jön létre, amelyek még nem érik el a katonai fenyegetés szintjét.
- B, egy válsághelyzet akkor alakul ki, ha egy konfliktusról a döntést idő szűkében kell meghozni, és fenn áll a háború lehetősége.

Válságmegelőzés: - az erőszakos konfliktusok megakadályozását célzó, idejében történő, tervezett, szisztematikus és koherens cselekvés az állam és a társadalom különböző szintjein.¹⁹⁹

¹⁹⁶ www.kormany.hu/hu/mo/rendvedelem/rendvedelmi-szervek-es-a-buntt, Letöltve: 2014. 01. 05.

¹⁹⁷ Siposné Keckeméthy Klára- Szternák György-Zimán Ferenc: *A válságok kialakulása, lehetséges formái és a válságkezelés elméleti alapjai*, Bp ZMNE 1996, 14 p.

¹⁹⁸ Laczkó Mihály: *Tanulmánykötet a válságkezelés katonai feladatainak témaköréből*. Bp ZMNE 1996. 1 p).

¹⁹⁹ Mehler-Ribaux: *Crisis Prevention and Conflict Management in Technical Cooperation. An Overview of the National and International Debate*, 2000

Válságkezelés: - kísérlet arra, hogy egy válsághelyzet szisztematikus és súlyos erőszak alkalmazásá eszkálálódását különböző intézkedésekkel megakadályozzák.²⁰⁰

Konfliktus: - akkor alakul ki, ha két vagy több szereplő egymással össze nem egyeztethető vagy ilyenek számító célokat követ.²⁰¹

Fegyveres konfliktus:

- A, harci cselekmények a háború szintje alatt. Erőszakos összeütközésekről van szó, amelyeknél a háború definíciójának kritériumai nem teljes mértékben teljesülnek. Ezek általában olyan esetek, amelyekben már, vagy még a harci cselekmények elégséges folyamatossága.²⁰²
- B, egy fegyveres konfliktust olyan vita tárgyát képező ellentétként lehet meghatározni, amely érinthet kormányokat, területeket, vagy mindkettőt, és amelyben a fegyveres erő alkalmazása a két fél között legalább 25, harcban bekövetkezett halálos áldozattal jár. Ezen két fél közül az egyik kormány vagy állam.²⁰³

Háború:

- A, valóban politikai eszköz (a felek közötti) politikai érintkezés folytatása, a politikai érintkezés végrehajtása, sajátlagos eszközökkel.²⁰⁴
- B, a The Correlates of War Project szempontjából azt jelenti, hogy

megfelelő számú (kb. 1000 harcban elesett) halottnak lenni kell. A nemzetközi háború nemzeti entitások közötti katonai konfliktus, amelyben legalább az egyik fél egy állam, és amely legalább 1000 halálos áldozattal jár a katonai állomány soraiból.²⁰⁵

²⁰⁰ Heinz Gartner: *Nemzetközi biztonság, fogalmak A-tól Z-ig*. Zrínyi K. 2007

²⁰¹ Heinz Gartner: *Nemzetközi biztonság, fogalmak A-tól Z-ig*. Zrínyi K. 2007

²⁰² *A háború okait kutató munkaközösség, 1998, 5, p.*

²⁰³ *Gleditsch-Strand-Eriksson-Sollenberg-Wallensteen: Upsala Conflict Project, 2001*

²⁰⁴ *Clausewitz: 1999, 31. p.*

²⁰⁵ *(Singer 1979, 1980)*

2. Rövid történeti áttekintés:

A nemzetközi válságok megoldására hagyományos békefenntartó műveletek már 1948-óta folynak. Az úgynevezett első generációs békefenntartó műveletekben még csak katonák vettek részt és a feladat a harcoló felek szétválasztása, a további harcok megakadályozás a volt. A második generációs békefenntartó műveletek kezdetét az ENSZ Kongói missziójához (Operations des Nations Unies au Congo) köthetjük, ahol első alkalommal került sor az ENSZ rendőrök bevetésére 1960-1964 között.²⁰⁶ A mai modern rendőri békefenntartás kezdetét 1989-re az Egyesült Nemzetek Namíbiai Átmenetet Segítő Csoportja / ENSZ UNTAG/ missziójának kezdetére tesszük, ahol Magyarország 22 fővel képviseltette magát. A sikeres namíbiai misszió után, felértékelődött a rendvédelmi szerepvállalás.

Az ENSZ történetének addigi legösszetettebb és legnagyobb létszámú nemzetközi akciója a Pol Pot vezette vörös khmerekéről hírhedté vált távol-keleti országba, Kambodzsában indult el 1992-ben. Több, mint 26000 fő vett részt benne, köztük 129 magyar rendvédelmi szakember is.

Az ENSZ Kambodzsában átmeneti hatalomként működött az alábbi szervezeti felépítésben:

- az ENSZ Főtitkár Külön Megbízottja és törzse irányította a kambodzsai missziót.
- a Polgári Közigazgatási Igazgatóság a központi és a tartományi szintű közigazgatást vonta ellenőrzése alá.
- a Katonai Kontingens felügyelte a tűzszünet betartását, a fegyveres erők leszerelését, átképzését és a teljes ENSZ állomány biztonságát volt hivatott garantálni.
- az ENSZ Polgári Rendőrsége feladatul kapta a helyi rendőrség közvetlen felügyeletét, átképzését és a választásokhoz szükséges megfélemlítéstől mentes légkör megteremtését.
- a Választási Szakértői Szervezet, végezte a választásra jogosultak összeírását, a választások megszervezését és lebonyolítását.
- a Menekültügyi Szervezet feladata a több mint 360000 főleg Thaiföldön élő menekült haza telepítése volt.
- az Emberi Jogi Bizottság és szervei végezte az emberi jogi panaszok kivizsgálását és együttműködve az ENSZ Rendőrséggel az ilyen jellegű bűncselekmények nyomozását.

²⁰⁶ Boda József: *A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a XXI. században PhD értekezés, 2006. 16. p*

- az Újjá Építési Szervezet fontos szerepet töltött be a háborúban szinte teljesen tönkre ment út- vasúthálózat újjá építésében.

A helyzetet nagymértékben nehezítette, hogy mind a négy politikai párt saját közigazgatással, katonasággal és rendőrséggel rendelkezett. Emellett a Vörös Khmerek szinte már az akció kezdetétől kivonultak Phom Penhnből és nem működtek együtt az ENSZ tagjaival, sőt több alkalommal támadást intéztek ellenük.

Az ENSZ rendőrség feladatai az alábbiak voltak:

- a helyi rendőrség közvetlen ellenőrzése
- tanácsadás
- a lakosság és a rendőrség lefegyverzése
- a fegyverek begyűjtése
- menekült konvojok kísérése, menekült táborok őrzése
- a járásokba visszatelepült menekültek sorsának figyelemmel kísérése
- emberi jogi panaszok, bűncselekmények kivizsgálása
- az ellenzéki pártok irodáinak őrzése közösen a helyi rendőrséggel
- panaszok, bejelentések fogadása, kivizsgálása
- a választási kampány rendőri biztosítása
- az összeírás és a szavazás rendőri biztosításának, híradásának megszervezése és végrehajtása
- a helyi tulajdon és föld viták kezelése

Az ENSZ Rendőrség volt az a szerv, amely a legmélyebben épült be a helyi közigazgatásba, amelynek révén az ENSZ széles körben ismertté és elismertté vált Kambodzsában.²⁰⁷

Először itt, a kambodzsai békefenntartó misszió során fordult elő, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezete Kambodzsai Átmeneti Hatósága (UNTAC) átvette a helyi közigazgatás felügyeletét. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a helyi hatóságok (országos, tartományi és járási hivatalok, a hadseregek és a rendvédelmi szervek) szoros, napi felügyelet mellett végezték munkájukat. A felügyelet természetesen kiterjedt a büntetés-végrehajtási intézetekre is, bár sem az ENSZ Polgári Rendőrsége, sem az ENSZ Emberi Jogi komponense nem rendelkezett büntetés-végrehajtási szakemberekkel.

²⁰⁷ Boda József: *A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye és szerepe a XXI. században PhD értekezés, 2006. 23-25. p.*

Lássunk itt néhány személyes példát a hiányzó szakértelem és szakismeret által okozott károokra és veszteségekre. 1992-1993 között a kambodzsai ENSZ misszió tartományi rendőrfőkapitányaként szolgáltam Prey Veng tartományban. A kormánypárt által irányított rendőrséghez tartozott a helyi büntetés-végrehajtási intézet is, így természetesen a mi feladatunk volt ennek az intézménynek a rendszeres ellenőrzése is. A fogva tartás körülményei kritikán aluliak voltak. Ezt és a változtatással kapcsolatos javaslatainkat rendszeresen jelentettük az UNTAC vezetése számára. 1993 tavaszának egyik hajnalán az elítéltek lefegyverezték az őrköt és kitörték a börtönből. Az intézet őrzéséért felelős börtönparancsnok helyettes vezetésével hajtóvadászat indult a szökevények után. Hamarosan a legtöbbjüket elfogták. Az első hat elfogott szökevényt a börtönparancsnok helyettes helyben, a börtön udvarán saját kezűleg agyonlőtte. Ekkor értesített bennünket a helyi rendőrség vezetője az esetről. Az UNTAC főparancsnokság azonnal elrendelte az illető letartóztatását és a Phon Pheni ENSZ által felügyelt börtönbe szállítását. A feladatot nekem kellett végrehajtanom a helyi rendőrség bevonásával. Természetesen a bűnös megszökött és géppisztollyal, kézigránátokkal felszerelve elzárkózott szülei otthonában, egy a tartományi székhelyhez közeli faluban. A helyi rendőrfőnökkel és jó néhány felfegyverzett helyi rendőrrel indultunk az elfogására. Több órás tárgyalás eredményeként az illető megadta magát és az utasításnak megfelelően Phon Phenbe szállítottuk, ahol átadtuk az UNTAC biztonsági szolgálatának.

A másik példa az ENSZ bosznia-hercegovinai rendőri missziójához (UNIPTF) kapcsolódik. 1997-ben a UNIPTF régió főkapitányaként szolgáltam Banja Lukában. Ekkor már több mint egy év telt el azóta, hogy felek aláírták a Daytoni Egyezményt, amelyben vállalták többek között a hadifoglyok szabadon bocsátását. Egyik tavaszi napon kaptam egy kézzel írt levelet, amelyet olyan szerb hadifoglyok, egy ikerpár írtak, akiket boszniai területen Zsenicában, a helyi börtönben tartottak illegálisan fogva már évek óta. Hogyan is történhetett ez meg, hiszen az ENSZ rendőrség rendszeresen ellenőrizte a börtönöket, a NATO/IFOR csapatai pedig a katonai börtönöket? A levélből ez is kiderült. Amikor mi ellenőriztük a zsenicai börtönt, akkor az elítéltek a katonai börtönben voltak elrejtve, ha az IFOR ellenőrzött a bosnyák rendőrség által felügyelt polgári részre vitték át a foglyokat. Természetesen megszerveztük a foglyok minél hamarabbi kiszabadítását. Óvatosan kellett eljárunk, hiszen a helyi tolmácsaink és az egyéb kiegészítő személyzet tagjai mindent jelentettek a helyi hatóságoknak, akik képesek voltak lehallgatni az ENSZ rádióforgalmazását is. Közös akciót szerveztünk az IFOR katonai rendőri szolgálatával. Egyik kora reggeli órában egyszerre szálltuk meg a

zsenicai katonai és polgári börtönt és mindent töviről hegyre átkutattunk, de a két foglyot nem találtuk. Természetesen folytattuk a kutatást és a börtön udvarán található egyik romos épület pincéjéből sikerült őket kiszabadítani. Az ENSZ vizsgálat során kiderült, hogy a bosnyákok úgy vélték, hogy a szerbeknek is biztosan vannak titkos börtöneik, és a két fogoly majd jól jöhet cserealanyként.

Négy ENSZ misszióban szolgáltam rendőri vezetőként, és mint a BM NOK igazgatója szinte valamennyi békefenntartással foglalkozó szervezet munkájában részt vettem és azt tapasztaltam, hogy tartós béke nem képzelhető el egy emberséges igazságszolgáltatási és büntetés-végrehajtási rendszer nélkül. A közigazgatási, rendőrségi reformoknak együtt kell haladniuk a többi rendvédelmi és igazságszolgáltatási szerv reformjával, a teljes biztonsági rendszer átalakításával.

3. Az ENSZ és a büntetés-végrehajtás támogatása:

Az ENSZ hivatalosan 1945. október 24-én jött létre, amikor az Alapokmányt ratifikálta Kína, Franciaország a Szovjetunió, Nagy-Britannia az Egyesült Államok és a többi aláíró többsége. E történelmi jelentőségű esemény emlékére, minden év október 24-én ünneplik az Egyesült Nemzetek Napját.²⁰⁸

3. 1. Célok és Alapelvek:

Az ENSZ céljait az Alapokmány a következőkben határozta meg:

- a nemzetközi béke és biztonság fenntartása,
- a nemzetek között a népeket megillető egyenjogúság és önrendelkezési jog elvének tiszteletben tartásán alapuló baráti kapcsolatok kifejlesztése,
- nemzetközi együttműködés létesítése a nemzetközi gazdasági, szociális, kulturális és humanitárius problémák megoldása, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságjogok tiszteletben tartásának előmozdítása érdekében legyen az egyes nemzetek által e közös célok elérése érdekében kifejtett tevékenység összehangolásának központja.

²⁰⁸ *Dragon Sándor: Az ENSZ nemzetközi békefenntartó tevékenysége, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államtudományi Egyetem, Társadalomtudományi Kar, Külügyi Szak, 2002, Szakdolgozat 5-10. p.*

Az ENSZ Alapokmánya a fenti elveknek megfelelően hat olyan intézményt hozott létre, amelyek a Szervezeten belüli munkamegosztást kifejezve, hatáskörüket tekintve egy-egy fő területért "felelősek". A 7. cikkely szerinti hat "főszerv" a következő: Közgyűlés, Biztonsági Tanács, Gazdasági és Szociális Tanács, Gyámügyi Tanács, Nemzetközi Bíróság és a Titkárság.

Az alábbiakban az ENSZ azon szervei kerülnek bemutatásra, a teljesség igénye nélkül, amelyek valamilyen kihatással vannak a válságkezelésre.

3. 2. Főtitkár-helyettes (békefenntartási):

A Békefenntartó Műveletek Főosztálya (Department of Peacekeeping Operations – DPKO) felelős azért, hogy elősegítse és támogassa a tagállamok és a főtitkár erőfeszítéseit a nemzetközi béke és biztonság fenntartásában, elérésében és erősítésében.

A főtitkár-helyettes alapvető feladata a világban zajló ENSZ békeműveletek irányítása, felügyelete a Közgyűlés és a Biztonsági Tanács határozatai, a főtitkár utasításai alapján. Az alárendeltségében működő főosztályokon és osztályokon keresztül kapcsolatot tart a Tagállamokkal és a működő missziókkal.

A főosztály feladatai:

- a lehetséges új békefenntartó műveletek részére az előre nem látható költségvetés tervezése,
- a tagállamokkal folytatott tárgyalások alapján biztosítani a végrehajtáshoz szükséges katonai, polgári és rendőri személyzetet, a katonai egységeket, valamint a szükséges eszközöket és szolgáltatásokat,
- politikai és vezetési irányelvek, útmutatások kidolgozása, és támogatás nyújtása a békefenntartó műveletekhez,
- kapcsolatot tartani a konfliktus résztvevőivel, a BT tagjaival, a BT határozatainak végrehajtása érdekében,
- vezetni és irányítani azokat az „integrált műveleti csoportokat” amelyek a békefenntartó műveletek felügyelik és vezetik,
- tanácsot adni a BT-nek és a tagállamoknak kulcsfontosságú békefenntartási kérdésekben, ide értve a biztonsági szektor reformját, a jogrendet, valamint a volt fegyveres csoportok leszerelését, hazaküldését és a társadalomba való újbóli beillesztését,

- elemezni a békefenntartással kapcsolatban felmerülő politikai kérdéseket, a legjobb gyakorlatot, továbbá új békefenntartási politika, eljárások, elvek kialakítása,
- koordinálni a taposóaknákkal kapcsolatos valamennyi ENSZ tevékenységet, aknamentesítési programok kidolgozása és támogatása békefenntartó és vészhelyzetekre vonatkozólag,

Az ENSZ tevékenységéért 1988-ban Nobel-békedíjat kapott, melyet általános egyetértés fogadott. Az ENSZ béketeremtő-és fenntartó tevékenysége, újabb eredményeivel és feladatkörének kiterjesztésével a Szervezet minden hiányossága, gyengesége és felemás intézkedései ellenére az együttműködés egyik legfontosabb eszközévé vált az Alapokmány céljainak megvalósítása során.²⁰⁹

3. 3. Főtitkár-helyettes (Műveleti Területeket Támogató Főosztály):

A Műveleti Területeket Támogató Főosztály (Department of Field Support - DFS) a békefenntartó missziókat támogatja, a béke és a biztonság előmozdítása, megőrzése érdekében. Feladatai közé elsősorban a személyügyi, a logisztikai és az adminisztratív ügyek tartoznak. A főosztály vezetője, bár főtitkár-helyettes besorolású, a békefenntartó műveletekért felelős főtitkár-helyettesnek van alárendelve.

3. 4. Főtitkár-helyettes (Politikai Ügyek Főosztálya):

A Politikai Ügyek Főosztályát (Department of Political Affairs – DPA) szintén egy főtitkár-helyettes vezeti. Alapvető feladata a konfliktusok politikai úton történő megelőzése, megoldása és a bekövetkezett háború utáni béke megszilárdítása. A főosztály vezetője egyéb feladatai mellett konzultációkat, tárgyalásokat folytat a viták békés rendezéséről, és ő az ENSZ választási segítségnyújtásának központi vezetője.²¹⁰

Jelenleg több mint 83 000 fő katona és közel 13 000 fő rendőr, 15 békefenntartói és egy különleges politikai misszióban szolgálja a békét.²¹¹

A történeti példák tanulmányozása alapján látható volt, hogy szükség van a békefenntartó missziókban olyan szakemberekre, akik tapasztalatokkal rendel-

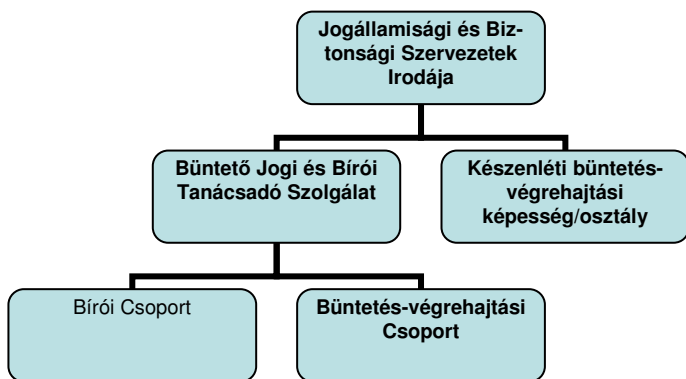
²⁰⁹ *Alapvető tények az ENSZ-ről, ENSZ Tájékoztatói Főosztálya, New York, 2011, 48. p.*

²¹⁰ *Alapvető tények az ENSZ-ről, ENSZ Tájékoztatói Főosztálya, New York, 2011, 46 p.*

²¹¹ www.un.org/en/peacekeeping, Letöltve: 2014. 01. 04.

keznek egy demokratikus alapokon álló büntetés-végrehajtási szervezet működtetésében. Természetesen a DPKO általi megközelítést a büntetés-végrehajtási rendszerek támogatásának területén nemzetközi normák és szabványok támasztják alá, úgy mint az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (1948.) és a Foglyokkal való Bánásmód Általánosan Elfogadott Minimális Szabályai (ENSZ 1955.).

Az első ENSZ büntetés-végrehajtási szakértők a koszovói (United Nations Mission in Kosovo-UNMIK) műveletben kerültek alkalmazásra. Az ENSZ vezetése felismerte, hogy a válságok utáni helyzet normalizálása nem nélkülözheti a büntetés-végrehajtási szakemberek munkáját és úgy döntött, hogy a 2000. évtől valamennyi ENSZ békefenntartó misszió mandátumában (kivéve Sierra Leonet) szerepelteti a büntetés-végrehajtási feladatokat, és azok kezeléséhez szakértőket biztosít. 2007-től ehhez megteremtette a vezetés és irányítás központi feltételeit is a Jogállamisági és Biztonsági Szervezetek Irodája (Office of Rule of Law and Security Institutions (OROLSI)) létrehozásával a Békefenntartó Műveletek Főosztályán belül. Az Iroda részeként működik a Büntető Jogi és Bírói Tanácsadó Szolgálat (Criminal Law and Judicial Advisory Service, CLJAS), amelynek feladata a missziók bírói és büntetés-végrehajtási komponenseinek támogatása. A Szolgálat két részből áll, a Bírói és a Büntetés-végrehajtási Csoportból. Az Iroda feladata ez mellet a Készenléti büntetés-végrehajtási képességgel kapcsolatos feladatok irányítás is.

1. számú ábra: az ENSZ DPKO Jogállamisági és Biztonsági Szervezetek Irodájának szervezeti felépítése

2009-ben már 184 büntetés-végrehajtási szakértő dolgozott a különböző missziókban, 16 országból. 11 misszióban működött Büntetés-végrehajtási Tanácsadó Csoport. Munkájuk eredményeként Elefántcsontparton 11 börtönt újítottak fel, Dél-Szudánban 1800 volt katonát képeztek át börtönőrnek, Haitin 200 börtönőrt részesítettek alapképzésben, Libériában pedig a 15 vidéki börtönből 12-t újra alkalmassá tettek az elítéltek befogadására.

3. 5. A DPKO Büntetés-végrehajtási Csoportja az alábbi alapelvek alapján működik:

- *Az emberi jogok tiszteletben tartása* – a büntetés-végrehajtási rendszerek kapacitásának növelését elősegítő programok, melyeknek előfeltétele a fogva tartott állomány alapvető emberi jogainak biztosítása.
- *Nemzeti vezetés és részvétel* – a nemzeti büntetés-végrehajtási állomány által jóváhagyott, támogatott, és hazai szereplőkkel együtt kialakított programok, amelyeket a történelmi hagyományok iránti fogékonyság kell, hogy jellemezzen.
- *Partnerség* – a büntetés-végrehajtási rendszereknek nyújtott támogatás, amely magában foglalja a fejlesztést hosszú távon segítő partnerek és adományozók aktív részvételét, ösztönzi a szakmai programkészítés következetességét, és megkönnyíti az átmenetet a fenntartható és a hosszú távú fejlődés irányában.
- *A nemek közötti egyenlőség* – kötelezettség vállalás annak biztosítására, hogy figyelembe veszik a fogva tartott nők, férfiak, és a fiatal felnőttek különböző tapasztalatait, szükségleteit s prioritásait, és hogy a célzott beavatkozások alkalmával is erőfeszítéseket tesznek azoknak az egyedi diszkriminációs politikáknak és gyakorlatoknak a megszüntetésére, amelyek akadályozzák a nőket és a lányokat abban, hogy zavartalanul megvalósíthassák teljes és egyenlő jogukat a társadalomban.

A DPKO célkitűzései a békefenntartó műveletek során, a büntetés-végrehajtási területen:

- Támogatja egy életképes, biztonságos és emberséges büntetés-végrehajtási rendszer felállítását, amely az alkalmazandó nemzetközi szabványokra épül;

- Támogatja egy olyan környezet biztosítását, amely elősegíti a büntetés-végrehajtási állomány, a fogva tartottak és az egyéb állomány egészségét és biztonságát;
- Támogatja a szakmailag kifogástalan és elszámoltatható munkakörnyezet kialakítását a személyi állomány számára, amely ösztönzi a felelősségteljes és a társadalmilag elfogadható magatartást a fogva tartottak részéről, és megfelelő börtönszolgáltatásokat nyújt;
- Elősegíti a nemzeti büntetés-végrehajtási stratégia létrehozását, kidolgozását, ott ahol erre igény mutatkozik.

A missziókban működő Büntetés-végrehajtási Tanácsadó Csoportok az alábbi feladatokat hajtják végre:

- tanácsadási feladatok a büntetés-végrehajtási szervezetek országos parancsnokságai számára a szervezet átalakításával, átszervezésével kapcsolatban,
- tanácsadó és mentori szolgálat ellátása,
- képzés és nemzeti képesség építése
- kormányzati és nem kormányzati szervekkel történő partnerkapcsolatok kiépítéséhez segítségnyújtás,

A Büntetés-végrehajtási Csoport kidolgozott négy kulcsfontosságú kézikönyvet és képzési programot.²¹²

2009-ben hozta létre és hajtotta végre a Csoport a Svéd Büntetés-végrehajtási Szolgálattal közösen az ENSZ missziókban telepítendő szakemberek első egységes képzési modelljét. A tapasztalatok alapján két öt napos tanfolyam került jóváhagyásra:

- műveleti szintű büntetés-végrehajtást támogató program békefenntartó missziókban
- stratégiai szintű büntetés-végrehajtást támogató program békefenntartó missziókban

²¹² www.un.org/Depts/dpko/dpko/orolsi. *Corrections Update, Volume 1. October 2009. Letöltve: 2014. 01. 04.*

2011-ben létrehozásra került az Igazságügyi és Büntetés-végrehajtási Készenléti Képesség (Justice and Corrections Standing Capacity (JCSC) az ENSZ logisztikai központjaként működő olaszországi Brindisiben az alábbi két célkitűzéssel:

- az újonnan induló ENSZ békefenntartó missziók igazságügyi és büntetés-végrehajtási komponensek munkájának megtervezés és helyszíni beindítása,
- a már működő missziók megerősítése, segítségnyújtás és támogatás biztosítása a helyi igazságügyi és büntetés-végrehajtási szervezetek részére, amikor azonnali beavatkozásra van szükség.²¹³

Követelmények az ENSZ missziókban szolgáló büntetés-végrehajtási szakértőkkel szemben:

- legalább 5 éves szakmai (lehetőleg vezetői) tapasztalat,
- főiskolai szintű végzettség,
- az emberi jogok és az elítéltek jogainak ismerete, és ezen ismeretek gyakorlatban történő alkalmazásának képessége,
- angol és francia nyelvismeret,
- alapvető számítógép kezelői ismeretek,
- képes legyen fejleszteni megszerzett technikai ismereteit,
- legyen gépkocsivezetési gyakorlata.

A jelöltnek vállalnia kell, hogy legalább 12 hónapot szolgál az adott misszióban, amely 6-12 hónappal meghosszabbítható. Fizetését a saját kormánya biztosítja, az ENSZ pedig a misszióban érvényes napi díjat adja, amiből az illető a saját megélhetését (lakásbérlés, étkezés, helyi és nemzetközi (haza) utazás, stb.) kell, hogy megoldja.

Nézzünk néhány példát, hogy az egyes missziókban, milyen nehézségekkel néznek szemben a büntetés-végrehajtás területén dolgozók:

- Haitiban a 2010. januári földrengés után 5000 elítélt szökött meg. A következő egy évben az ENSZ büntetés-végrehajtási szakemberei segítségével sikerült a szökevények zömét elfogni és a börtönök nagy részét helyreállítani.

²¹³ www.un.org/Depts/dpko/dpko/orolsi.. Corrections Update, Volume 2. October 2010. Letöltve: 2014. 01. 04.

- Hasonló nehézségekkel kellett szembenéznie az ENSZ büntetés-végrehajtási komponensének Elefántcsontparton, ahol a 2010 év végi választást követő zűrzavarban 12000 elítélt szökött meg a börtönökből.

A Büntetés-végrehajtási Csoport az alábbi szakértők részvételére számít a missziókban:

- képzési tanácsadó,
- stratégiai tervező tanácsadó,
- büntetés-végrehajtási mezőgazdasági tanácsadó,
- mentor,
- orvosi és egészségügyi tanácsadó,
- műszaki tanácsadó,
- női és fiatalkorú igazságügyi tanácsadó,
- fogva tartottak oktatási tanácsadója,
- pszichológiai/lelki tanácsadó,
- börtön nyilvántartási szakértő.²¹⁴

2012-re már szinte a duplájára emelkedett azon büntetés-végrehajtási szakemberek száma, akik a tizenegy különböző békefenntartó misszióban teljesítettek szolgálatot. Részleteiben:

- 45 nemzetközi szakértő,
- 10 nemzeti szakértő,
- 350 büntetés-végrehajtási szakértő 30 országból
- 21 ENSZ önkéntes.²¹⁵

A DPKO a büntetés-végrehajtás területén is széleskörű együttműködésre törekszik a tagállamokkal és a nemzetközi szervezetekkel. Ennek keretein belül 2009-től évente megrendez egy nemzetközi büntetés-végrehajtási konferenciát, amely a békefenntartó környezetben végzett munkára fókuszál (International Conference on Corrections in Peacekeeping Settings).

2009-ben a DPKO megállapodást kötött a Nemzetközi Büntetés-végrehajtási Szövetség (International Corrections and Prisons Association (ICPA) a büntetés-végrehajtási tevékenység elősegítésére a békefenntartói környezetben.

²¹⁴ [www.un.org/en/peacekeeping/issues/rule of law/ Corrections Update, Volume 3. September, 2011.](http://www.un.org/en/peacekeeping/issues/rule%20of%20law/Corrections%20Update,%20Volume%203.%20September,%202011) Letöltve: 2014. 01. 04.

²¹⁵ [www.un.org/en/peacekeeping/issues/rule of law/ Corrections Update, Volume 4. December, 2012.](http://www.un.org/en/peacekeeping/issues/rule%20of%20law/Corrections%20Update,%20Volume%204.%20December,%202012) Letöltve: 2014. 01. 04.

2011-ben a DPKO támogatásával megalakításra került a Büntetés-végrehajtás Barátainak Csoportja nevű nemzetközi szervezet (Group of Friends of Corrections) azzal a céllal, hogy elősegítse a Főosztály kezdeményezéseit, támogassa azokat szakértőkkel, kutatásokkal és politikai támogatást nyújtson.

Szintén a DPKO kezdeményezésére, létrehozásra került a Jogállamisági Közösség Gyakorlati Elektronikus Hálózata (Rule of Law Community of Practice Electronic Network), azzal a céllal, hogy javítsa a területen dolgozók ismeretét, továbbítsa a hálózathoz tartozók számára a legfrissebb kutatási eredményeket, közleményeket. A hálózat internet alapon működik és segíti a főparancsnoksági törzs, a missziókban dolgozó büntetés-végrehajtási szakértők szakmai tapasztalatainak cseréjét és a tapasztalatok egymással történő megosztását. 2012-ben a hálózatba 516-an regisztráltak, az adatbázisban 1264 dokumentum volt található és 229 internet csatlakozási pontot tartalmazott. A rendszer az ENSZ számítógépes hálózatán keresztül működik.

A DPKO jelentős lépéseket tett annak érdekében, hogy a büntetés-végrehajtási területen is rendelkezésre álljanak a szükséges szakmapolitikai dokumentumok kézikönyvek és egyéb segédesszközök. Lássuk miket sikerült elérniük:

- a Nemzetközi Büntetés-végrehajtási Egyesülettel közösen börtönmodelleket terveztek különböző környezeti helyszínekre és különböző kultúrákra alapozva.
- az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának Hivatalával (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights-OHCHR) közösen létrehozták az ENSZ Jogállamisági Mutatóját tartalmazó segédletet (United Nations Rule of Law Indicators). A 135 mutatóból 42 a büntetés-végrehajtásra vonatkozik.
- Haitiban, a Kongói Demokratikus Köztársaságban és a Libériában zajló békefenntartó missziókban részletes összehasonlító tanulmányt készítettek az előzetes letartóztatás hosszúságáról és körülményeiről. A tanulmány azonosította a nemzeti és a misszióra vonatkozó követelményeket az előzetes letartóztatások időtartamára vonatkozólag.²¹⁶

²¹⁶ [www.un.org/en/peacekeeping/issues/rule of law/ Corrections Update, Volume 4. December, 2012. Letöltve: 2014. 01. 04.](http://www.un.org/en/peacekeeping/issues/rule%20of%20law/Corrections%20Update,%20Volume%204.%20December,%202012.Letoltve:2014.01.04)

4. A büntetés-végrehajtási feladatok helyzete az Európai Unió nemzetközi válságkezelő misszióiban:

Az Európai Uniót az 1957. március 25-én aláírt Római Szerződés alapján hozta létre Belgium, Franciaország, Hollandia, Luxemburg, Németország és Olaszország. A 15 tagú EU-hoz, 2004. május. 1-jén csatlakozott, a nyolc közép-európai társult ország valamint Ciprus és Málta.²¹⁷ Bulgária és Románia 2007-ben csatlakozott, 2013-ban pedig az EU felvette tagjai sorába Horvátországot is.

Európát ugyan a demokrácián és a gazdasági fejlődésen alapuló idealista békefelfogás jellemzi, ennek ellenére, mint regionális szervezet nem képes távol tartani magát a nemzetközi konfliktusoktól, mert a világban ható folyamatok befolyásolják Európa biztonságát, hatással vannak gazdasági és politikai stabilitására.

Az EU-nak bár elsősorban Európában kellene garantálnia a békét és a biztonságot, a tagállamok a 2003-ban elfogadott Európai Biztonsági Stratégiában már globális feladatokat fogalmaztak meg a nemzetközi biztonság területén. Ezért arra kell törekednie, hogy mint pénzügyi és gazdasági központ segítse elő a világban zajló válságok megoldását. Ennek következtében született meg a döntés egy 60 000 fős katonai, egy 5000 fős rendőri és 2005-ben egy 3000 fős csendőr készenléti alakulat felállításáról.

2013 végéig az EU tagállamai 34 válságkezelő misszióban vettek részt. Ebből 17 jelenleg is folyamatban van, és ami érdekes, hogy 9 Afrikában zajlik. A jogállamiság területén eddig három missziót indított az Európai Unió (EUJUST Themis Georgia 2004-2005, EUJUST LEX Iraq 2005-2013, EULEX Kosovo 2008-2014). Az iraki és a koszovói misszióban szolgáltak, szolgálnak büntetés-végrehajtási szakemberek, közöttük magyarok is.²¹⁸

A Tanács 2000-ben döntött a válságkezeléssel kapcsolatos politikai és katonai szervezetek létrehozásáról. Jelenleg az alábbi bizottságok foglalkoznak a nemzetközi válságkezeléssel EU szinten:

- A Politikai és Biztonsági Bizottság (Political and Security Committee- PSC)
- AZ EU Katonai Bizottsága (European Military Committee- EUMC)
- Polgári Válságkezelési Bizottság (Committee for Civilian Aspects of Crisis Management (CIVCOM)).

²¹⁷ 2004. évi XXX. Törvény az Európai Unióhoz történő csatlakozásról szóló szerződés kihirdetéséről

²¹⁸ www.csdpmap.eu. Letöltve: 2014. 01. 06.

4. 1. Az Európai Unió szerepvállalása a nemzetközi válságok kezelésében többek között az alábbi tevékenységekben valósul meg:

A békeépítés: Az EU kulcsfontosságú szerepet játszott és játszik a békeépítésben a Nyugat-Balkánon a délszláv háborút követően, és politikai, gazdasági és gyakorlati támogatást nyújt ebben a válságok sújtotta övezetben.

Az Unió szomszédságpolitikája: Az Európai Unió keleti és déli határai mentén sok olyan ország helyezkedik el, amelyekben az utóbbi évtizedekben gyökeres politikai és gazdasági változások történtek. Legutóbb az arab tavasz eseményei szemléltették jól, hogy miért van szükség hatékony európai szomszédságpolitikára, amelynek célja, hogy az EU szilárd alapokon nyugvó, baráti viszonyt alakítson ki és ápoljon a külső határai mentén fekvő országokkal. Ezen erőfeszítések szerves részét képezi a demokrácia és az emberi jogok betartásának elősegítése, a kereskedelem megnyitása, valamint a vízümpolitika terén folytatott együttműködés.

Fejlesztési segélyek nyújtása: Az Unió nyújtja a legtöbb fejlesztési segélyt a rászoruló országokban. 2010-ben az EU és tagállamai által nyújtott fejlesztési segély összege együttesen 53,8 milliárd eurót tett ki, és ez a segély világszerte több millió ember életében számottevő javulást eredményezett.

A közel-keleti békefolyamat elősegítése: Az Egyesült Nemzetek, az Egyesült Államok és Oroszország mellett az EU is tagja a **közél-keleti négyesnek**, amely a közel-keleti békefolyamat megvalósításán fáradozik. Európa számára az arab-izraeli konfliktus rendezése kiemelt stratégiai cél. Az Unió a két állami megoldásra törekszik: egy független, demokratikus és életképes palesztin állam létrehozását támogatja, amely Izrael mellett békében és biztonságban létezhet.

Az **emberi jogok védelme** iránt az EU elkötelezett, és azon fáradozik, hogy e jogoknak a világon mindenütt érvényt lehessen szerezni. Az emberi jogok központi helyet kapnak az uniós külkapcsolatokban: az Unión kívüli országokkal folytatott politikai párbeszédben ugyanúgy, mint az uniós fejlesztéspolitikában és a segítségnyújtás során, valamint a többoldalú fórumokon, például az Egyesült Nemzetek Szervezetében végzett uniós tevékenység keretében.

Az Egyesült Nemzetek Szervezetével az Unió számos kérdésben szoros együttműködést folytat. Az Európai Unió többoldalúság iránti meggyőződése abból fakad, hogy a nemzetközi kapcsolatokban elkötelezett a tárgyaláson alapuló, kötelező érvényű szabályok iránt. Ezt az alapelvet a Lisszaboni Szerződés is egyértelműen rögzíti.

A biztonság erősítése a világban: A közös biztonság- és védelempolitika (KBVP) keretében az EU polgári és katonai missziókat működtet a világ különböző térségeiben. Ezek a missziók – a határigazgatástól a helyi rendőrség kiképzéséig – különböző jellegű feladatokat látnak el.

A válságkezelés és humanitárius segítségnyújtás: Az összes nemzetközi humanitárius segély csaknem felét az Európai Unió és tagállamai nyújtják. Ez a segély életeket ment a válság sújtotta övezetekben, például az Afrika szarva térségben, ahol a lakosság számottevő részét az éhínség fenyegeti. Az Európai Unió ezenkívül készen áll arra, hogy összehangolt módon reagáljon a nemzetközi szükséghelyzetekre, ahogy tette azt a haiti földrengés, a japán szökőár és a pakisztáni áradások után is. E válságkezelések során az EU a rendelkezésére álló összes eszközt mozgósítja.

Az éghajlatváltozás elleni küzdelem: Az Uniónak nagy szerepe volt az éghajlatváltozásról szóló Kiotói Jegyzőkönyvről folytatott tárgyalásokban, emellett a kis szén-dioxid-kibocsátást célzó belpolitikai programja valószínűleg a legfejlettebb és legkifinomultabb ilyen program a világon. Az EU a jövőben is kiemelten fontos szereplő lesz: nélküle elképzelhetetlen ambiciózus törekvéseket megvalósítani az éghajlatváltozás elleni küzdelem terén.

A kereskedelem terén: Az Európai Unió a világ legnagyobb kereskedelmi tömbje. A kereskedelem a közös politikák egyike, ezért az EU egységes álláspontot képvisel a nemzetközi partnerekkel folytatott tárgyalások során, és síkra száll a szabad és méltányosabb nemzetközi kereskedelemért.

Egyre bővülő Európai Unió – a hatoktól a huszonhetekig: Az 1957-ben hat állam által alapított Európai Gazdasági Közösség az évtizedek során a huszonhetek Európai Uniójává nőtte ki magát. Mérföldkőnek tekinthető a közép- és kelet-európai régióban bekövetkezett politikai rendszerváltás, mely utat nyitott a tér-

ség országai előtt a csatlakozásra. Az európai uniós tagság és az azzal járó politikai és gazdasági stabilitás óriási vonzerőt jelent a környező országok számára – a csatlakozni kívánó országoknak azonban bizonyítaniuk kell, hogy megfelelnek a csatlakozás feltételéül szabott uniós követelményeknek, többek között a demokratikus berendezkedés és a jogállamiság tekintetében.²¹⁹

4. 2. Az Európai Külügyi Szolgálat (EKSZ) egy, a Lisszaboni Szerződés által létesített szerv, amelynek a feladata az Európai Unió (EU) külügyi politikájának végrehajtása. Hivatalosan 2010. július 26-án alakult meg. Az Európai Külügyi Szolgálat az Unió külügyi és biztonságpolitikai főképviseelőjének munkáját segíti. A főképviseelő az elnöke a Külügyek Tanácsának, ő felel a közös kül- és biztonságpolitikáért, illetve biztosítja az EU külső fellépéseinek egységességét és koordinációját.

Az EKSZ-en belül működnek az EU válságkezeléssel foglalkozó intézményei:

- a Válságkezelési és Tervezési Igazgatóság (Crisis Management and Planning Directorate –CMPD)
- a Polgári Tervezési és Végrehajtási Szolgálat (Civilian Planning and Conduct Capabilities – CCPC)
- az EU Katonai Törzse (EU Military Staff – EUMS)
- az EU Hírszerző Elemző Központ (Intelligence Center -INTCEN)
- EU Műveleti Központ (EU Operation Center –EU OPCEN)
- Európai Műhold Központ (EU Satellite Center - EUSC)

Az EU válságkezelési tevékenységét támogató intézmények:

- Az Európai Védelmi Ügynökség (European Defence Agency -EDA)
- Az Európai Unió Biztonsági Tanulmányok Intézete (European Union Institute for Security Studies - EUISS)

Tekintsük át azon EU missziókat, ahol büntetés-végrehajtási szakértők dolgoznak:

4. 3. Európai Unió Iraki Integrált Jogállami Missziója (The European Union Integrated Rule of Law Mission for Iraq -EUJUST LEX-Iraq) Bagdad, Irak

Az Európai Unió Bizottsága Joint Action 2005/190/CFSP számú határozatával hozta létre 2005-ben. Az EUJUST LEX feladata az volt, hogy képzést biztosítson

²¹⁹ http://eeas.europa.eu/what_we_do/index_hu.htm. Letöltve: 2014. 01. 08.

iraki bírónak, rendőröknek, és büntetés-végrehajtási szakembereknek. A biztonsági körülmények miatt az oktatás zöme az EU tagállamaiban zajlott.

A képzések tematikájában a szakmai kérdésekre koncentrált, de foglalkozott általános emberi jogi, és jogállami problémákkal is. Az európai "legjobb gyakorlatok" bemutatásával az iraki rendőrök, nyomozó bírók megismerhették az életlenes bűncselekmények nyomozásának módszertanát, és egyes modern bűnügyi szakértői eljárásokat. A bírókat célozta meg a jogállami normák szerinti büntető-eljárásról szóló tanfolyam. A büntetés-végrehajtás terén a börtönökre vonatkozó úgynevezett minimum követelmények oktatása képezte a tanfolyamok alapját. Az emberi jogokkal kapcsolatos ismeretek minden képzési formában helyet kaptak.

Speciális képzési forma volt a munkafolyamatba épített tanulmányút, melynek során iraki börtön-parancsnokok (helyettesek) európai kollégáik "árnyékaként" dolgoznak két-három hétig, mélységében megismerve ez által a munkafolyamatokat.

Tekintve azt, hogy az EUJUST LEX elsősorban felső - és középszintű továbbképzésére szakosodott, külön tanfolyamok kerültek megrendezésre a vezetési ismeretek oktatása céljából. A misszió időtartama alatt több mint 2000 fő vett részt a különböző képzési formákban. A csoportok (a kisebb létszámú munkatapasztalat- illetve tanulmányút kivételével), 15-40 fősek voltak.

A képzési tematikák kialakítása során fontos szempontként jelentkezett a helyi, az iraki igények figyelembe vétele. Ez még a végrehajtási szakaszban is folyamatos egyeztetést tett szükségessé az érintett iraki kormányzati szervekkel.

Az EUJUST LEX irányítását és európai, a tagállamokkal történő koordinációját a Brüsszeli Koordinációs Hivatal (BCO) végezte. Itt dolgozott a személyzet túlnyomó többsége, vezetők, képzési szakértők, tanfolyam koordinátorok, biztonsági tisztek, adminisztratív-logisztikai személyzet, stb.

A Bagdadi Kapcsolattartó Hivatal (BLO) a bagdadi Brit Nagykövetség objektumában került elhelyezésre. Elsődleges feladata a helyi szervek tájékoztatása a tanfolyamokról, a névsorok beszerzése, az útlevelekkel, vízumokkal, utazással kapcsolatos kiterjedt ügyintézés bonyolítása volt. A BLO képviselte a Missziót a különböző bagdadi nemzetközi fórumokon, a nemzetközi közösség (Jogállami Szektor Munkacsoport, UNAMI, US-PRT, stb.) értekezletein. A személyzetet általában 4-5 négy fő alkotta. A kint dolgozó magyar szakértő feladata, mint büntetés-végrehajtási jogállami szakértő, az Igazságügyi Minisztériummal és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságával való kapcsolattartás volt. A munkakörülmények, a kommunikáció csatornái nagyon korlátozottak voltak. A bizton-

sági helyzet miatt a helyi szervezetekkel szinte kizárólag futár útján lehet érintkezni. Az erősen védett, de messze nem biztonságos Nemzetközi Zónán (IZ) kívül ("Vörös Zóna") szinte alig lehet mozogni. A BLO esetében ez a Bagdadi Nemzetközi Repülőtérre történő utazást jelentette, hiszen jelenlétünk nélkül a csoportok nem hagyhatták volna el az országot. Az IZ-n belül is korlátozottan, páncélozott járműben, fegyveres biztosítással lehetett közlekedni a Misszió tagjainak.

Az elhelyezés, az ellátás bagdadi fogalmak szerint viszont kiváló volt. A lakókonténerben a bv. szakértők egyedül laktak, ami luxusnak számít az IZ külföldiekkel telezsúfolt barakk-táborában, az élelem bőséges, választékos volt, kondicionáló terem és klubház is rendelkezésükre állt.

Mindamellett a be- és összezártság és a hallatlan monotónia miatt mindenki megviselt. Az ott dolgozók hangulatát erősen befolyásolta, hogy az IZ-t változó intenzitással, de gyakorlatilag folyamatosan lőtték 107-mm-es rakétákkal. A Brit Nagykövetség is több, közvetlen találatot kapott, szerencsére veszteségek nélkül. A napi munkát mindenesetre meghatározta, hogy a támadások során fedezékbe kellett vonulni, és a lövedékálló mellényt / sisakot is igen sokszor viselni kellett. Ugyancsak körülményes és veszélyes volt a repülőtérre és az országból, a britlégi erő által történő kiszállítás.²²⁰

4. 4. Az Európai Unió Jogállamisági Missziója Koszovóban (The European Union Rule of Law Mission in Kosovo - EULEX)

Az EULEX KOSOVO az Unió legnagyobb és legösszetettebb polgári válságkezelő missziója.

Fő célja a koszovói kormányzat segítése és támogatása a jogállamiság megteremtésében, kiemelt figyelemmel az igazságszolgáltatásra, valamint hogy gondoskodjon a szerbiai tartományból önálló állammá vált, zömmel albánok lakta terület függetlenedési folyamatának jogállami mederben tartásáról, ellenőrizze a politikai demokrácia és az emberi jogok - azon belül különösen az ott maradó szerbek kisebbségi jogainak - tiszteletben tartását.

A misszió segítette, segíti a koszovói intézményeket, igazságügyi hatóságokat és bűnüldöző szervezeteket a fenntarthatóság és elszámoltathatóság megteremtésére irányuló erőfeszítéseikben, továbbá a független, többnemzetiségű igazságügyi

²²⁰ Huszár László: *Európai Unió Iraki Integrált Jogállamisági Misszió EUJUST LEX, Irak 2006 június 30 – 2007. december 31. In: Szabó Miklós (szer.) A magyar rendvédelmi erők szerepe a nemzetközi béke és stabilitás megteremtésében, Nemzetközi Oktatási és Polgári Válságkezelési Központ, Budapest, 2010. 122. p. 182 p.*

rendszer, valamint a többnemzetiségű rendőrségi és vámszervek létrehozásában, továbbfejlesztésében és megerősítésében, biztosítva azt, hogy ezek az intézmények mentesek legyenek a politikai befolyástól, és megfeleljenek a nemzetközileg elismert normáknak és az európai legjobb gyakorlatoknak. A misszió az Európai Bizottság támogatási programjaival teljes körűen együttműködve - felügyelet, iránymutatás és tanácsadás révén hajtja végre megbízatását, bizonyos végrehajtási jogkörök fenntartásával. A misszió jogi háttérét a Tanács Európai Unió koszovói jogállamiság-missziójáról szóló 2008/124/KKBP együttes fellépése (2008. február 4.) adja. A misszió 2008 decemberében indult, jelenleg 1250 nemzetközi szakértő és 1000 helyi alkalmazott dolgozik benne. Érdekessége, hogy az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1244-es határozat alapján működik.²²¹

A misszió vezetője két nagy létszámú főosztályt és egyén segítő és támogató szervezeteket irányít.

Vannak olyan bűncselekmény kategóriák, amelyek nyomozását az EULEX még nem adta át a helyi koszovói hatóságoknak, ezt a végrehajtó munkát végzi az egyik főosztály (Executive Division):

- Háborús bűnök nyomozása
- A terrorizmussal kapcsolatos nyomozati munka
- A szervezett bűnözés és a vezetők korrupciós ügyeinek nyomozása
- A tulajdonnal és a privatizálással kapcsolatos ügyek
- Egyéb súlyos bűncselekmények nyomozás.

A másik főosztály (Strengthening Division). végzi a koszovói igazságszolgáltatási és rendvédelmi szervek megfigyelését, mentorálását és támogatását. Itt büntetés-végrehajtási szakemberek, jogászok, rendőrök és vám szakértők dolgoznak. A főosztály állományába tartozik a Büntetés-végrehajtási Osztály. Az Osztály szoros együttműködést alakított ki a Koszovói Büntetés-végrehajtási Szolgálattal. Állományába 70 nemzetközi szakértő tartozik 13 országból. Az osztály állományában különböző szakértők (adminisztrációs, biztonsági, gazdasági, számviteli stb.) és megfigyelő, tanácsadó csoportok, valamint elítélt kísérő csoportok tartoznak A tanácsadó csoportok a koszovói börtönökben végzik napi munkájukat.²²²

²²¹ http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eulex-kosovo/index_en.htm.

Letöltve: 2014. 01. 08.

²²² <http://eulex-kosovo.eu/en/justice/correctional-unit.php> Letöltve: 2014. 01. 08.

4.5. A palesztin területeken működő jogállamisági misszió (European Union Co-ordinating Office for Palestinian Police Support, EUPOL COPPS):

A misszió 2006. január 1-én indult. Az EU célja a misszió indításával azt volt, hogy fejlessze a palesztin rendőrséget, és segítse a palesztin jogállamiság kialakulását, elősegítve ezzel egy önálló palesztin állam kialakítást. Az EUPOL COPPS három területet ölel fel:

- a jogállamisági területért a Jogállami Részleg (Rule of Law Section) felel,
- a rendőri tanácsadói területet a Rendőri Tanácsadó Részleg (Police Advisory Section) irányítja,
- rendelkezik a misszió még egy programszervező részleggel (Programme Section)

A Jogállami Részlegen belül működik a Büntetés-végrehajtási Csoport, amelynek feladata a Palesztin Központi Büntetés-végrehajtási Parancsnokság támogatása. Munkájuk kiterjed a stratégiai tervezésre, a szervezeti reformokra, a büntetés-végrehajtási állomány képzésére, és az intézetek felújításának megszervezésére. Kiemelt figyelmet fordítanak a fogva tartottak emberi jogainak betartására, a rehabilitációs programokra és a hátrányos helyzetben élítőkre.

A végső cél egy fenntartható, önállóan működő palesztin büntetés-végrehajtási rendszer kialakítása, amely a nemzetközi előírásoknak megfelelően tevékenykedik, és figyelembe veszi a palesztin nép szociális és biztonsági szükségleteit.²²³

4.6. Az EU Regionális Tengeri Képességfejlesztő Missziója Afrika szarván és a Nyugat-Indiai Óceánon (Regional Maritime Capacity Building Mission in the Horn of Africa and the Western Indian Ocean EUCAP NESTOR):

Az EU 2012. július 16-án indította ezt a polgári válságkezelő missziót, amely katonai szakértőkkel is rendelkezik, és a tervezett létszáma 137 fő nemzetközi szakértő, valamint 39 helyi alkalmazott. Az Afrika szarván és a Nyugat-Indiai Óceán térségében elhelyezkedő öt országra (Djibouti, Kenya, Szomália, Seychelles - szigetek és Tanzánia) terjed ki.

Az EUCAP NESTOR misszió célja a térség tengeri biztonságának erősítése, beleértve a kalózkodás elleni fellépést és a tengeri igazgatási feladatokat. Az egyik fő feladat a tengeri igazságszolgáltatási rendszer megerősítése, beleértve ebbe a súlyos tengeri bűncselekmények nyomozását, a gyanúsítottak letartóztatását és

²²³ <http://www.eupolcops.eu/content/rule-law-section> Letöltve: 2014. 01. 08.

bebörtönzését, a bűnvádi eljárások lefolytatását. A misszió működése kiképzésre, mentorálásra és tanácsadásra terjed ki, tagjai fegyvertelenek.²²⁴

5. Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ):

Az EBESZ az ENSZ Alapokmányának VIII. fejezete értelmében regionális szervezet, melynek fő feladatai a korai előrejelzés, a konfliktusok megelőzése, a válságkezelés és a válságokat követő rehabilitáció elősegítése, az európai biztonság és stabilitás megőrzése érdekében. Jelenleg 57 tagállama van, minden állam azonos jogokkal rendelkezik. Tevékenysége felöleli a fegyverzetellenőrzést, a megelőző diplomáciát, az emberi –és kisebbségi jogokat, a választások ellenőrzését, a demokratikus folyamatok támogatását, a terrorizmus elleni küzdelmet, a gazdasági és környezetvédelmi ügyeket. Döntéseit egyhangúan hozza, de azok nem kötelező érvényűek.

Az EBESZ elemi feladatai közé tartozik a korai előrejelzés, a válságok megelőzése, válságkezelés és konfliktusok utáni újjáépítésben való közreműködés.

Az elődszervezet az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) az 1970-es évek elején alakult, azzal hogy párbeszédet biztosítson a Kelet és Nyugat között. Az EBEÉ záróokmányát 1975. augusztus. 1-én, írták alá Helsinkiben Európa és Észak-Európa 35 országának (Albániát kivéve) az összes európai állam, továbbá az Egyesült Államok és Kanada) állam- illetve kormányfői.

1990-ben a hidegháború végeztével, Párizsban a tagállamok új irányt szabtak az EBEÉ számára. (Párizsi határozat egy új Európáért- Paris Charter for a New Europe). A feladat a zajló történelmi változások kezelése, és az új kihívásokra a megfelelő válasz biztosítása a tagországok számára.

Az 1994 végén, Budapesten megrendezett csúcstalálkozó során, az EBEÉ a korábbi években végbement változtatásokra tekintettel Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetre változtatta a nevét. A budapesti konferencia a biztonság és a konfliktuskezelés területén is előrelépést hozott, mert leszögezte, hogy az emberi jogok a jogállamiság és a demokratikus intézmények jelentős mértékben hozzájárulnak a konfliktusok kialakulásának megelőzéséhez

1999 novemberében, Isztambulban fogadta el a Szervezet az Európai Biztonsági Chartát, mely tovább fejlesztette a szervezet képességeit a válsághelyzetekre való reagálás terén és elmélyítette a résztvevő országok együttműködését. Az

²²⁴ <http://eas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eucap-nestor/Letöltve: 2014. 01. 08.>

isztambuli csúcstalálkozó óta eltelt időszakban az EBESZ folyamatosan alkalmazkodott a változó biztonsági környezet okozta kihívásokhoz, feladatai sorába felvette a terrorizmus, az ember- és kábítószer-kereskedelem, a szervezett bűnözés, az idegengyűlölet és az intolerancia elleni küzdelmet is.²²⁵

Az EBESZ Titkárság keretein belül működik a Stratégiai Rendőri Ügyek Hivatala – (Strategic Police Matters Unit- SPMU), amelynek feladatai közé tartozik a jogállamiság érvényesülésének elősegítése, az alapvető demokratikus alapelvek érvényre juttatása. Ezeket a feladatokat szakértők biztosításával, az adott rendvédelmi szerv átvilágításával és egyéb segítségnyújtással látja el. Feladatának tartja olyan rendvédelmi szervek fejlesztését, amelyek védik és segítik az állampolgárokat.²²⁶

Az SPMU nem igazán aktív a büntetés-végrehajtás területén. Az egyetlen 2013-as büntetés-végrehajtási program az EBESZ Ashgabati (Türkmenisztán) Központja által Törökországba szervezett egy hetes tanulmányút. A szakmai tapasztalat cserén büntetés-végrehajtási vezetők és a Vörös Félhold Társaság munkatársai vettek részt.

6. Genfi Központ a Fegyveres Erők Demokratikus Ellenőrzéséért (Democratic Control of Armed Forces – DCAF):

A tanácsadó szervezet válságkövetekhez tartozó országok kormányai, és nem kormányzati szervei részére nyújt segítséget a demokratikus intézményrendszerek kialakításához, a fegyveres erők és rendvédelmi szervek demokratikus ellenőrzéséhez. Segítséget nyújt a kormányoknak a nemzetközi szervezetekkel való kapcsolatok kialakításában és működtetésében.

A DCAF-t 2000 októberében a svájci kormány kezdeményezésére 43 tagállam részvételével alakították meg. Jelenleg 61 tagállama van, köztük hazánk is.

Céljai az alábbiak:

- a civil-katonai kapcsolatok, és a fegyveres szervezetek demokratikus ellenőrzésével kapcsolatban információkat gyűjt, kutatási programokat szervez, kapcsolatokat épít, abból a célból, hogy azonosítsa a

²²⁵ http://www.mfa.gov.hu/kulkepviselet/AT_EBESZ/hu/EBESZ/EBESZ.htm Letöltve: 2014. 01. 08.

²²⁶ <http://www.osce.org/spmu>. Letöltve: 2014. 01. 08.

megoldandó problémákat, átadja a demokratikus tapasztalatokat és a legjobb gyakorlati példákat;

- szakértői segítségével támogatja az ez iránt érdeklődő parlamenteket, kormányokat, kormányzati és nem kormányzati szervezeteket, nemzetközi szervezeteket, tanintézeteket;²²⁷

Tevékenységének fontos részét képezi konferenciák, szemináriumok, kerek asztal beszélgetések szervezése a nemzetközi rendvédelmi missziókkal kapcsolatos tapasztalatok feldolgozása és közkinccsé tétele érdekében. A rendezvényeken elhangzott előadásokat nyílt, mindenki által hozzáférhető publikációkban teszik közzé, elektronikus és nyomtatott formában. A jogállamiság területén nem sok aktivitás tapasztalható a Központ részéről. Van viszont egy 2005-ös kiadványuk, melynek a címe: „Beavatkozás után – a Közbiztonsági Igazgatás konfliktus utáni közösségben – a beavatkozástól a fenntartható helyi tulajdonosi szemléletig”. „After Intervention: Public Security Management in Post-Conflict Societies – from Intervention to Sustainable Local Ownership” A könyv harmadik részében bemutatásra kerülnek a több dimenziójú békeműveletek során alkalmazható eljárások és módszerek.

7. Az Afrikai Unió

Az Afrikai Uniót (AU) elődszervezetét a volt gyarmatok önállóvá válása után, 1963-ban alapították meg Afrikai Egység Szervezet néven (OAU), az addig létező afrikai regionális tömbök összevonásával. Az AU székhelye Etiópia fővárosában, Addisz-Abebában van.

A szervezet célja az afrikai államok gazdasági együttműködésének megteremtése, és a köztük támadt konfliktusok kezelése. Ezen kívül az afrikai országok egységének, szolidaritásának és együttműködésének az előmozdítása, szuverenitásuk és területi integritásuk védelme, valamint a gyarmatosítás maradványainak felszámolása a szervezet feladata. A 2002. július 9-én megtartott államfői értekezleten az új afrikai kezdeményezés szellemében változtatták a nevét Afrikai Unióra.

²²⁷ Philipp Fluri: *Parliamentary Oversight of the Security Sector: [A biztonsági szektor Parlamenti ellenőrzése]* Genova Center for the Democratic Control of Armed Forces, [Genfi Központ a Fegyveres Erők Demokratikus átalakításáért] Genf/Belgrád. 2000. 188-190. p.

Az Afrikai Unió legfőbb szerve az Állam és Kormányfők Közgyűlése. A Közgyűlés évente ülésezik, fő funkciókat az alábbiak:

- Meghatározza az Afrikai Unió közös politikáit.
- Az AU más szerveitől jelentéseket, beszámolókat kérhet és kap.
- A tagállamok kérésére ülést tart.
- Jogában áll újabb uniós szerveket létesíteni.
- Ellenőrzi a közös politikák végrehajtását.
- Elfogadja az Unió költségvetését.
- Kinevezi és visszahívja az Afrikai Bíróság bíráit.
- Kinevezi a bizottságok elnökeit.

Az Állam és Kormányfők közgyűlésének ülését az ún. Végrehajtó Tanács készíti elő, mely évente kétszer tart ülést. Tagjai a tagállamok külügyminisztere.

A Pánafrikai Parlamentet 2004-ben hozták létre, elsősorban tanácsadási és konzultációs joga van.

Az Afrikai bíróságot az Európai bíróság mintájára hozták létre.

Az ún. Bizottság viszi a szervezet ügyeit és szolgálja ki az értekezleteket, konferenciákat. Élén az elnök áll, akinek jelentős jogai vannak: politikai és gazdasági lépéseket kezdeményezhet.

A Bizottságon belül 10 funkcionális és egy békéltető bizottság van.

Az Állandó Képviselők Bizottsága előkészíti a Végrehajtó tanács üléseit, tevékenységét is a Végrehajtó bizottság utasításai szerint végzi. Jogában áll viszont albizottságokat és „ad hoc” csoportokat létrehozni.

Az Afrikai Unió rendelkezik még 7 állandó technikai bizottsággal is. Ezek a szakterületüket érintő ügyekben előkészítik az Afrikai Unió projektjeit és betesznek a Végrehajtó Tanács elé. Ők felelősek a meghozott határozatok végrehajtásáért és biztosítják az egyes bizottsági tevékenységek közötti harmonizációt. Jelentéseket is terjesztenek a Végrehajtó Tanács elé.

A gazdasági és Szociális, Kulturális Bizottság az Afrikai Unió tanácsadó szerve, mely a tagállamok különböző társadalmi - szakmai csoportjainak képviselőiből áll.

A Közgyűlés 2003-ban hozta létre a Béke és Biztonsági Tanácsot, melynek alapszabályzatát és eljárási rendjét hasonló alapelvek határozzák meg, mint az ENSZ Biztonsági Tanácsét. Az AU rendelkezik Katonai Bizottsággal, Korai Előrejelző Riasztó Rendszerrel és létrehozta Bölcsék Tanácsát is.

Az Afrikai Uniónak meg kell küzdenie a törzsi és polgárháborúk, az emberi jogok semmibe vétele, a betegségek, az éhínség, a nyomor, a szárazság, a sivata-

gosodás és az írástudatlanság által jelentett kihívásokkal. Az Afrikai unió eddigi legnagyobb feladata a darfuri válság megfékezése volt.²²⁸

7. 1. Az Afrikai Unió válságkezeléssel foglalkozó szervezetei:

- A Védelmi és Biztonsági Főosztály
- A Béketámogató Főosztály
- Konfliktus Kezelő és Újjáépítési Főosztály
- Az AU Béke Alap
- Az Afrikai Készenléti Erő

Az AU első békefenntartó misszióira 2003-ban, Burundiban (AMIB) és Szudánban (AMIS) került sor, azonban mindkét esetben csak korlátozott mandátummal rendelkeztek. Az AU jelenleg egy békefenntartó missziót irányít (Szomáliában, African Union Mission in Somalia -AMISOM), és részt vesz egy ENSZ-el közös misszióban Darfúrban - African Union/United Nations Hybrid operation in Darfur - UNAMID). A UNAMID feladatai között szerepel a jogállamiság megteremtése a misszió területén.²²⁹

7. 2. Az Afrikai Készenléti Erő (African Standby Force-ASF):

Az AU az EU segítségével 2008-tól dolgozik azon, hogy egy megfelelően felkészített és felszerelt békefenntartó képességet hozzon létre. A tervek szerint az ASF öt regionális (déli, keleti, nyugati, északi, központi) készenléti dandárból (SADC dandár; EAS dandár; ECOWAS dandár, NAS dandár; ECCAS dandár A dandároknek 2010 végére kellett a teljes készenlétet elérniük.

Az elsőséget a katonai alakulatok létrehozás élvezte. Jelenleg folyamatban van a rendvédelmi és a polgári képességek kialakítása az EU segítségével. Minden készenléti dandárhoz 240 fő rendőr és 60 polgári szakértő is beosztásra kerül.

²²⁸ biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4...letöltve: 2013. 10. 12.

²²⁹ <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/unamid/mandate.shtml>. Letöltve: 2014. 01. 09.

7. 3. Az UNAMID büntetés-végrehajtási tevékenysége:

Az AU-ENSZ közös békefenntartó missziója Darfurban kiterjesztette tevékenységét a helyi büntetés-végrehajtási intézetek támogatására is. Az első programokat 2009-ben indították és az alábbi feladatokat hajtották végre:

- képzéseket tartottak a női büntetés-végrehajtási állománynak,
- élelmiszertámogatást biztosítottak a Nyugat-Szudáni női börtön számára,
- ágyakat és konyhai felszerelést küldtek a Khanagai Büntetés-végrehajtási Intézet részére,
- egy hetes emberi jogi és börtön igazgatási képzést biztosítottak az Észak-Darfuri El Fasher városában szolgáló 30 büntetés-végrehajtási dolgozónak. Ezen az első tanfolyamon az alábbi témákkal foglalkoztak: az elítéltekkel való emberi bánásmód, különösen a fiataloké, nők és a kisebbséghez tartozókra vonatkozólag. A tanfolyamhoz a pénzügyi támogatást Svájc és az ENSZ Emberi Jogi Főbiztossága bocsátotta rendelkezésre.²³⁰

8. Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (North Atlantic Treaty Organization-NATO):

Az Észak-atlanti Szerződés az Egyesült Nemzetek Alapokmányának 51. cikkelyével 1949. április 4-én egy kollektív védelmi szövetséget hozott létre. A Szerződés határozatlan időre érvényes. A NATO-nak jelenleg 28 tagállama van.

A NATO alapvető célja, összhangban az ENSZ Alapokmányának elveivel, hogy politikai és katonai eszközökkel megvédje összes tagállamának szabadságát és biztonságát, A Szervezet alapvető működési elve a közös elkötelezettség és a szuverén államok közötti kölcsönös együttműködés, a tagországok biztonságának oszthatatlanságán nyugszik.

A NATO alapvető biztonsági feladatai:

Nélkülözhetetlen alapul szolgál az európai stabil biztonsági környezet számára, a demokratikus intézmények fejlődése, valamint a viták békés rendezése iránti elkötelezettség szellemében. Olyan környezet kialakítására törekszik, amelyben egyetlen ország sem gyakorolhat megfélemlítést vagy erőszakot bármely nem-

²³⁰ www.un.org/Depts/dpko/dpko/orolsi. Letöltve: 2014. 01. 04.

zettel szemben, és nem hajthat hatalma alá másokat fenyegetéssel vagy erőszak alkalmazásával.

Az Észak-atlanti Szerződés 4. cikkelyének megfelelően transz-atlanti fórumul szolgál, a szövetségesek a tagok létfontosságú érdekeit érintő bármely kérdésben konzultálhatnak, beleértve az olyan fejleményeket, amelyek veszélyeztetik a régió biztonságát. Elősegíti a tagok erőfeszítéseinek összehangolását, valamennyi tagország számára aggodalmat keltő területeken.

Elrettentést és védelmet biztosít bármelyik NATO-tagállam területe elleni agresszió minden formájával szemben.

Elősegíti a biztonságot és a stabilitást azzal, hogy folyamatosan és tevékenyen együttműködik valamennyi partnerével a Partnerség a Békéért program és az Euró-atlanti Partnerségi Tanács keretében, továbbá az Oroszországgal és Ukrajnával folytatott konzultáció, együttműködés és partneri viszony keretében.

Elősegíti a nemzetközi biztonságra vonatkozó tényezők és az e téren folyó együttműködés céljainak jobb megértését azzal, hogy aktív tájékoztató programokat valósít meg a szövetség és a partnerek országaiban, továbbá olyan kezdeményezések révén, mint amilyen a mediterrán párbeszéd.²³¹

8. 1. A NATO békeműveletekkel, rendfenntartással foglalkozó szervezetei:

A Varsó Szerződés felbomlásával a NATO tagállamok új helyzet elé kerültek. Megszűnt a korábbi ellenségkép, viszont a tagállamok továbbra is egyben kívánták tartani a Szervezetet. Új célokat és feladatokat kellett találni, amelyek azután a békefenntartás válságkezelés lettek. Ezekhez az új feladatokhoz elengedhetetlen volt a NATO átalakítása. Létre kellett hozni a válságkezeléssel foglalkozó szervezeteket.

A NATO bizottságok közül a Tanácsi Műveletek és Gyakorlatok Bizottsága (Council Operations and Exercises Committee- COEC) foglalkozik a válságkezeléssel, az erre vonatkozó intézkedésekkel, eljárásokkal. A Bizottság a fóruma a válságokkal kapcsolatos konzultációknak és koordinációnak. Irányítja a válságkezeléssel kapcsolatos gyakorlatok tervezését, előkészítését és végrehajtását. Vezetője: a Válságkezelési és Műveleti Igazgatóság igazgatója.

²³¹ NATO Kézikönyv, Jubileumi kiadás, Budapest, Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, 1999 28. p.

A Politikai Koordinációs Csoport (PCG) a fő konzultációs fóruma és tanácsadó testülete az Észak-atlanti Tanácsnak a politikai-katonai ügyekben, ideértve a békefenntartó és válságkezelő műveleteket is.

Az Euroatlanti Partnerségi Tanács (EAPC) az a testület, amely felügyeli a NATO és együttműködő partnerei közötti párbeszéd, az együttműködés és konzultáció fejlesztését. A Tanács gyakorlati keretet biztosít az egyes tagországok és a szövetség közötti együttműködés és konzultáció számára. Az EAPC-t 1997. május 30-án hozták létre. Az EAPC keretében működő politikai-katonai irányító bizottság békeműveletekkel foglalkozó Ad Hoc csoportja (PMSC/AHG) a műveleti kérdésekben fő konzultációs és politikai fóruma, amelyen tapasztalatcserét és eszmecserét folytatnak az együttműködés gyakorlati intézkedéseiről.

A Balkánon az 1990 éves elejétől végrehajtott béketámogató művelet óta a NATO mind a műveletek fajtáját, mind a reagálás idejét tekintve nagyot változott, fejlődött. A Szervezet által végrehajtott feladatok típusa a válságkezelés szinte teljes területét átfogja, a fegyveres harctól a békefenntartásig, a kiképzésen keresztül a logisztikai, hírszerzési és humanitárius segítségnyújtásig. Napjainkban több mint 140000 katona vesz részt összetett (szárazföldi, légi, tengeri) NATO missziókban

A NATO jelenleg négy katonai missziót irányít Afganisztánban (International Security Assistance Force- ISAF), Európában (NATO Mission in Kosovo- KFOR), a Földközi-tenger térségében (Operation Active Endeavour -OAE), Afrika- szarván (Operation Ocean Shield) Az afganisztáni misszióban feladata a jogállamiság megteremtéséhez való hozzájárulás is. Ez a feladat nem büntetés-végrehajtási tevékenységet jelent. 2011-ben hozták létre az ISAF-on belül a Jogállamiság Területét Támogató Missziót (NATO Rule of Law Field Support Mission (NROLFSM), amelynek a feladata a rendőrségi, igazságszolgáltatási, jogi és biztonsági reformok támogatása. Ennek keretében a Misszió biztonsági, koordinációs, szállítási, építő-műszaki és közbeszerzés ellenőrzési tevékenységet végez.²³²

A fentiekben a nemzetközi válságok kezelésével foglalkozó globális és regionális szervezetekkel ismerkedhettünk meg. Természetesen a cikk keretein belül csak arra volt lehetőség, hogy a legfontosabb szervezetekről a lényegi információkat ismertessem. Létezik még jó néhány olyan nemzetközi szervezet, magánvállalkozás, amely a világban kialakult konfliktusok kezelésére és az újjáépítés támogatására vállalkozik.

²³²http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede200312natooperationsmissions_/sede200312natooperationsmissions_en.pdf. Letöltve: 2014. 01. 09.

9. A magyar tapasztalatok

A magyar büntetés-végrehajtás /bv./ több mint százéves múltra tekinthet vissza. A rendszerváltás itt is alapvető változásokat hozott. Átalakult a szervezet, új a kor kihívásainak megfelelő vezetői gárda vette át az irányítást. Változtak a jogszabályok és az egyéb szabályzók is. Újabb problémák jelentek meg az intézeten belül, amelyekre meg kellett találni a megfelelő megoldást. Ennek egyik feltétele a megfelelően felkészített, kiképzett állomány. A továbbfejlődés legcélravezetőbb útja a mások által már bevált tapasztalatok felhasználása. A büntetés-végrehajtás vezetése az Igazságügy Minisztérium segítségével már 1991-től felhasználta az európai országok által felajánlott lehetőségeket az állomány képzési szintjének emelésére és a nemzetközi tapasztalatok hasznosítására.

A nemzetközi válságkezelésbe azonban egészen a 2000-es évek közepéig nem vettek részt büntetés-végrehajtási szakemberek. Ez több okra is visszavezethető. Az egyik ilyen ok a missziós nyelvismeret (angol, francia, spanyol), a másik pedig a minisztériumi és az országos parancsnokság támogatás hiánya. Ez az EU csatlakozásunk után változott meg, amikor is 2006-tól Dr. Huszár László bv. dandártábornok személyében egy büntetés-végrehajtási szakértő került kiválasztásra és telepítésre az Európai Unió Iraki Integrált Jogállami missziójába. Feladata jogállami szakértőként az Iraki Igazságügyi Minisztériummal, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságával való kapcsolattartás volt. Ezt a beosztást 2006. 09. 01. és 2007. 05. 31. között látta el. Dr. Huszár László bv. ddtbk. 2011-ben újra visszatért a misszióba, ezúttal, mint annak vezetője. A kiküldetése a misszió befejezésével ért véget 2013. december 31-én. Személyében ő volt az egyetlen, aki büntetés-végrehajtási szakértőként háborús körülmények között dolgozott és vezetőként egy EU-s jogállamisági missziót irányított.

Dr. Huszár László büntetés-végrehajtási dandártábornok:

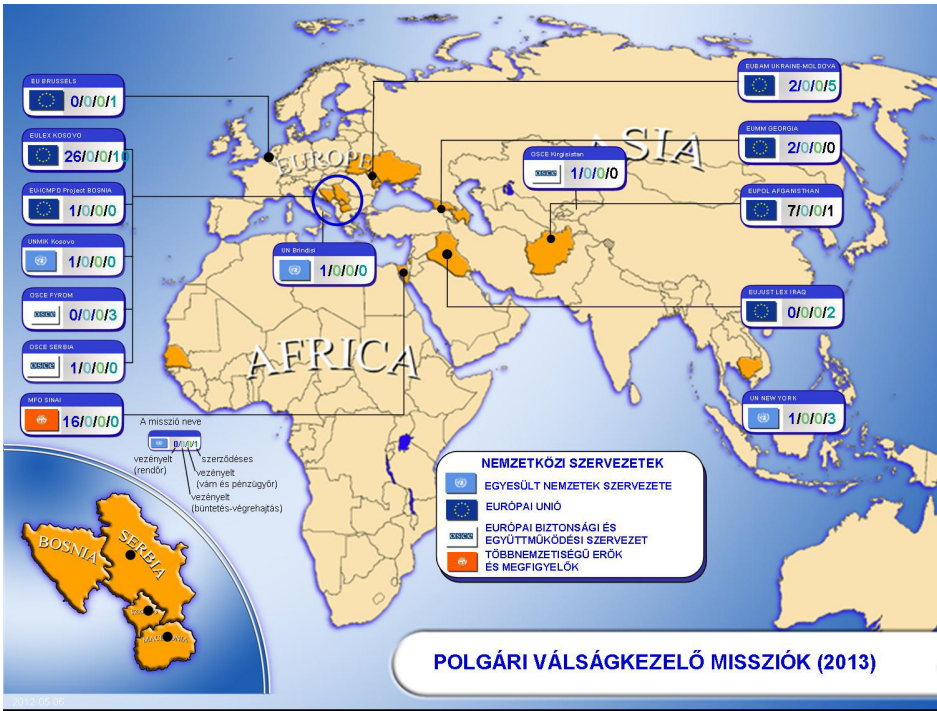
1966-ban született, 1992-ben szerzett szociológusi diplomát az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen (ELTE). 1993-ban elvégezte a Rendőrtiszti Főiskola büntetés-végrehajtási átképző szakát, és attól az évtől dolgozik a büntetés-végrehajtásnál. 1999-ben szerzett tudományos fokozatot az ELTE-n, szociológiából. 1993 és 2000 között különböző beosztásokat töltött be. Volt nevelő, majd dolgozott kutatási, illetve a nemzetközi kapcsolatok területén. 2000-2002 között a Budapesti Fegyház és Börtön parancsnoka volt. 2002-től 2006-ig a Büntetés-végrehajtás országos parancsnok helyetteseként szolgált., majd a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (BVOP) Biztonsági és Fogvatartási Főosztályának vezetője. 2006. 09. 01-től-2007. 05. 31-ig az Európai Unió Iraki Integrált Jogállami missziójában szolgált, mint szakértő. 2007-2008 között a bv. EU TÁMOP programját irányította. 2008-tól a misszióba történő kinevezéséig a BVOP Stratégiai Elemzési és Tervezési Főosztályát vezette. 2011. 10. 01-2013. 12. 31. között ő vezette az Európai Unió Iraki Integrált Jogállami misszióját.

2007-től azután a BVOP is kivette a részét a nemzetközi segítségnyújtásban. Büntetés-végrehajtási szakembereink elsősorban az Európai Unió misszióiban (EUJUST LEX Iraq, EULEX Kosovo, EUPOL COPPS Palesztin Hatóság) teljesítettek szolgálatot. Ezen kívül a BM NOK-al együttműködve iraki (2007, 2008, 2011, 2012,) és palesztin (2009, 2010) büntetés-végrehajtási vezetőket fogadtak továbbképzésre és szakmai tapasztalatcserére Magyarországon. Ezen szakmai programok pénzügyi háttérét általában a Külügyminisztérium biztosította a Nemzetközi Fejlesztési Együttműködési Programra rendelkezésre álló keretből.

Az 1. számú táblázat mutatja a büntetés-végrehajtási állomány nemzetközi missziókban való részvételét:²³³

Sorszám	Név és rendfokozat	Itthoni beosztás	A misszió megnevezése	A missziós beosztás	Külszolgálat ideje
1.	Dr. Huszár László bv. ddtbk	BVOP Stratégiai Elemzési és Tervezési Főosztályvezető	EUJUST LEX Iraq, Bagdad	Jogállami szakértő Misszió vezető	2006. 09. 01-től-2007. 05. 31-ig 2011. 10. 01-2013. 12. 31
2.	Antal Mihály bv. alezredes	Közép-Dunántúli Bv. Intézet, Baracka, gazdasági vezető	EULEX Kosovo, Pristina	Gazdasági szakértő	2008. 06. 01.-2009. 06. 01.
3.	Dr. Bognár Miklós bv, őrnagy	IRM Rendészeti Felügyeleti és Tervezési Főosztály,	EULEX Kosovo,	Kísérő őr	2008. 12. 07.-2009. 12. 07.
4.	Gere Tünde bv. százados	BVOP Koordinációs Főosztály	EUJUST LEX Iraq, Brüsszel	Bv. tanfolyam-koordinátor	2007. 05. 21.-2009. 06. 30.
5.	Gógh Roland bv. hadnagy	Tiszaöldi Országos Bv. Intézet	EULEX Kosovo	Kísérő őr	2012. 02. 11. -2013. 02. 10.
6.	Kolesza Krisztina bv. százados	BVOP Koordinációs Főosztály	EUJUST LEX Iraq, Brüsszel	Jogállamisági értékelő szakértő	2008. 02. 01. –2009. 06. 30.
7.	Kása Lajos r. százados		EULEX Kosovo, Dubravai Bv. Intézet	Kísérő őr	2011. 02. 28. –2012. 02. 23.
8.	Szabó Zoltán bv. alezredes	Fővárosi Bv. Intézet	EULEX Kosovo	Kísérő őr	2010. 08. 15. –2011. 08. 14.
9.	Székely Zita bv. százados	Szombathelyi Országos Bv. Intézet	EUROPOL COPPS, Palesztina	Adminisztrációs szakértő	2008. 09. 01. –2009. 12. 31.

²³³ A BVOP 30500/14642/2013. ált. számú tájékoztató levele. Budapest, 2013. december 17.

2. számú ábra: Magyar rendvédelmi szervek részvétele a nemzetközi válságkezelő missziókban.

Befejezés

A magyar rendvédelmi szervek 1989 óta vesznek részt a nemzetközi békefenntartásban. Ez idő alatt közel ezer rendvédelmi és közigazgatási szakember (bíró, büntetés-végrehajtási tiszt, határőr, rendőr, tűzoltó, vám- és pénzügyőr, választási szakértő) teljesített külszolgálatot, különböző béketámogató és újjáépítő missziókban. Erre a speciális feladatra külön fel kell a résztvevő állományt készíteni. A képzési idő általában 2-3 hét itthon és 1-2 hét a küldetés helyszínén, a feladattól függően. A képzésbe általában bevonásra kerülnek a célország és a magyar Külügyminisztérium diplomatái, a misszióban már szolgált magyar és külföldi rendvédelmi szakértők, katonák. Ezek az általában egy évre szóló kiküldetések nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy a részt vevő állomány szakmai és nyelvi tudása jelentősen fejlődjön. A nemzetközi megmérettetés és tapasztalat növeli az

önbizalmat és a magabiztos tudást. Szerteágazó nemzetközi kapcsolatok kiépítésére ad lehetőséget minden ilyen feladat, amelyet azután a nemzetközi együttműködésben lehet kamatoztatni.

Felhasznált irodalom:

- Alexander L. George, *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, (Boulder: Westview Press, 1991),
- Alexander George, *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War* (Washington, DC: United States Institute of Peace, 1997 http://www.unis.unvienna.org/unis/hu/thematic_info_climate_change_ipcc.html)
- Boda József: Jelentés a kambodzsai ENSZ rendőri misszióról. BM Irattár, 1993
- Boda József: A rendvédelmi békefenntartás kialakulása, fejlődése, helye, szerepe a XXI. században. PhD-értekezés. ZMNE, 2006.
- Dragon Sándor: Az ENSZ nemzetközi békefenntartó tevékenysége, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államtudományi Egyetem, Társadalomtudományi Kar, Külügyi Szak, 2002, Szakdolgozat
- Findlay, Trevor: *Cambodia: The Legacy and Lessons of UNTAC*. Oxford University Press, 1995 <http://books.sipri.org/files/RR/SIPRIRR09.pdf>
- Philipp Fluri: *Parliamentary Oversight of the Security Sector: [A biztonsági szektor Parlamenti ellenőrzése]* Genova Center for the Democratic Control of Armed Forces, [Genfi Központ a Fegyveres Erők Demokratikus Átalakításáért] Genf/Belgrád. 2000.
- D.A. Graber: *Crisis Diplomacy: A History of U.S. Intervention Policies and Practices*
- Gleditsch-Strand-Eriksson-Sollenberg-Wallensteen: *Upsala Conflict Project*, 2001
- Heinz Gartner: *Nemzetközi biztonság, fogalmak A-tól Z-ig*. Zrínyi K. 2007
- Horváth Jenő (szerk.) *Világpolitikai lexikon, (1945-2005)* Osiris Kiadó, Budapest, 2000,
- Janes L. Richardson: *Crisis Diplomacy: The Great Powers Since the Mid-Nineteenth Century*, 1994, Cambridge University Press, ISBN: 0521459877
- Kissinger, Henry: *Diplomácia*. Budapest, 1998.
- Kleinschmidt, Harald: *A nemzetközi kapcsolatok története*. Budapest, 2001.
- Korten, D. C. *Tőkés társaságok világalma*, Bp. 1996. Kapu

- Laczkó Mihály: Tanulmánykötet a válságkezelés katonai feladatainak témaköréből. Bp ZMNE 1996.).
- Mehler-Ribaux: Crisis Prevention and Conflict Management in Technical Cooperation. An Overview of the National and International Debate, 2000
- Richard Ned Lebow, Between Peace and War: The Nature of International Crisis (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1981)
- Siposné Keckeméthy Klára- Szternák György-Zimán Ferenc: A válságok kialakulása, lehetséges formái és a válságkezelés elméleti alapjai, Bp ZMNE 1996,
- Takács László: Az ENSZ Átmeneti Hatóság Kambodzsában UNTAC. In: A magyar rendvédelmi erők szerepe a nemzetközi béke és stabilitás megteremtésében. Jubileumi kiadás a magyar rendőri békefenntartás 20. évfordulója tiszteletére. IRM NOK, Budapest, 2009
- Tálás Péter (szerk.): *A terrorizmus anatómiája*. Zrínyi Kiadó. ISBN 9633274125 (2006)
- Végh László - Hetesi Zsolt: Fenntartható élet. Jegyzet, ELTE TTK, 2006.
- Millenium Ecosystem Assesment, 2007: www.maweb.org/en/index.aspx
- A háború okait kutató munkaközösség, 1998,
- Alapvető tények az ENSZ-ről, ENSZ Tájékoztatási Főosztálya, New York, 2011
- NATO Kézikönyv, Jubileumi kiadás, Budapest, Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, 1999
- 2004. évi XXX. Törvény az Európai Unióhoz történő csatlakozásról szóló szerződés kihirdetéséről
- A Foglyokkal való Bánásmód általánosan Elfogadott Minimális Szabályai (*ENSZ, 1955.*)
- A Fiatalok Igazságszolgáltatásának Igazgatására vonatkozó általánosan Elfogadott Minimális Szabályok (*A Pekingi Szabályok*)
- Elvek Tára a Szabadságelvönással és Szabadságvesztéssel Büntetett Személyek Védelmével kapcsolatosan (*1988.*)
- Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata (*1948.*)
- A Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmánya (*1976.*)

Internetes források:

www.osce.org/...com_content&task=view&id=28&Item

biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4...letoltve: 2013. 10. 12.

www.au.int/en

<http://www.un.org/Depts/dpko/ctte/CTTEE.h>

[understanding impact of police, justice and corrections components ...](#)
www.stimson.org/.../Stimson_Police_Justice_and_Corrections_Impa
[Corrections Update](#)
www.un.org/en/peacekeeping/.../Corrections2012.pdf
[Justice Components in United Nations Peace Operations](#)
www.unrol.org/.../Justice%20Components%20in%20Uni...
[Practical Guidelines.pdf - International Corrections and Prisons ...](#)
www.icpa.ca/tools/.../ICPA_-_Practical_Guidelines.pdf
[“Fit for the Future -Measuring Impact and Enhancing the ...](#)
www.folkebernadotteacademy.se/.../2-Fit%20for%20the...
[Handbook for Judicial Affairs Officers in United Nations ...](#)
www.un.org/en/peacekeeping/publications/cljas/handbook_jao.pdf
[rule of law programs in peace operations - Peacekeeping Resource ...](#)
www.peacekeepingbestpractices.unlb.org/.../IPA_E
[Toward Enhanced Legitimacy of Rule of Law Programs in ...](#)
www.esil-sedi.eu/sites/default/files/Hurwitz.PDF
[Rule of Law Programs in Multidimensional Peace Operations](#)
www.bmlv.gv.at/pdf_pool/.../10_wg12_psm_120.pdf
www.zif-berlin.org/.../internationaler-workshop-zur-foer
[Comprehensive Review of the Whole Question of Peacekeeping Operations in All Their Aspects \(„Brahimi Report“\) \(21 August 2000\).](#)
[Strengthening and Coordinating United Nations Rule of Law Activities \(6 August 2008\)](#)
daccess-dds-ny.un.org
[The United Nations Rule of Law Indicators. Implementation Guide and Project Tools \(2011\).www.un.org](#)
[DPKO Policy on Justice Components in United Nations Peace Operations \(1 December 2009\). www.unrol.org](#)
[United Nations Approach to Transitional Justice \(10 March 2010\).](#)
www.unrol.org
[United Nations Approach to Rule of Law Assistance \(14 April 2008\).](#)
www.unrol.org
[United Nations Assistance to Constitution-making Processes \(June 2009\).](#)
www.unrol.org
[Strengthening the Rule of Law in Conflict and Post-Conflict Situations. A Global UNDP Programme for Justice and Security \(2008-2011\). \[www.undp.org\]\(http://www.undp.org\) \(PDF\)](#)